

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

Systemy trestní justice v Evropě a Severní Americe

ČESKÁ REPUBLIKA

Zpracovali:

JUDr. Zdeněk Karabec (odpovědný řešitel, celková redakce)

JUDr. Simona Diblíková

JUDr. Petr Zeman

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely

Neprodejné

Praha 2002

ISBN 80-7338-006-4

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Obsah

Úvod	4
Část I. . Systém trestní justice v České republice.....	5
1. Demografické údaje.....	5
2. Trestní zákony.....	5
3. Trestněprocesní předpisy.....	10
4. Systém soudů a prosazování trestní justice.....	14
5. Základní principy trestního práva.....	18
6. Organizace vyšetřování a trestního řízení.....	23
7. Trestání a systém trestů.....	46
8. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, probace...	52
9. Vězeňský systém a postpenitenciární péče.....	57
10. Plány reformy.....	66
11. Statistika a výsledky výzkumu o zločinnosti a trestní justici	73
12. Bibliografie.....	83
Část II. The Criminal Justice System in the Czech Republic.....	85
Appendix.....	149

Úvod

Evropský institut pro prevenci a kontrolu kriminality se sídlem v Helsinkách, Finsko (HEUNI), který má statut přidružené (affiliated) instituce OSN, již několik let realizuje ambiciózní projekt poskytovat komparativní informace o systémech trestní justice v různých zemích. V rámci tohoto projektu HEUNI již publikoval např. studie o trestní justici v Itálii, Francii, Finsku, Nizozemí, Švédsku, Irsku, Anglii a Walesu, Kanadě, Španělsku, Bulharsku, Řecku. Uvedené studie byly v našem Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v minulých letech přeloženy a publikovány v edici IKSP. I další komparativní studie HEUNI o trestní justici budou péčí Institutu pro kriminologii a sociální prevenci postupně překládány a poskytnuty odborné veřejnosti v řadě PRAMENY edice IKSP.

HEUNI vyzval v rámci uvedeného projektu též Institut pro kriminologii a sociální prevenci ke zpracování takové studie o systému trestní justice v České republice. Aby byla zachována komparativní hodnota informací z různých zemí, bylo třeba při zpracování studie respektovat podrobnou osnovu a rozsah stanovený HEUNI. To samozřejmě autorům studie předurčilo způsob zpracování i akcent na jednotlivé aspekty české trestní justice. Závazná osnova studie je připojena v příloze v původní anglické verzi.

IKSP publikuje studii Systém trestní justice v České republice jako studijní materiál v české i anglické verzi.

JUDr. Zdeněk Karabec, CSc.

Část I.

System trestní justice v České republice

1. Demografické údaje

Česká republika měla k 1. lednu roku 2001 10 266 546 obyvatel, počet cizinců souhrnně uváděný za osoby zde trvale žijící i za cizince s povoleným dlouhodobým pobytem činil v tomtéž roce zhruba 201 tisíc. Nejpočetněji zastoupenými národnostmi (samozřejmě kromě české) na našem území jsou Ukrajinci, Vietnamci, Slováci, Poláci, Rusové a Němci.

Převážná většina obyvatel (71%) žije ve městech, ovšem hranice městského a venkovského osídlení je nezřetelná, oba typy osídlení splývají.¹

Nezaměstnanost k 31. únoru 2002 v České republice činila 9,3 %, dle údajů roku 2001 bylo zaměstnáno zhruba 4 765 tisíc obyvatel, z tohoto počtu tvořili zaměstnaní muži téměř 57 % (2 703 tisíc).

Struktura věkového složení obyvatelstva vzhledem ke hranici trestní odpovědnosti, která počíná dovršením 15. roku, je následující: minimálního věku relevantního pro trestní právo dosáhlo přes 8,6 milionu obyvatel ČR, hranici plné trestní odpovědnosti - 18 let - (viz blíže kap. 5.) dovršilo dle dostupných údajů z roku 2001 téměř 8,2 milionu osob.

2. Trestní zákony

2.1. Československá republika jako samostatný stát vznikla dnem 28. října 1918 po rozpadu Rakousko-Uherska. Po vzniku nového státu bylo třeba ihned řešit prioritní otázku, jaké zákony budou v Československu platit. Bylo rozhodnuto převzít v podstatě v úplnosti právní předpisy platné v bývalém Rakousko-Uhersku, což bylo vyjádřeno v zákoně Československé republiky č. 11/1918 Sb. (tzv. recepční norma) tak, že účelem tohoto zákona

---

¹ Tam, kde je oddělení dat nezbytné, byla zvolena hranice počtu obyvatel – zpravidla 5 000, případně 2 000. Český statistický úřad pro rozlišení „města – ostatní obce“ považuje za rozhodující právní postavení obce. Městy jsou podle tohoto postavení ty obce, kterým byl podle příslušného zákona udělen statut města, v roce 2000 byl vydán zákon 128/2000 Sb. jenž v § 3 uvádí, že „obec, která má alespoň 3000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády“. Zákon tak jednoznačně určuje hranici 3 000 obyvatel jako podmínku a tím se stal prvním zákonem, který demografickou podmínku – 3 000 obyvatel – stanoví přímo v textu zákona. V současné době splňují všechna tato kritéria 522 města.

bylo „zachování souvislosti dosavadního právního řádu s novou situací, aby bylo dosaženo nerušeného přechodu k novému státnímu životu“. Pokud jde o oblast trestního práva hmotného recepční zákon měl za důsledek, že v Československé republice zůstal v platnosti jednak rakouský trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 se všemi změnami a doplňky, jednak uherský trestní zákon z roku 1878 a zákon o přestupcích z roku 1889; tyto uherské předpisy platily pouze na Slovensku, nikoliv v Českých zemích. Byla tak vytvořena situace, že na území Československa platily v oblasti trestního práva předpisy různé provenience a téměř v celém období existence Československa (až do roku 1950) bylo jen s obtížemi dosahováno postupné unifikace právního řádu.

V období do 2. světové války bylo v Československu zpracováno několik návrhů a osnov nového trestního zákona, k celkové kodifikaci nového trestního práva však nedošlo. Určitá nepřehlednost trestně právních předpisů vyplývající z platnosti dvou trestních zákonů v Československé republice se prohlubovala postupným vydáváním dalších zákonů, které měly trestně právní charakter. Šlo např. o vydání zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., o zákon č. 178/1924 Sb. o úplatkářství a proti porušování úředního tajemství, o zákon č. 102/1929 Sb. o donucovacích pracovnách a policejním dozoru aj. Je třeba zmínit významný zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží, který byl na svou dobu velmi moderním předpisem založeným na řadě progresivních názorů na zacházení s mladistvými pachateli a na metody jejich převýchovy. Zákon zavedl pojem mladistvého, kterým se rozuměla osoba ve věku od 14 do 18 let, osoby mladší nebyly trestně odpovědné za své činy. Trestní věci mládeže soudili specializovaní soudci za účasti laických přísedících, tzv. senáty mládeže.

Okupací Československa za 2. světové války byla v podstatě ochromena účinnost demokratického právního řádu. I když formálně zůstaly základní předpisy v platnosti na území tzv. Protektorátu Čech a Moravy, postupně ve stále větší míře začalo platit německé trestní právo i pro české občany. Přestaly být respektovány základní zásady demokratického trestního zákonodárství, trestní právo bylo uplatňováno především k prosazení zájmu okupačních sil, zákony byly aplikovány různě podle národní, rasové a politické příslušnosti stíhaných osob, byly ukládány nepřiměřeně tvrdé tresty i za drobné delikty, u kterých bylo podezření na politickou motivaci.

Po osvobození Československa v roce 1945 a obnově státnosti pozbyly platnosti, podle ústavního dekretu o obnovení právního pořádku z 3. 8. 1944, všechny změny zavedené v oblasti trestního práva německými okupanty a jejich přísluhovači. Trestní právo se

tak formou i obsahem vrátilo do stavu před 2. světovou válkou.

Již v prvních měsících poválečného období bylo vydáno několik předpisů, které umožnily potrestání osob, které se dopustily zločinů proti českému a slovenskému národu a které kolaborovaly s německými okupanty. Tyto tzv. retribuční dekrety se staly základem pro stíhání válečných zločinců, zrádců a kolaborantů před mimořádnými lidovými soudy, které byly zřízeny zákonem č. 17/1945 Sb. I když pro řízení před mimořádnými lidovými soudy byly stanoveny velmi krátké procesní lhůty, řada trestních věcí nemohla být skončena včas, a proto po zrušení těchto soudů přešly v roce 1947 tyto trestní věci do pravomoci soudů řádných.

Po nastolení totalitního režimu v únoru 1948 došlo v československém trestním právu k řadě změn a podstatným zásahům do dosavadní koncepce buržoazního trestního práva. Již na počátku totalitního období byl vydán zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, zákon č. 232/1948 Sb. o státním soudu a zákon č. 247/1948 Sb. o táborech nucených prací. Již tyto zákony významně změnily charakter trestního práva, které se postupně stalo nástrojem ostré represe zaměřené proti osobám nesouhlasícím s danými politickými změnami a proti celým společenským a sociálním třídám a skupinám. V podstatě však základem trestního práva v Československu stále zůstávaly staré trestní zákony pocházející z období Rakouska-Uherska.

Proto podle usnesení vlády ze 14. 7. 1948 byly v rámci tzv. právnické dvouletky zahájeny práce na návrhu nového trestního zákona. Dne 12. 7. 1950 schválilo tehdejší Národní shromáždění čtyři nové základní trestní předpisy: trestní zákon (zák. č. 86/1950 Sb.), trestní řád (zák. č. 87/1950 Sb.), trestní zákon správní (zák. č. 88/1950 Sb.) a trestní řád správní (zák. č. 89/1950 Sb.). Všechny tyto nové zákony měly již vyhraněně třídní charakter, jejich explicitním účelem bylo „chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu i jednotlivců a vychovávat k dodržování pravidel socialistického soužití“. Trestní zákon byl koncipován podle zásad sovětského práva a vymezení trestného činu vycházelo výlučně z materiálního pojetí. Byla zavedena monopartice, tedy soudně trestné delikty byly jednotně označeny jako trestný čin. Hranice trestní odpovědnosti byla stanovena na dovršení 15. roku věku. Skutkové podstaty jednotlivých trestných činů byly formulovány mnohdy volně a neurčitě tak, aby umožňovaly široký výklad a trestní postih všech forem jednání proti zájmům státu zejména v politické a hospodářské oblasti.

V letech 1956-57 byla v návaznosti na změny v politické situaci provedena

určitá reforma trestního zákona vydáním několika doplňujících zákonů hmotně právní povahy. Šlo o určité posílení individualizace trestání vzhledem k osobě pachatele a o zvýšení ochrany majetku v socialistickém vlastnictví (zák. č. 24/1957 Sb. o kárném /disciplinárním/ stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví.).

Podstatnější změny v trestním právu byly provedeny po přijetí nové Ústavy v roce 1960, která reagovala na změny v politickém klimatu projevujícími se např. opuštěním nejhrubších forem státního teroru proti politickým odpůrcům, překonáním důsledku tzv. kultu osobnosti aj. Byl přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb., který je v podstatě základem dosud platného trestního práva v ČR.

Tento trestní zákon zavedl řadu změn do dosavadní úpravy trestního práva. Ústavou z roku 1960 byly zřízeny místní lidové soudy a zákonem č. 38/1961 Sb. byla upravena jejich činnost a bylo jim svěřeno rozhodování o méně nebezpečných činech, které byly označeny jako tzv. provinění, za která mohla být ukládána opatření především výchovné povahy. Zákon č. 60/1961 Sb. zrušil dosavadní trestní zákon správní a nově stanovil úkoly a pravomoci národních výborů při rozhodování o přestupcích a při zabezpečování tzv. socialistického pořádku. Zákon č. 120/1962 Sb. o boji proti alkoholismu obsahoval i ustanovení hmotně právní povahy umožňující ukládat trestní sankce za porušení některých povinností vyplývajících z tohoto zákona. Došlo také k nové úpravě výkonu trestu odnětí svobody a k zavedení určitých prvků humánnějšího zacházení s odsouzenými osobami (zák. č. 59/1965 Sb.).

Pokud jde o působení místních lidových soudů, po několika letech se ukázalo, že tyto instituce nenaplnily očekávání a nezískaly si potřebnou autoritu, a proto zákonem č. 150/1969 Sb. o přečinech byly místní lidové soudy zrušeny, a tím byla i zrušena kategorie provinění; zároveň byla vytvořena nová kategorie soudně trestných deliktů tzv. přečiny. Za zmínku stojí i zákon č. 44/1973 Sb. o ochranném dohledu, který byl určitým pokusem o kontrolu chování zvláště narušených osob po propuštění z trestu odnětí svobody. Tento dohled však byl záhy redukován na pouhý policejní dozor nad vybranými kategoriemi propuštěných osob a původně zamýšlené poslání zákona prohloubit postpenitenciární péči o odsouzené, zůstalo nenaplněno.

Novelou trestního zákona provedenou zák. č. 175/1990 Sb. byl zrušen zákon o přečinech a tedy i kategorie soudně trestného deliktu „přečin“. Zároveň byl zrušen i zmíněný zákon č. 44/1973 Sb. o ochranném dohledu.

Dosud platný trestný zákon č. 140/1961 Sb. byl za dobu své existence tedy mnohokrát novelizován a i když byly podstatně potlačeny nebo odstraněny různé deformace

trestního práva vycházející z komunistické ideologie a třídního pojetí trestního zákona, je nezbytné přikročit ke zcela nové kodifikaci trestního práva ČR. Tato nová kodifikace bude založena na osvědčených zásadách demokratického trestního práva, mezi které patří zejména:

- subsidiární úloha trestního práva (princip „ultima ratio“) jako krajního prostředku ochrany jednotlivců a společnosti;
- pachatele lze uznat vinným a uložit mu za něj trestně právní sankci jedině na základě zákona („nullum crimen nulla poena sine lege“);
- zákaz retroaktivity přísnějšího zákona;
- nepřipustnost analogie k rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a při stanovení trestů a ochranných opatření, včetně podmínek pro jejich uložení (zákaz analogie in malam partem);
- individuální trestní odpovědnost fyzických osob za vlastní jednání vylučuje kolektivní odpovědnost, přičemž trestní odpovědnost právnických osob je připuštěna pouze za striktních podmínek uvedených v trestním zákoně;
- trestní odpovědnost je založena na zavinění;
- ukládání a výkon sankcí vyjadřuje přiměřenost trestání ve vztahu k závažnosti trestného činu a k osobě pachatele.

Protože uvedené zásady jsou v ČR v teorii i praxi obecně uznávány, nebudou přímo definovány v nově kodifikovaném trestním zákoně, ale budou samozřejmým základem i nové kodifikace a budou i nadále určovat charakter celého trestního zákonodárství.

2.2. Úplný text Českého trestního zákona s komentářem byl vydán v anglickém jazyce: „Criminal Code“, Trade Links Praha, 1999, 277 str. Jde o neoficiální překlad a komentář pořízený soukromou firmou.

2.3. Trestní právo České republiky je z podstatné části kodifikováno v jednom zákoně. Je třeba uvést, že podle Listiny základních práv a svobod (uvozena ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.) je možno označit nějaké jednání za trestný čin pouze na základě trestního zákona. Vedle trestního zákona jsou další trestné činy uvedeny v jiných zákonech jen ojediněle. Jde o zákon č. 165/1950 Sb. na ochranu míru, který se navrhuje zrušit a do nového trestního zákona bude zařazen nový trestný čin podněcování války.

Ustanovení hmotně právní ochrany jsou obsažena též v:

- zákoně č. 184/1964 Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti

lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo službách okupantů (ve spojitosti s 2. světovou válkou);

- zákoně č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění zák. č. 359/1999 Sb.;

- zákoně č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, ve znění zákona č. 47/1991 Sb., č. 633/1992 Sb. a č. 198/1993 Sb.;

- zákoně č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu;

- zákoně č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě.

S trestním zákonem souvisejí ovšem i další předpisy, ve kterých jsou uvedeny sankce za jednání, která jsou méně nebezpečná než trestné činy. Tato jednání jsou převážně označena jako přestupky nebo správní delikty. Jde především o zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích, devizové přestupky jsou upraveny v zákoně č. 528/1990 Sb., celní přestupky v zákoně č. 44/1974 Sb. v platném znění. Dále se jedná o různé předpisy upravující disciplinární odpovědnost pracovníků, kárné přestupky příslušníků ozbrojených sborů, přestupky účastníků dopravy apod.

Tyto přestupky (nebo správní delikty) jsou projednávány ve správním řízení různými státními exekutivními nebo kontrolními orgány a nejsou za ně ukládány tresty uvedené v trestním zákoně. Rozhodnutí těchto orgánů mohou přezkoumávat soudy.

3. Trestněprocesní předpisy

3.1. Prvním kodexem trestního práva procesního po roce 1945 byl zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), přijatý 12. 7. 1950. Do té doby se trestní proces na území českého státu řídil rakouským zákonem č. 119 z roku 1873. Vedle něj byly do roku 1950 základní procesní normy obsaženy zejména v rakouském zákoně č. 131 z roku 1912 o vojenském trestním řádu, v zákoně č. 232/1946 Sb., o porotních soudech, v zákoně č. 232/1948 Sb., o státním soudu, a v zákoně č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

Trestní řád z r. 1950 byl přijat v rámci tzv. právníkové dvouletky (1948 - 1950) podle vzoru trestního řádu SSSR. Přesunul těžiště trestního řízení do fáze přípravného řízení, zeslabil práva obviněného a postavení obhájce. Zakotvil mj. zásadu materiální pravdy (orgány činné v trestním řízení jsou povinny vycházet z úplně zjištěného stavu věci), legality,

veřejnosti, ústnosti, bezprostřednosti a volného hodnocení důkazů. Celkově lze konstatovat, že svým důrazem na klíčovou roli mocné policie v trestním procesu odpovídal společensko politické situaci první poloviny padesátých let. Reakcí na kritiku trestní represe stalinské éry bylo později mj. přijetí zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Tento trestní řád odstranil nejkřiklavější deformace trestního procesu tím, že mj. zesílil dozor prokurátora nad přípravným řízením, vytvořil institut vyšetřovatele odděleného od operativních složek policie, umožnil přezkum obžaloby v předběžném soudním projednávání, rozšířil práva obhajoby, či určil zákonné lhůty trvání vazby a vyšetřování.

Po schválení nové Ústavy v r. 1960 zesílil tlak na vytvoření nových kodexů trestního práva. V oblasti trestního řízení byl výsledkem zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který ve znění pozdějších novel platí v ČR dosud. V zásadě setrval na systematické trestního řádu z roku 1956, přičemž větší důraz kladl na preventivní a výchovný aspekt trestního řízení. Do konce roku 2001 byl trestní řád novelizován více než třicetkrát, ať již způsobem dílčím, či zcela zásadním. Změny, které lze pokládat za nejpodstatnější, se v trestním řádu objevily v průběhu šedesátých a následně devadesátých let. Novela č. 57/1967 Sb. zavedla dvě formy přípravného řízení - vyhledávání a vyšetřování, rozšířila práva obhajoby a podrobněji vymezila postavení prokurátora. Novela č. 149/1969 Sb. zavedla řízení před samosoudcem a upravila řízení o novém typu deliktů - přečinech. V devadesátých letech byly změny odrazem snahy po odstranění prvků trestního procesu totalitního státu a po přiblížení se standardu ochrany lidských práv obvyklému ve vyspělých demokratických zemích. Novela č. 178/1990 Sb. rozšířila práva obviněného a obhájce, poprvé na zákonné úrovni upravila odposlech telefonních hovorů, výslovně zakázala využití důkazů získaných nezákonným donucením a upravila institut souhlasu poškozeného se zahájením trestního stíhání. Novela č. 558/1991 Sb. přenesla rozhodování o provedení nejzávažnějších zásahů do lidských práv v přípravném řízení (vzetí do vazby, nařízení domovní prohlídky atd.) z prokurátora na soud. Novela č. 292/1993 Sb. zrušila vyhledávání jako formu přípravného řízení, zavedla institut podmíněného zastavení trestního stíhání a znovu zavedla institut trestního příkazu. Novela č. 152/1995 Sb. přesněji upravila institut utajení totožnosti svědka, zavedla institut dočasného odložení trestního stíhání, institut narovnání a trest obecně prospěšných prací.

Po celá devadesátá léta probíhala rozsáhlá diskuse o potřebě vypracování zcela nových kodexů trestního práva, které by nahradily současný mnohokrát novelizovaný trestní zákon i trestní řád. Jejich příprava je úkolem ustavených rekodifikačních komisí. Za nejvýznamnější

trendy rekonfiguračního procesu jsou pokládány především zeslabení role přípravného řízení a posílení pozice řízení před soudem, diferenciací různých forem řízení podle závažnosti a složitosti deliktů, posílení kontradiktorních prvků řízení před soudem, rozvíjení odklonů v trestním řízení, zefektivnění úpravy dokazování a nová úprava řízení proti mladistvým. Přestože se počítá s vytvořením zcela nového trestního řádu, právní úprava trestního řízení se na konci devadesátých let ukázala nadále nevyhovující. V rámci tzv. reformy justice tak bylo připraveno několik návrhů rozsáhlé novely stávajícího trestního řádu. Dne 29. června 2001 byl přijat zákon č. 265/2001 Sb., který s účinností od 1. ledna 2002 podstatně změnil a doplnil trestní řád.

Novela upravila postavení probačního úředníka v trestním řízení, institut společného zmocněnce více poškozených a možnost poškozeného získat bezplatnou právní pomoc. Nově byly upraveny podmínky vzetí do vazby a zejména omezení jejího trvání. Trestní řád nadále obsahuje ve vyspělých zemích dobře známý institut sledované zásilky. Další ustanovení novely se týkají důkazních prostředků dosud trestním řádem výslovně neupravených vůbec nebo jen nedostatečně (konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce...). Zásadních změn doznalo přípravné řízení. V souvislosti se zrušením samostatného úřadu vyšetřovatele provádí nadále vyšetřování policista služby kriminální policie a vyšetřování. Do trestního řádu byla zařazena úprava používání operativně pátracích prostředků (předstíraný převod, sledování osob a věcí, použití agenta) a výsledkům jejich použití byl přiznán důkazní status v trestním řízení. Byly nově stanoveny lhůty pro skončení vyšetřování. Jako zvláštní forma přípravného řízení v méně závažných a jednodušších případech byl vytvořen institut tzv. zkráceného přípravného řízení, na které navazuje tzv. zjednodušené řízení před samosoudcem. Novela přispěla k posílení pozice státního zástupce v trestním řízení a v jeho rámci přenesla těžiště dokazování do fáze řízení před soudem. Mezi mimořádné opravné prostředky bylo nově zařazeno dovolání. Rovněž nově byl upraven postup v řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

3.2. Vzhledem ke krátkému časovému úseku od přijetí poslední významné novely trestního řádu nebylo jeho současné znění oficiálně publikováno v žádném cizím jazyce. Původní znění trestního řádu z r. 1961 bylo publikováno v anglickém, francouzském a ruském jazyce v časopise *Bulletin československého práva*, rok vydání 1962, č. 3 - 4.

3.3. Některé zásady trestního řízení jsou obsaženy v Ústavě ČR (ústavní zákon č.

1/1993 Sb.) a Listině základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.). Jinak je současný trestní řád kodexem trestního práva procesního upravujícím pravidla trestního řízení komplexně. V průběhu trestního řízení tedy postupují příslušné orgány podle platného trestního řádu. Některá ustanovení trestního řádu však odkazují na jiné právní předpisy. Např. podle § 63 trestního řádu se doručování písemností řídí pravidly pro doručování písemností v občanském soudním řízení, pokud trestní řád neobsahuje ustanovení zvláštní. Na jiných místech trestní řád odkazuje na předpisy o znalcích a tlumočnících, popř. na předpisy o soudním prodeji věcí. K trestnímu řízení mají dále vztah ustanovení zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci (jehož účelem bylo přispět k odstranění některých nespravedlností způsobených činnostmi trestní justice v dobách komunistického režimu), či některých dalších zákonů. Tyto normy však nelze pokládat za trestněprocesní v pravém slova smyslu.

V právním řádu České republiky existuje systém *správních deliktů*. Správním deliktem obecně je protiprávní jednání, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně a s nímž zákon spojuje hrozbu správní sankce. Dvěma základními druhy správních deliktů jsou *přestupky* a *jiné správní delikty*. Pravidla řízení o správních deliktech jsou obsažena ve dvou základních zákonech: v zákoně č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), v platném znění, a v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění. Některá dílčí pravidla pro řízení o správních deliktech jsou obsažena ve zvláštních zákonech, upravujících skutkové podstaty takových deliktů. Obecně platí, že v řízení o správním deliktu se postupuje podle zákona o přestupcích, příp. podle zvláštního zákona upravujícího skutkovou podstatu takového deliktu, a v otázkách, které tyto zákony neřeší, se postupuje podle správního řádu.

3.4. V České republice dosud neexistuje zvláštní zákon o trestním řízení ve věcech mladistvých pachatelů. Trestní řád obsahuje v hlavě věnované zvláštním způsobům řízení zvláštní ustanovení o řízení proti mladistvým. V této části se věnuje především zjišťování poměrů mladistvého a jeho obhajobě, možnostem jeho vzetí do vazby a zvláštnostem v řízení před soudem. V souvislosti s již zmíněnou chystanou rekodifikací trestního práva se rekodifikační komise zabývá též problematikou trestního řízení nad mladistvými. Parlamentu ČR byl předložen vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který je v současnosti ve fázi projednávání. Tento zákon by se zabýval nejen řízením ve věcech mladistvých pachatelů trestných činů, ale obecně řízením ve

věcech, kdy se dítě mladší patnácti let, mladistvá osoba, nebo mladý dospělý (osoba starší osmnácti a mladší dvaceti jedna let), dopustí činu uvedeného ve výčtu trestných činů v trestním zákoně.

4. Systém soudů a prosazování trestní justice

4.1. Po skončení II. světové války byl soudní systém nejprve upraven dekretem prezidenta republiky č. 79/1945 Sb. Tímto dekretem byla územní organizace soudů a úřadů veřejné žaloby s několika odchylkami navrácena do stavu, v jakém byla dne 29. září 1938. Reakcí na dobu nacistické okupace byl rovněž dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. Ten zavedl mimořádné lidové soudy, které měly rozhodovat ve věcech zločinů proti státu, osobám či majetku, spáchaných v době okupace. Národní soud, zřízený dekretem prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., rozhodoval v těchto věcech tehdy, pokud uvedené zločiny spáchala osoba spadající do vymezeného okruhu (např. člen protektorátní vlády či jiná osoba zastávající vysoký úřad, vysokou funkci nebo významnou pozici v hospodářském životě).

Zákonem č. 232/1946 Sb. byly zřízeny porotní soudy, které fungovaly u soudů prvního stupně a byly příslušné rozhodovat ve věcech zločinů a přečinů za které bylo možno uložit trest smrti či trest odnětí svobody nad pět let, popř. těch, jimiž pachatel zamýšlel vykonávat vliv na věci veřejné. O zločinech, za které bylo možno uložit trest smrti či trest odnětí svobody nad deset let (popř. o jiných zločinech, navrhl-li to veřejný žalobce), rozhodoval od r. 1948 státní soud, zřízený zákonem č. 232/1948 Sb.

Novou úpravu organizace soudnictví přinesl zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, který kromě soustavy soudů, která zahrnovala okresní soudy, krajské soudy a Nejvyšší soud, upravil též institut veřejné žaloby - prokuratury, příslušnost a řízení ve věcech občanskoprávních i trestních a výkon vězeňské a justiční správy. Zakotvení moci soudní na ústavněprávní úrovni provedl ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře. Vedle soudu Nejvyššího, soudů krajských a lidových, rozeznával jako tzv. soudy zvláštní vojenské a rozhodčí soudy. Generálnímu prokurátorovi byl svěřen nejvyšší dozor nad přesným prováděním a zachováváním zákonů a jiných právních předpisů všemi ministerstvy a jinými úřady, soudy, národními výbory, orgány, institucemi i jednotlivými občany. Podrobně byla organizace soudnictví upravena navazujícím zákonem č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů.

Významnou novinku zavedl zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech. Smyslem vzniku místních lidových soudů bylo podle tvůrců zákona zvyšování aktivní účasti

pracujících na výkonu soudnictví. Tyto soudy, u jejichž soudců se nevyžadovalo právnícké vzdělání, měly jako orgány pracujícího lidu v obcích a na pracovištích projednávat méně závažné případy porušování právního řádu (v oblasti trestního řízení provinění a méně

závažné trestné činy) a drobné spory mezi občany. Místní lidové soudy zůstaly i v soustavě soudů, stanovené zákonem č. 62/1961 Sb. Ten kromě úpravy organizace soudnictví včetně právního postavení soudců obsahoval i zakotvení některých významných zásad výkonu soudnictví, jako zásady nezávislosti soudců, rovnosti občanů před zákonem i soudem, ústnosti a veřejnosti soudního řízení, zásady nullum crimen, nulla poena sine lege, či práva na obhajobu. Soudci okresních soudů byli voleni občany podle obecného, přímého a rovného volebního práva tajným hlasováním, soudci krajských soudů krajskými národními výbory a soudci Nejvyššího soudu Národním shromážděním.

Po zbytek období komunistického režimu platil, byť několikrát novelizovaný, zákon č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. Jeho systematika se držela předchozího zákona č. 62/1961 Sb. Změny, kterých znění zákona č. 36/1964 Sb. do r. 1991 doznalo, souvisely mj. s přizpůsobováním soudní soustavy změnám státoprávního uspořádání tehdejší Československé socialistické republiky. Další změny se týkaly zrušení místních lidových soudů, způsobu obsazování a složení soudů, doby, na kterou byli soudci voleni a způsobu volby soudců vůbec (postupně byla pravomoc volit soudce okresních a krajských soudů přenesena na republikové Národní rady, resp. jejich předsednictva).

Novou úpravu soudnictví, reagující na pád komunistického režimu a budování demokratického právního státu, přinesl zákon č. 335/1991 Sb. Rozeznával okresní, krajské a nejvyšší soudy republik, vojenské soudy a Nejvyšší soud federace. Obsahoval pravidla ustanovování soudců a přísedících (soudci jsou nadále jmenováni, přísedící stále voleni), případy zániku funkce soudce a přísedícího, úpravu postavení soudců, přísedících a justičních čekatelů. Nově v něm byly formulovány úkoly soudů, kde nadále nedominovala ochrana socialistického státu a zřízení, ale těžiště se přesunulo na ochranu práv a oprávněných zájmů fyzických i právnických osob a celé společnosti. Mezi základními zásadami výkonu soudnictví se objevily vázanost soudce pouze zákonem, právo občanů na soudní ochranu, či zásada, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Tento zákon platil do 31. 3. 2002 a v průběhu zhruba deseti let své účinnosti doznal řady změn. Především jej bylo třeba přizpůsobit skutečnosti, že na přelomu let 1992 a 1993 došlo k rozdělení Československa na dva samostatné státy - Českou republiku a Slovenskou republiku. Byly zrušeny vojenské soudy a do soustavy soudů byly naopak zařazeny soudy vrchní. Jmenování soudců bylo svěřeno do rukou prezidenta republiky.

Dne 1. dubna 2002 nabyt účinnosti zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, který předchozí zákon č. 335/1991 Sb. zcela nahradil. Jedná se o součást tzv. justiční reformy.

Soustavu soudů nadále tvoří okresní soudy, krajské soudy, vrchní soudy a Nejvyšší soud (od 1. ledna 2003 se soudní soustava rozšíří o Nejvyšší správní soud, který ovšem nebude mít působnost v trestních věcech). Nově zákon č. 6/2002 Sb. upravuje existenci soudcovských rad. Pasáž o soudcích a přisedících obsahuje obvyklá pravidla ustanovování a postavení soudců a přisedících, případy zániku jejich funkce, postavení soudních funkcionářů a justičních čekatelů. Významná změna se týká státní správy v oblasti soudnictví, kde zákon zřizuje Justiční akademii jako instituci celoživotního vzdělávání soudců a státních zástupců, ale především zavádí poněkud kontroverzní systém posuzování odborné způsobilosti soudců. Ze strany některých soudců je tato změna chápána jako pokus o omezování soudcovské nezávislosti, zástupci ministerstva spravedlnosti naopak pokládají hodnocení odborné způsobilosti za nezbytné k zajištění skutečně kvalitního výkonu soudnictví.

4.2. Vzhledem ke krátké době, po kterou je nový zákon o soudech a soudcích v platnosti, nebyl dosud oficiálně publikován v žádném cizím jazyce.

4.3. Na ústavní úrovni jsou základní zásady organizace a výkonu soudnictví obsaženy ve čtvrté hlavě Ústavy ČR, kde je mj. zakotveno i postavení Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti, stojícího mimo soustavu soudů. Společně se zákonem č. 6/2002 Sb. byl přijat zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců. Tento zákon upravuje příslušnost kárných soudů pro řízení ve věcech soudců a státních zástupců, složení senátů kárného soudu, postup kárného soudu a účastníků v řízení o kárné odpovědnosti soudců a státních zástupců a v řízení o způsobilosti soudce a státního zástupce vykonávat svou funkci. Z dalších předpisů lze jmenovat zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, v platném znění, který upravuje postavení a rozsah činnosti vyšších soudních úředníků, kteří jsou oprávněni ve stanoveném rozsahu provádět samostatně úkony v rámci soudního řízení nebo jiné činnosti soudu.

4.4. Základním právním předpisem, upravujícím organizaci a činnost Policie ČR, je zákon č. 283/1991 Sb., v platném znění. Tento zákon je v platnosti od r. 1991 a byl již více než patnáctkrát novelizován. Obsahuje ustanovení o organizaci policie, jejich úkolech a řízení, o oprávněních a povinnostech policisty, o vztazích policie k jiným státním orgánům, orgánům obcí, fyzickým a právnickým osobám a k zahraničí. Zatím poslední významnou novelou byl zákon č. 265/2001 Sb., který mj. v souvislosti s rozsáhlou změnou koncepce trestního řízení

zrušil dosud samostatné úřady vyšetřování a spojil jejich agendu s agendou kriminální policie do nově koncipované služby kriminální policie a vyšetřování. Podrobnosti služebního poměru příslušníků Policie ČR upravuje zákon č. 186/1992 Sb., v platném znění. Zvláštní postavení má Vojenská policie ČR, jejíž působnost obsahuje samostatný zákon č. 124/1992 Sb., v platném znění. Vojenská policie plní úkoly policejní ochrany ozbrojených sil, vojenských objektů, vojenského materiálu a ostatního majetku státu, s nímž hospodaří Ministerstvo obrany. V rámci procesu decentralizace veřejné správy po r. 1989 byl vedle Policie ČR vytvořen též systém obecní policie, která zabezpečuje místní záležitosti veřejného pořádku v rámci působnosti jednotlivých obcí. Její organizaci a úkoly upravuje zákon č. 553/1991 Sb., v platném znění.

Organizace a činnost státního zastupitelství jsou upraveny v zákoně č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění, který s účinností od 1. ledna 1994 nahradil do té doby platný zákon o prokuratuře z roku 1965. Dosud poslední - a velmi rozsáhlá - novela tohoto zákona byla přijata pod č. 14/2002 Sb. Státní zastupitelství je koncipováno jako soustava úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených jim zákonem. Zákon č. 283/1993 Sb. upravuje postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství, dále postavení státních zástupců jako osob, jejichž prostřednictvím státní zastupitelství vykonává svou činnost, postavení právních čekatelů, způsob hodnocení odborné způsobilosti státních zástupců, systém vzdělávání státních zástupců a právních čekatelů a působnost ministerstva spravedlnosti.

Výkon advokacie - obhajoby v trestním řízení - se řídí především zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění. Ten upravuje podmínky, za nichž lze poskytovat právní služby, postavení advokáta a advokátního koncipienta, působnost České advokátní komory a Ministerstva spravedlnosti.

Základním právním předpisem upravujícím organizaci vězeňství je zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR, v platném znění. Ten zřídil Vězeňskou službu České republiky, která zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a ve stanoveném rozsahu též ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Poslední významnou novelou tohoto zákona byl zákon č. 460/2000 Sb. Výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a zvláštních odděleních vazebních věznic se řídí zejména zákonem č. 169/1999 Sb., v platném znění, a na něj navazujícími podzákonnými předpisy. Výkon vazby v trestním řízení je

upraven zákonem č. 293/1993 Sb., v platném znění, a na něj navazujícími podzákonými předpisy.

S účinností od 1. ledna 2001 byla zřízena *Probační a mediační služba*, která provádí úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Stalo se tak zákonem č. 257/2000 Sb. Ten upravuje organizaci a činnost Probační a mediační služby, postavení probačních úředníků a asistentů, a výkon státní správy ve věcech probace.

5. Základní principy trestního práva

5.1. Nejdůležitější zásadou trestního procesu je zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, nazývaná též zásadou řádného zákonného procesu. Jde o zásadu ústavněprávní úrovně - vyjádřenou v článku 8 odstavci 2 Listiny základních práv a svobod: „nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak, než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon“-, na kterou navazuje ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu, které říká, že nikdo nemůže být stíhán jako obviněný jinak, než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon. Je procesním vyjádřením zásady *nullum crimen sine lege* (čl. 39 Listiny).

Trestní řád vytváří v § 2 ucelenou soustavu základních právních idejí, na kterých je postaven trestní proces, jsou na nich vybudovány jednotlivé instituty i jednotlivá stadia řízení. Mnohé základní zásady jsou vypočteny přímo v Ústavě, popř. v Listině základních práv a svobod, např. zásada zajištění práva na obhajobu, presumpce nevinny, zásada veřejnosti; v trestním řízení se uplatňují též v Ústavě zakotvené základní zásady organizace soudnictví. Některé další zásady, vyjádřené v trestním řádu, jsou uvedeny v mezinárodních dokumentech o lidských právech.

V českém trestním právu rovněž nebyla a není přípustěna analogie k tíži pachatele (*in malam partem*), je nepřípustná v těchto směrech - jde-li o rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a v otázce, jaké tresty, ochranná opatření i jiné újmy na právech či majetku lze za trestný čin uložit a za jakých podmínek.

5.2. Základem trestní odpovědnosti je podle platného českého trestního práva *trestný čin*. Trestní zákon vychází z jednotné kategorie trestných činů, jako soudně trestných deliktů, a nedělí je na zločiny, přečiny apod. Definicí trestného činu nalezneme v tr. zák. § 3

odst. 1: je to pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. K trestnosti se tedy žádá existence společenské nebezpečnosti činu (materiální stránka trestného činu), a soulad činu se znaky příslušné skutkové podstaty (formální stránka trestného činu). Oba tyto znaky musí být dány současně, jinak nelze o trestnosti hovořit. Znaky skutkové podstaty jsou uvedeny jak ve zvláštní, tak i v obecné části trestního zákona a tvoří navzájem jednotu. Znaky, které jsou společné pro všechny nebo většinu trestných činů, jsou z hlediska účelnosti definovány v obecné části, aby se nemusely ve zvláštní části u všech skutkových podstat opakovat.

Čin dospělého pachatele, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu, u mladistvých pachatelů musí být nebezpečnost vyšší než malá (stejně tak u trestného činu nenastoupení služby v ozbrojených silách dle § 270 tr. zák. a některých trestných činů vojenských).

Jiná méně závažná protispoločenská jednání upravují následující normy: zákon o *přestupcích* č. 200/1990 Sb., ve znění novel, zákony upravující další správní přestupky či jiné správní delikty a ustanovení o odpovědnosti za disciplinární a pořádkové delikty.

5.3. Nezbytnou náležitostí trestného činu je také, aby se ho dopustila osoba trestně odpovědná a aby s jeho spácháním byla spojena trestnost pachatele. Minimální věk trestní odpovědnosti je 15 let. Pojem mladistvého vymezuje § 74 odst. 1 trestního zákona. Mladistvými jsou osoby, které v době spáchání trestného činu dovršily patnáctý rok a nepřekročily osmnáctý rok svého věku. Osmnáctým rokem nastupuje plná trestní odpovědnost. Dověšením osmnáctého roku se dosahuje i zletilosti (§ 8 odst. 2 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.) a práva volit (čl. 18 odst. 3 Ústavy). Kategorii mladých dospělých platné trestní právo bohužel nezná, pouze ustanovení § 33 písm. b) mluví o věku blízkém věku mladistvých jako o polehčující okolnosti.

Trestní zákon uvádí ještě další věkové hranice, a to při ukládání ochranné výchovy (viz též 7.1.) Tu je možno uložit i osobě, která dovršila 12. rok věku a je mladší než 15 let; spáchala-li některý čin, na který trestní zákon ve zvláštní části stanoví možnost uložení výjimečného trestu odnětí svobody. Její trvání lze v zájmu chovance prodloužit až do dovršení jeho devatenáctého roku, jinak trvá nejdéle do dovršení osmnáctého roku věku. Ochrannou výchovu osobě mladší 15 let lze uložit jedině v občanskoprávním řízení (§§ 176 - 180 občanského soudního řádu).

5.4. - 5.6. K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (§ 3 odst. 3). Zavinění je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Trestní zákon vychází důsledně z uplatňování odpovědnosti za zavinění, k naplnění trestní odpovědnosti nestačí tedy následek jen způsobit, ale je nutno ho také zavinit. Bez zavinění není trestný čin a tedy ani trest, zásada je podrobněji rozvedena v § 4, 5 a 6 trestního zákona, pachatelé zásadně nelze přičítat k tíži žádnou skutečnost, na niž by se nevztahovalo zavinění.

České trestní právo spočívá na zásadě individuální odpovědnosti, nezná kolektivní odpovědnost, nezná ani odpovědnost za cizí vinu, nezná odpovědnost právnických osob. Za trestné činy spáchané ve sféře právnické osoby může být trestně odpovědný jen jednotlivec, který trestný čin spáchal nebo se na něm účastnil, tedy ten, kdo za právnickou osobu jednal, kdo se v jejím zastoupení dopustil pro společnost nebezpečného jednání, jehož následek zavinil. U kolektivních orgánů mohou být odpovědni všichni jejich členové jako jednotlivci, pokud následek zavinili.

5.7. Trestným činem může být jen čin protiprávní, přičemž protiprávnost je nutno dovozovat z celého právního řádu. Některé okolnosti způsobují, že čin, který se svými rysy podobá trestnému činu, není nebezpečný pro společnost, a tedy není ani trestným činem. Jsou to tzv. okolnosti vylučující protiprávnost a zákon uvádí přímo *nutnou obranu* (§ 13), *krajní nouzi* (§ 14) a *oprávněné použití zbraně* (§ 15), kromě těchto v zákoně uvedených případů zná teorie několik dalších důvodů, zejména svolení poškozeného a případy, jež je možno souhrnně charakterizovat jako výkon dovolené či dokonce příkázané činnosti. Všem těmto případům je společné, že tu chybí protiprávnost činu.

5.8. Od těchto okolností je nutno odlišit důvody zániku trestní odpovědnosti, neboť ty nastanou až po spáchání trestného činu, ale dříve než je o něm pravomocně rozhodnuto. Uplynutím doby stanovené zákonem zaniká trestnost činu při *promlčení* trestního stíhání. Ustanovení o promlčení se vztahuje na všechny trestné činy s výjimkou trestných činů uvedených v § 67a trestního zákona (např. trestné činy proti lidskosti - hlava X trestního zákona s výj. § 261, vybrané trestné činy současně kvalifikované jako válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti podle mezinárodního práva) a v zákoně č. 184/1964 Sb. Promlčecí doba je odstupňována podle závažnosti trestného činu vyjádřené druhem a výší trestu v sazbě na

daný trestný čin a činí tři, pět, dvanáct nebo dvacet let.

Na prodloužení promlčecí doby působí některé okolnosti, které způsobují stavení nebo přerušování promlčení. Při přerušování, například z důvodu sdělení obvinění pro skutek o jehož promlčení jde nebo že pachatel spáchá v promlčecí době nový trestný čin, na který zákon stanoví trest stejný nebo přísnější, začne běžet nová promlčecí doba. Stavení promlčení znamená, že je tu překážka (zákonná překážka, pro kterou není možno postavit pachatele před soud, doba, po kterou se zdržoval v cizině atd.), pro kterou promlčecí doba neběží a po jejím odpadnutí její běh pokračuje a doba, která plynula při stavení promlčení, se do promlčecí doby nezapočítává.

5.9. Pramenem českého trestního práva není ani obyčej ani rozhodnutí soudu, podmínky trestní odpovědnosti, tresty a ochranná opatření, jakož i podmínky jejich ukládání musí být stanoveny v zákoně. Trestní právo v České republice se člení na právo hmotné, které je kodifikováno převážně v jediném trestním zákoně č. 140/1961 Sb. v platném znění, a procesní, zakotvené v trestním řádu. (viz též body 2.3., 3.3.)

Trestní zákon se dělí na část obecnou a zvláštní, část obecná obsahuje ustanovení buď společná všem trestným činům, anebo alespoň určitým skupinám trestných činů. Část zvláštní obsahuje znaky jednotlivých trestných činů, které jsou rozděleny dle druhových objektů do dvanácti hlav. V čele systému podle platného práva je ochrana republiky a další zájmy týkající se společnosti jako celku, další tři hlavy tvoří přechod k ochraně jednotlivců, následující tři hlavy se týkají trestných činů proti osobnosti a proti majetku. Závěrečné hlavy obsahují trestné činy vojenské a některé další skupiny činů na ně těsně navazující.

Systematika trestního zákona je následující:

Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Část první - obecná část

Hlava I Účel zákona

Hlava II Základy trestní odpovědnosti

Hlava III Působnost trestních zákonů

Hlava IV Tresty

Hlava V Zánik trestnosti a trestu

Hlava VI Ochranná opatření

Hlava VII Zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých

Hlava VIII společná ustanovení

Část druhá - zvláštní část

Hlava I Trestné činy proti republice

Hlava II Trestné činy hospodářské

Hlava III Trestné činy obecně nebezpečné

Hlava V Trestné činy hrubě narušující občanské soužití

Hlava VI Trestné činy proti rodině a mládeži

Hlava VII Trestné činy proti životu a zdraví

Hlava VIII Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti

Hlava IX Trestné činy proti majetku

Hlava X Trestné činy proti lidskosti

Hlava XI Trestné činy proti brannosti a civilní službě

Hlava XII Trestné činy vojenské

Část třetí - Přejídná a závěrečná ustanovení

5.10. Co se týče základních skutkových podstat vybraných druhů trestných činů, naše trestní právo rozlišuje vraždu a vraždu novorozeného dítěte matkou (§ 220), nikoli jiné formy úmyslného usmrcení; nezná termín zabití. Trestný čin *vraždy* definuje § 219 odst. 1 tak, že se ho dopustí ten, „kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let“.

Loupež je zařazena mezi trestnými činy proti svobodě, neboť značná nebezpečnost loupeže spočívá především v zásahu do osobní svobody. Je popsána v § 234 tak, že tento trestný čin spáchá ten, „kdo proti jinému ušije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci; bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let“.

Trestný čin *ublížení na zdraví* (assault, bodily harm) je zakotven v §§ 221 až 224 trestního zákona, trestné je jednání jednak úmyslné (§ 221, 222): „kdo jinému ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“, „kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let“, tak z nedbalosti (§ 223, 224): „Kdo jinému z nedbalosti ublíží na zdraví tím, že poruší důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle

zákona, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti“ a „kdo jinému z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví nebo smrt, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.“ Po objektivní stránce je třeba rozlišovat dvojitý stupeň ublížení na zdraví: *ublížení na zdraví* a *těžkou újmu na zdraví*, soud o nich rozhoduje na základě posudku znalce lékaře, východiskem je stav před poškozením, nikoliv stav absolutního zdraví.

V případě trestného činu *krádeže* dle § 247 ten, kdo si присvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a

- a) způsobí tak škodu nikoli nepatrnou,
- b) čin spáchá vloupáním,
- c) bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí,
- d) čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo
- e) byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

U všech výše uvedených trestných činů přichází v úvahu užití kvalifikovaných skutkových podstat, které jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a nějakým dalším znakem, který typizuje vyšší stupeň nebezpečnosti pro společnost a kde jsou určeny podmínky a *okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby*, např. u *krádeže* je tímto znakem výše způsobené škody či členství v organizované skupině, u *vraždy* je možno uložit trest odnětí svobody na dvanáct až patnáct let či výjimečný trest v případě, že tento trestný čin byl spáchán zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem nebo na osobě mladší 15 let, opětovně či v úmyslu získat majetkový prospěch atd. (§ 219 odst. 2). Co se týká ublížení na zdraví, zde je zvláště přitěžující okolností např. spáchání činu na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi pro výkon jejich povinnosti či způsobení smrti.

6. Organizace vyšetřování a trestního řízení

6.1 Úvodním stadiem trestního řízení v ČR je *přípravné řízení*. Policejní orgán je povinen provést všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících

tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele. O zahájení úkonů trestního řízení sepíše záznam, ve kterém uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje, a způsob, jakým se o nich dověděl. Uvedené skutečnosti je povinen prověřit do dvou, tří či šesti měsíců v závislosti na povaze trestného činu. Tyto lhůty může prodloužit státní zástupce.

Výsledkem prověřování může být odložení věci, pokud nejde v dané věci o podezření z trestného činu, je-li trestní stíhání ze zákonem stanovených důvodů nepřipustné nebo je-li neúčelné, popř. tehdy, nepodařilo-li se zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání konkrétní osoby.

Nasvědčují-li zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného. Výjimkou jsou případy, kdy je trestní stíhání ze zákonných důvodů nepřipustné nebo neúčelné, o čemž rozhoduje státní zástupce nebo policejní orgán, popř. kdy policejní orgán se souhlasem státního zástupce trestní stíhání dočasně odloží. Trestní stíhání pro zákonem vyjmenované trestné činy lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného. Nelze tedy zahájit trestní stíhání „ve věci“, tj. proti dosud neznámému pachateli, což má řadu procesních důsledků.

Úsek trestního stíhání do ukončení přípravného řízení se označuje jako *vyšetřování*. České trestní právo nezná institut vyšetřujícího soudce. Vyšetřování provádí nejčastěji *služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR* (výjimky viz bod 6.3.1). Dozor nad zachováváním zákonnosti v celém přípravném řízení vykonává státní zástupce, k čemuž mu trestní řád poskytuje celou řadu oprávnění. Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány nezbytné důkazy. Výslechy svědků provádí jen výjimečně. Vyhledává a provádí důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného. Obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání donucován. Obhajoba obviněného a jím navrhované důkazy, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány.

Obviněný má po celou dobu trestního řízení, včetně řízení přípravného, právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen

vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení.

Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů nebo učiní návrh na jiné rozhodnutí (postoupení věci, přerušování trestního stíhání, zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání). Skončit vyšetřování je povinen v závislosti na povaze trestného činu nejpozději do dvou, tří či šesti měsíců od zahájení trestního stíhání. Pokud nejsou tyto lhůty dodrženy, je třeba to oznámit státnímu zástupci, který je v takových případech povinen nejméně jednou za měsíc provést prověrku věci.

Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě *obžaloby* nebo *návrhu na potrestání*, které podává státní zástupce. Ten v řízení před soudem zastupuje veřejnou žalobu. Obžaloba může být podána jen pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání. Soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Podanou obžalobu může vzít státní zástupce zpět až do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě; po zahájení hlavního líčení tak může učinit jen tehdy, pokud obžalovaný netrvá na jeho pokračování. Zpětvzetím obžaloby se věc vrací do přípravného řízení.

Podanou obžalobu soud nejprve přezkoumá z toho hlediska, zda je ve věci možno nařídít *hlavní líčení*, nebo je třeba obžalobu předběžně projednat. Základním účelem institutu *předběžného projednání obžaloby* je posoudit, zda byla v přípravném řízení zachována zákonná ustanovení o jeho provádění a zda výsledky přípravného řízení dostatečně odůvodňují, aby byl obviněný postaven před soud.

Hlavní líčení řídí předseda senátu, který také zpravidla provádí dokazování. Státní zástupce opatřuje z vlastní iniciativy nebo na žádost soudu důkazy, které nebyly dosud opatřeny či provedeny. Při dokazování v hlavním líčení navrhuje provedení dalších důkazů a zpravidla provádí důkazy, které podporují obžalobu. Obhájce nebo obviněný, který nemá obhájce, má právo ve stejném rozsahu provádět důkazy ve prospěch obhajoby.

Hlavní líčení koná soud zásadně veřejně. Veřejnost může být z hlavního líčení vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo utajované skutečnosti, mravnost nebo nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků. Rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně. Hlavní líčení se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu, zapisovatele a státního zástupce. V nepřítomnosti obžalovaného se může hlavní líčení provést, jen když lze věc spolehlivě rozhodnout i bez přítomnosti obžalovaného, a při splnění dalších zákonem stanovených podmínek.

Základním typem rozhodnutí soudu v hlavním líčení je zprošťující nebo odsuzující *rozsudek*. Soud však v zákonem stanovených případech může rozhodnout o vrácení věci

státnímu zástupci k došetření, o postoupení věci jinému orgánu, o přerušení trestního stíhání, o zastavení trestního stíhání, o podmíněném zastavení trestního stíhání či o schválení narovnání.

Kromě uvedeného základního postupu trestního řízení upravuje trestní řád rovněž některé zvláštní druhy řízení. Novela z r. 2001 zavedla *zkrácené přípravné řízení*, na které navazuje *zjednodušené řízení* před samosoudcem. Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech v příslušnosti okresního soudu, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, jestliže podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo jestliže byly zjištěny skutečnosti odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné nejpozději do dvou týdnů postavit před soud. V této dvoutýdenní lhůtě musí být zkrácené přípravné řízení skončeno (prodloužit ji může - nejvýše však o deset dní - státní zástupce) a podezřelý má v tomto řízení stejná práva jako obviněný. Dojde-li státní zástupce k názoru, že výsledky zkráceného přípravného řízení odůvodňují postavení podezřelého před soud, podá soudu návrh na potrestání. Při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení samosoudce vyslechne obviněného, poté může rozhodnout o upuštění od dokazování těch skutečností, které strany označily za nesporné.

Dalším zvláštním druhem řízení je *řízení proti mladistvým*. Jeho zvláštnosti spočívají především v tom, že mladistvý musí mít obhájce již od zahájení trestního stíhání, zákon výslovně vyžaduje co nejdůkladnější zjištění jeho poměrů, a přiznává v řízení roli orgánu pověřenému péčí o mládež. Rovněž další modifikace oproti základnímu typu trestního řízení směřují ke zdůraznění výchovného účinku řízení na pachatele, který v době spáchání trestného činu dovršil patnáctý a nepřekročil osmnáctý rok věku, a ke zvýšení ochrany jeho práv.

Řízení proti uprchlému lze konat proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá. Obviněný musí mít v tomto řízení vždy obhájce. Ten má stejná práva jako obviněný. Hlavní líčení se provede i v nepřítomnosti obviněného, a to bez ohledu na to, zda se obviněný o něm dověděl. Skončilo-li řízení proti uprchlému pravomocným odsuzujícím rozsudkem a poté pominuly důvody, pro které se řízení proti uprchlému vedlo, soud prvního stupně na návrh odsouzeného takový rozsudek zruší a hlavní líčení se provede znovu.

Dalším případem zvláštního druhu řízení je *řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu*. Po doručení nálezu Ústavního soudu, kterým bylo zrušeno rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, pokračuje tento orgán v tom stadiu řízení, které bezprostředně předcházelo vydání zrušeného rozhodnutí. Přitom je vázán právním názorem,

který vyslovil ve věci Ústavní soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení Ústavní soud nařídil.

Mezi zvláštní druhy soudního řízení řadí trestní řád také *řízení před samosoudcem*. Samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Vedle již zmíněného zjednodušeného řízení je zvláštností řízení před samosoudcem rovněž to, že samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat *trestní příkaz*, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Trestním příkazem lze uložit pouze některé druhy trestů a jen do určité výše - např. podmíněný trest odnětí svobody do jednoho roku. Nelze ho vydat např. v řízení proti mladistvému, který v době jeho vydání nedovršil osmnáctý rok věku. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku.

V průběhu devadesátých let byly jako projev tendence k odklonům od standardního řízení k mimotrestním přístupům a alternativním postupům v méně závažných a jednodušších případech zařazeny do trestního řádu nové způsoby meritorního rozhodnutí v trestním řízení, a to *podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnáání*. Soud a v přípravném řízení státní zástupce může se souhlasem obviněného podmíněně zastavit trestní stíhání pro trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže se obviněný k činu doznal, nahradil škodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě. V rozhodnutí se stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky, příp. v něm lze obviněnému uložit povinnost nahradit škodu či dodržovat přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby nevede řádný život či nesplní všechny uložené povinnosti, rozhodne soud či státní zástupce, že se v trestním stíhání pokračuje.

O schválení narovnáání a zastavení trestního stíhání může se souhlasem obviněného a poškozeného rozhodnout soud a v přípravném řízení státní zástupce, jde-li o řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Předpokladem takového rozhodnutí je, že obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, uhradí poškozenému způsobenou škodu, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem, a složí přiměřenou peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Z peněžní částky k obecně prospěšným účelům musí obviněný určit nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

6.1.6 Trestní řád ČR je rozdělen do čtyř částí a dvaceti pěti hlav:

Část první - společná ustanovení

Hlava I - obecná ustanovení

Hlava II - soud a osoby na řízení zúčastněné (pravomoc a příslušnost soudů, pomocné osoby, vyloučení orgánů činných v trestním řízení, obviněný, obhájce, zúčastněná osoba, poškozený, zmocněnec zúčastněné osoby a poškozeného)

Hlava III - obecná ustanovení o úkonech trestního řízení (dožádání, protokol, podání, lhůty, doručování, nahlížení do spisů, pořádková pokuta)

Hlava IV - zajištění osob a věcí (vazba, zadržení, vydání a odnětí věci, domovní a osobní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemků, vstup do obydlí, jiných prostor a pozemků, zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování, odposlech a záznam telekomunikačního provozu)

Hlava V - dokazování (výpověď obviněného, svědci, některé zvláštní způsoby dokazování, znalci, věcné a listinné důkazy, ohledání)

Hlava VI - rozhodnutí (rozsudek, usnesení, právní moc a vykonatelnost rozhodnutí)

Hlava VII - stížnost a řízení o ní

Hlava VIII - náklady trestního řízení

Část druhá - přípravné řízení

Hlava IX - postup před zahájením trestního stíhání

Hlava X - zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení (zahájení trestního stíhání, vyšetřování, zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů, rozhodnutí v přípravném řízení, dozor státního zástupce, obžaloba, zkrácené přípravné řízení)

Část třetí - řízení před soudem

Hlava XI - základní ustanovení

Hlava XII - předběžné projednání obžaloby

Hlava XIII - hlavní líčení (příprava hlavního líčení, veřejnost hlavního líčení, zahájení hlavního líčení, dokazování, závěr hlavního líčení, odročení hlavního líčení, rozhodnutí soudu v hlavním líčení, rozhodnutí soudu mimo hlavní líčení)

Hlava XIV - veřejné zasedání

Hlava XV - neveřejné zasedání

Hlava XVI - odvolání a řízení o něm

Hlava XVII - dovolání

Hlava XVIII - stížnost pro porušení zákona a řízení o ní

Hlava XIX - obnova řízení

Hlava XX - zvláštní způsoby řízení (řízení proti mladistvým, řízení proti uprchlému, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, řízení před samosoudcem, řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu)

Hlava XXI - vykonávací řízení (výkon trestu odnětí svobody, výkon trestu obecně prospěšných prací, výkon některých dalších trestů, výkon ochranného léčení a ochranné výchovy, výkon některých jiných rozhodnutí)

Hlava XXII - zahlazení odsouzení

Část čtvrtá - některé úkony souvisící s trestním řízením

Hlava XXIII - udělení milosti a použití amnestie

Hlava XXIV - vypuštěna

Hlava XXV - právní styk s cizinou (vyžádání z ciziny, vydání do ciziny, převzetí a odevzdání trestní věci, dožádání, výkon rozsudků cizozemských soudů, předání výkonu rozsudku do ciziny)

Část pátá - přechodná a závěrečná ustanovení

6.2.1 - 6.2.6 Ústavněprávní základ omezení osobní svobody člověka za účelem zajištění jeho osoby pro trestní řízení je obsažen v Listině základních práv a svobod. V čl. 8 Listiny je uvedeno, že osobní svoboda je zaručena. Obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Zadržovaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržovanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu. Zadržovaného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zadržovaná osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zadržovanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu. Nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Trestní řád se zajištění osob pro účely trestního řízení věnuje ve své hlavě čtvrté. Rozlišuje zadržení osoby podezřelé, zadržení obviněného policejním orgánem, zatčení obviněného a vzetí obviněného do vazby. Významné změny do této oblasti přinesla novela z r. 2001. Změny byly motivovány zejména snahou o snížení relativně vysokého počtu osob ve

vazbě a snížení průměrné délky trvání vazby.

Osobu podezřelou ze spáchání trestného činu může, je-li tu některý z důvodů vazby (viz dále), policejní orgán se souhlasem státního zástupce v naléhavých případech zadržet, i když dosud proti ní nebylo zahájeno trestní stíhání. Osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, smí omezit kdokoli, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazů. Je však povinen tuto osobu předat ihned policejnímu orgánu. Policejní orgán zadrženou osobu vyslechne a propustí bezodkladně na svobodu, nebo předá věc státnímu zástupci tak, aby státní zástupce mohl podat návrh na vzetí do vazby. Návrh musí policejní orgán podat bez odkladu, aby zadržená osoba mohla být odevzdána soudu nejpozději do 48 hodin od zadržení; jinak musí být propuštěna na svobodu.

Jestliže je dán některý z důvodů vazby a pro neodkladnost věci nelze rozhodnutí o vazbě předem opatřit, může policejní orgán obviněného zadržet prozatímně sám. Je však povinen provedené zadržení státnímu zástupci bezodkladně ohlásit. Obviněný musí být nejpozději do 48 hodin od zadržení odevzdán soudu, jinak musí být propuštěn na svobodu.

Zadržená osoba má právo zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zadržení. Státní zástupce je povinen odevzdat zadrženou osobu ve lhůtě 48 hodin od zadržení soudu s návrhem na vzetí do vazby. Soudce je povinen ji vyslechnout a do 24 hodin od doručení návrhu státního zástupce rozhodnout o jejím propuštění na svobodu anebo rozhodnout, že ji bere do vazby. Překročení doby 24 hodin od doručení návrhu státního zástupce na vzetí do vazby je vždy důvodem rozhodnutí o propuštění obviněného na svobodu.

Do vazby smí být obviněný vzat pouze tehdy, jestliže z konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava,

a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest (tzv. *vazba úteková*),

b) že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (tzv. *vazba koluzní*), nebo

c) že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (tzv. *vazba předstižná*).

Zároveň musí dosud zjištěné skutečnosti nasvědčovat tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, a musí existovat

zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný. Soud je tedy povinen při rozhodování o vazbě zároveň předběžně posoudit odůvodněnost trestního stíhání obviněného. Absence této povinnosti byla v minulosti předmětem hojné kritiky.

Vzít do vazby nelze až na zákonem stanovené výjimky obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta.

Jestliže je dán některý z důvodů vazby a nelze zajistit přítomnost obviněného u výslechu, vydá soudce příkaz, aby byl zatčen. Policejní orgán, který obviněného na základě příkazu zatkne, je povinen ho nejpozději do 24 hodin dodat soudu. Nestane-li se tak, musí být obviněný propuštěn na svobodu. Soudce, jemuž byl obviněný dodán, ho musí do 24 hodin vyslechnout a rozhodnout o vazbě, jinak musí být obviněný propuštěn na svobodu.

Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny průběžně zkoumat, zda důvody vazby ještě trvají nebo se nezměnily. Obviněný musí být ihned propuštěn na svobodu, jestliže pomine důvod vazby, nebo je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k okolnostem případu trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a obviněný svým jednáním nezavdal příčinu k trvání vazby. Obviněný má právo kdykoliv žádat o propuštění na svobodu. O takové žádosti musí soud neodkladně rozhodnout. Byla-li žádost zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí. Vazba může trvat jen nezbytně nutnou dobu. Tzv. koluzní vazba může trvat nejdéle tři měsíce; to neplatí, bylo-li zjištěno, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil trestní stíhání. Jestliže doba trvání vazby v přípravném řízení dosáhne tří měsíců, je státní zástupce povinen rozhodnout, zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě, nebo zda se z vazby propouští na svobodu. Soud je povinen nejpozději do třiceti dnů ode dne podání obžaloby rozhodnout, zda se obviněný ve vazbě ponechává, nebo zda se propouští na svobodu. Rozhodne-li státní zástupce nebo soud, že obviněný se ponechává ve vazbě, je povinen nejpozději do tří měsíců o této otázce rozhodnout znovu.

Celková doba vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout jeden, dva, tři či čtyři roky, a to v závislosti na povaze trestného činu. Z uvedené doby trvání vazby jedna třetina připadá na přípravné řízení a dvě třetiny na řízení před soudem. Po uplynutí této doby je třeba obviněného ihned propustit na svobodu.

Vazbu útěkovou a předstížnou lze ve vhodných případech a při splnění

zákonem stanovených podmínek nahradit několika způsoby. Prvním z nich je přijetí záruky zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby za další chování obviněného a za to, že se nebude vyhýbat trestnímu řízení. Dalším je přijetí písemného slibu obviněného, že povede řádný život, nebude se vyhýbat trestnímu řízení a splní povinnosti a dodrží omezení, která se mu uloží. Třetím případem je nahrazení vazby dohledem probačního úředníka nad obviněným. Neplní-li obviněný povinnosti uložené v souvislosti s nahrazením vazby a trvají-li důvody vazby, příslušný orgán rozhodne o jeho vzetí do vazby. Posledním způsobem, jak vazbu nahradit, je přijetí peněžitě záruky, jejíž výši určí orgán rozhodující o vazbě. V případě, že se obviněný, jehož vazba byla takto nahrazena, vyhýbá trestnímu řízení či výkonu trestu, popř. se dále dopouští trestné činnosti, peněžitá záruka propadá státu. Soud pak znovu o vazbě rozhodne. Vazbu koluzní nelze nahradit.

O vzetí obviněného do vazby může rozhodnout pouze soud. O dalším trvání vazby obviněného rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. O propuštění obviněného z vazby může i bez žádosti rozhodnout v přípravném řízení státní zástupce. Nevyhoví-li státní zástupce žádosti o propuštění z vazby, je povinen ji předložit k rozhodnutí soudu.

Se skutečností, že obviněný strávil během trestního řízení určitou dobu ve vazbě, se soud, vynášející odsuzující rozsudek, musí vypořádat. Jestliže se vedlo proti pachateli trestní řízení ve vazbě a dojde v tomto řízení k jeho odsouzení, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné. Není-li započítání vazby možné, přihlédně soud k této skutečnosti při stanovení druhu trestu, popřípadě jeho výměry. Vazbou se pro tento účel rozumí každý z výše popsaných způsobů omezení osobní svobody z důvodu zajištění podezřelého či obviněného pro trestní řízení.

Pro úplnost je třeba dodat, že trestní řád zná i zvláštní druhy vazby, a to *vazbu vyhošťovací*, do níž je za zákonem stanovených podmínek možno vzít osobu pravomocně odsouzenou k trestu vyhoštění, a *vazbu vydávací*, do níž lze za zákonem stanovených podmínek vzít osobu, o jejímž vydání do cizího státu probíhá extradiční řízení.

6.2.7 -6.2.9 České trestní právo rozeznává *řádné a mimořádné opravné prostředky* proti rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Řádnými opravnými prostředky jsou *stížnost, odvolání a odpor*, mezi mimořádné opravné prostředky patří *dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení*. Mimořádné opravné prostředky lze uplatnit až poté, co napadené

rozhodnutí nabylo právní moci. Nepravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně lze tedy napadnout stížností, odvoláním nebo odporem. Pro úplnost je třeba dodat, že specifický opravný prostředek existuje v rámci řízení o vydání do ciziny, kde ministr spravedlnosti, má-li pochybnost o správnosti pravomocného rozhodnutí soudu, může věc předložit Nejvyššímu soudu k posouzení.

Stížností lze napadnout jen taková usnesení soudu prvního stupně, u nichž to zákon výslovně připouští. Usnesením soud rozhoduje o velmi různorodých věcech, od jednoduchých procesních rozhodnutí, přes závažná rozhodnutí např. o vazbě, až po rozhodnutí ve věci samé (zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání...). Soud, který napadené usnesení vydal, může stížnosti sám vyhovět, jinak věc předloží soudu vyšší instance, který buď stížnost zamítne, nebo napadené usnesení zruší a ve věci sám rozhodne, anebo po zrušení usnesení uloží soudu prvního stupně, aby o věci znovu jednal a rozhodl.

Jak již bylo uvedeno, jedním ze zvláštních druhů soudního řízení je řízení před samosoudcem. Ten může za zákonem stanovených podmínek rozhodnout vydáním trestního příkazu bez projednání věci v hlavním líčení. Institut trestního příkazu je jedním z prostředků sloužících ke zjednodušení a urychlení trestního řízení ve věcech skutkově a právně méně složitých, kde účelu trestního řízení může být dosaženo i bez provedení formálního hlavního líčení. Přesto je třeba zachovat obviněnému i státnímu zástupci možnost domoci se projednání případu v řádném procesu před soudem. Proto mohou podat proti trestnímu příkazu odpor. Podáním odporu se trestní příkaz ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení. V něm pak není vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu.

Opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně je odvolání. Odvolání vždy odkládá vykonatelnost rozsudku. Podává se u soudu, který vydal napadený rozsudek. Rozhoduje o něm nadřízený soud. Pokud odvolání z formálních důvodů nezamítne, přezkoumá zákonnost a odůvodněnost napadených částí rozsudku a správnost postupu řízení, které jim předcházelo. Shledá-li je nedůvodným, zamítne je, jinak napadený rozsudek nebo jeho část zruší. Poté buď učiní rozhodnutí, které měl podle jeho názoru učinit již soud prvního stupně (např. ze zákonných důvodů přerušit řízení), nebo věc vrátí soudu prvního stupně k novému rozhodnutí, nebo sám rozsudkem ve věci rozhodne. V neprospěch obžalovaného může soud změnit napadený rozsudek jen na podkladě odvolání státního zástupce, jež bylo podáno právě v neprospěch obžalovaného. Odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn, ani uznat jej vinným těžším

trestným činem, než jakým ho v napadeném rozsudku mohl uznat vinným soud prvního stupně.

Pokud jde o otázku možnosti provedení hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného, je jeho účast u hlavního líčení v zásadě nezbytná. Přesto trestní řád zná případy, kdy se hlavní líčení koná bez přítomnosti obžalovaného. V nepřítomnosti obžalovaného se může hlavní líčení provést, jen když má soud za to, že lze věc spolehlivě rozhodnout i bez přítomnosti obžalovaného. Dalšími podmínkami jsou mj. skutečnost, že obžaloba byla obžalovanému řádně doručena, obžalovaný byl k hlavnímu líčení řádně předvolán, a o skutku, který je předmětem obžaloby, byl už v řízení vyslechnut. Hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného nelze konat, je-li obžalovaný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebo jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let (to ovšem neplatí, pokud obžalovaný požádá, aby bylo hlavní líčení vedeno v jeho nepřítomnosti). V případech nutné obhajoby nelze konat hlavní líčení bez přítomnosti obhájce.

Dalším případem, kdy se trestní řízení (jako celek nebo jen jeho určitý úsek) koná v nepřítomnosti obviněného, je již zmíněné řízení proti uprchlému. Právo na obhajobu je v tomto případě zajištěno tím, že obviněný musí mít obhájce, který pak má stejná práva jako obviněný.

Pro úplnost je vhodné dodat, že ve veřejném zasedání konaném o odvolání je přítomnost obžalovaného žádoucí, nikoliv však nezbytná. Obhájce musí mít obžalovaný ve všech případech, kdy ho musí mít při hlavním líčení. V nepřítomnosti obžalovaného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, lze veřejné zasedání odvolacího soudu konat jen tehdy, jestliže obžalovaný výslovně prohlásí, že se účasti při veřejném zasedání vzdává.

Pravidlům dokazování se věnuje celá hlava pátá trestního řádu, přičemž úprava jednotlivých důkazních prostředků je konkretizována též v rámci ustanovení o jednotlivých stadiích trestního řízení. Hlavními zásadami, kterými se české důkazní právo řídí, jsou zásada vyhledávací, zásada presumpce nevinny, zásada bezprostřednosti a ústnosti, a zásada volného hodnocení důkazů. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný

v trestním řízení, není důvodem k jeho odmítnutí. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení, a ohledání. Trestní řád obsahuje pravidla provádění a dokumentace výslechu obviněného a svědků, podmínky a pravidla využití odborných vyjádření a znaleckých posudků, a pravidla ohledání. Mezi zvláštními způsoby dokazování upravuje konfrontaci, rekognici, vyšetřovací pokus, rekonstrukci a prověrku na místě. Porušení stanovených pravidel při provádění důkazů může vést k neúčinnosti takto získaného důkazu a jeho nepoužitelnosti v dalším řízení. Jako výslovný příklad nezákonně získaného důkazu trestní řád stanoví, že důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila.

Novela trestního řádu z r. 2001 přesunula provádění důkazů převážně do fáze řízení před soudem a v této souvislosti byla významně posílena aktivní role stran obžaloby i obhajoby. Základním pravidlem zůstává, že důkazy před soudem provádí předseda senátu soudu, přičemž státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a některé další na řízení zainteresované osoby mohou s jeho souhlasem klást otázky vyslychaným osobám. Nově však mohou státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce žádat, aby jim samotným bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda senátu jim vyhoví zejména tehdy, jestliže jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený.

Při rozhodování v soudním řízení smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly před ním provedeny. Při jejich hodnocení postupuje, stejně jako ostatní orgány činné v trestním řízení, podle svého vnitřního přesvědčení. Trestní řád tedy neobsahuje zákonná pravidla, pokud jde o míru a druh důkazů potřebných k prokázání dokazované skutečnosti, a pro stanovení věrohodnosti jednotlivého důkazu. Soud důkazy hodnotí podle svého volného uvážení.

6.3 Organizace odhalování a vyšetřování trestné činnosti

Orgánem odpovědným za odhalování a vyšetřování trestných činů je především *Policie ČR. Zákon č. 283/1991 Sb., v platném znění*, výslovně mezi úkoly policie jmenuje odhalování trestných činů, zjišťování jejich pachatelů a konání vyšetřování o trestných činech.

Policie je podřízena Ministerstvu vnitra. Působí v ní služba pořádkové policie, služba kriminální policie a vyšetřování, služba dopravní policie, služba správních činností, ochranná služba, služba cizinecké a pohraniční policie, služba rychlého nasazení, služba železniční policie a letecká služba.

Činnost policie při plnění úkolů řídí *Policejní prezidium České republiky*. V čele stojí policejní prezident, který je představeným všech policistů. Policejního prezidenta jmenuje a odvolává ministr vnitra se souhlasem vlády České republiky. Policejní prezident odpovídá za činnost policie ministrovi vnitra. V čele jednotlivých služeb policie stojí ředitelé. Ředitele služeb jmenuje a odvolává policejní prezident. Předpoklady výkonu povolání policisty a obsah služebního poměru příslušníků Policie ČR upravuje zákon č. 186/1992 Sb.

Vyšetřování koná služba kriminální policie a vyšetřování. V rámci služby kriminální policie a vyšetřování působí úřad finanční kriminality a ochrany státu, útvar zvláštních činností, útvar pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti, útvar pro odhalování organizovaného zločinu, Národní protidrogová centrála a Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

Úkol odhalovat trestné činy policistů a zjišťovat jejich pachatele plní útvar Ministerstva vnitra pro inspekční činnost, přímo řízený ministrem vnitra. Trestní řád dále přiznává postavení policejních orgánů v některých zvláštních případech také jiným orgánům. V řízení o trestných činech příslušníků ozbrojených sil to jsou pověřené orgány *Vojenské policie*, v řízení o trestných činech příslušníků *Vězeňské služby České republiky* pověřené orgány této služby a v řízení o trestných činech příslušníků *Bezpečnostní informační služby* pověřené orgány *Bezpečnostní informační služby*. Postavení policejních orgánů mají i pověřené celní orgány v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží.

Vyšetřování o trestných činech spáchaných příslušníky Policie České republiky a příslušníky *Bezpečnostní informační služby* koná státní zástupce. Jedním z oprávnění státního zástupce v rámci jeho dozoru nad přípravným řízením je i možnost osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování. Vyšetřování může dále konat i kapitán lodi při dálkových plavbách, a to o trestných činech spáchaných na této lodi.

Dozor nad zachováváním zákonnosti v celém přípravném řízení je svěřen státnímu zástupci. Státní zástupce může uložit policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. Dále je oprávněn odejmout kteroukoliv věc policejnímu orgánu, popř. dočasně

odložit zahájení trestního stíhání. Při výkonu dozoru je státní zástupce rovněž oprávněn dávat závazné pokyny k vyšetřování trestných činů, vyžadovat od policejního orgánu materiály za účelem prověrky, zúčastnit se provádění úkonů policejního orgánu, osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci. Může též vracet věc policejnímu orgánu se svými pokyny k doplnění, rušit jeho nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření, která může nahrazovat vlastními. Osoba, proti které se trestní řízení vede, a poškozený mají právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu.

Ve věcech, v nichž vyšetřování koná státní zástupce, vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupce vyššího státního zastupitelství, který též vyřizuje žádost o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu státního zástupce.

Jak již bylo uvedeno, až na výše zmíněné výjimky spadá odhalování a zejména vyšetřování trestných činů do kompetence Policie ČR. Zvláštní orgány mimo rámec policie odhalující a vyšetřující některé specifické druhy trestných činů nejsou vytvořeny. Pokud se však jedná o odhalování trestné činnosti, trestní řád stanoví státním orgánům povinnost neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Kromě samostatných orgánů, jako jsou např. zpravodajské služby, tak působí v rámci jednotlivých ministerstev různé specializované útvary zaměřené právě na odhalování podezřelé činnosti v souvislosti s oblastí zájmu příslušného ministerstva. Jak příklad lze uvést *Finanční analytický odbor* Ministerstva financí, který provádí sběr a analýzu údajů o neobvyklých obchodech, které jsou identifikovány a nahlašovány finančními institucemi, provádí další úkony, které z analýzy vyplývají, a plní další úkoly v oblasti opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. V boji proti drogové kriminalitě je zase významná spolupráce policie s *Celní správou ČR*.

V rámci Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR působí specializované útvary, věnující se odhalování a vyšetřování určitých druhů trestných činů. Ekonomickou kriminalitou se zabývají útvar pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti a úřad finanční kriminality a ochrany státu, organizovaným zločinem útvar pro odhalování organizovaného zločinu, drogovou kriminalitou *Národní protidrogová centrála*.

6.4 Organizace úřadu státního zástupce

Působnost a organizace státního zastupitelství je upravena zákonem č. 283/1993 Sb., v platném znění. Státní zastupitelství je soustava úřadů státu, určených k

zastupování státu při ochraně veřejných zájmů. Státní zastupitelství podává jménem státu obžalobu v trestním řízení a plní další povinnosti podle trestního řádu. Dále vykonává za podmínek stanovených zákonem dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda, a v zákonem stanovených případech působí i v jiném než trestním řízení.

Soustavu státního zastupitelství tvoří *Nejvyšší státní zastupitelství, vrchní státní zastupitelství, krajská státní zastupitelství a okresní státní zastupitelství*; v době branné pohotovosti státu také vyšší a nižší *polní státní zastupitelství*. Sídla státních zastupitelství a obvody jejich územní působnosti se shodují se sídly a obvody soudů.

Vyšší státní zastupitelství vykonávají dohled nad činností nižších státních zastupitelství ve svém obvodu. Jsou též příslušná rozhodovat o opravných prostředcích proti rozhodnutím bezprostředně nižších státních zastupitelství. Nejvyšší státní zástupce je oprávněn vydat pokyn obecné povahy ke sjednocení a usměrnění činnosti státního zastupitelství. Vyšší státní zastupitelství je oprávněno v konkrétní věci dávat pokyny bezprostředně nižšímu státnímu zastupitelství ve svém obvodu. V čele každého státního zastupitelství stojí jeho vedoucí. Nejvyššímu státnímu zástupci je služebně nadřízen ministr spravedlnosti, který vykonává dohled nad činností Nejvyššího státního zastupitelství.

Státní zástupce jmenuje na dobu neomezenou ministr spravedlnosti na návrh nejvyššího státního zástupce. Nejvyššího státního zástupce jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra spravedlnosti. Ostatní vedoucí státních zastupitelství jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

Jak již bylo uvedeno, státní zástupce v trestním řízení podává jménem státu obžalobu a v řízení stát zastupuje. Jeho roli lze zjednodušeně rozdělit na roli v přípravném řízení a roli v řízení soudním. V přípravném řízení je státnímu zástupci svěřen dozor nad zachováváním zákonnosti. O jeho oprávněních vůči policejnímu orgánu, který prověřuje skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu nebo vede vyšetřování, viz příslušnou pasáž bodu 6.3. Novela z roku 2001 zařadila do trestního řádu úpravu používání tzv. operativně pátracích prostředků - *předstíraný převod, sledování osob a věcí, použití agenta*. V této souvislosti byly státnímu zástupci svěřeny některé pravomoci v oblasti rozhodování o povolení jejich použití.

V bodě 6.3 již byla zmíněna výlučná pravomoc státního zástupce konat vyšetřování o trestných činech spáchaných policisty nebo příslušníky Bezpečnostní informační služby. Mezi jeho další oprávnění v rámci přípravného řízení patří rozhodování o prodloužení vazby a o ponechání obviněného ve vazbě, o propuštění z vazby na svobodu, o žádosti obviněného o

propuštění z vazby na svobodu, a o některých dalších opatřeních.

Zásadní jsou pravomoci státního zástupce v souvislosti s ukončením přípravného řízení. Především je výlučně on oprávněn podat obžalobu (popř. návrh na potrestání po skončení zkráceného přípravného řízení), která je pro další řízení určující, neboť trestní stíhání před soudem se koná jen na podkladě obžaloby a soud rozhoduje pouze o skutku uvedeném v obžalobě.

Trestní stíhání může být v přípravném řízení ukončeno i jinak než podáním obžaloby (návrhu na potrestání). Všechna taková rozhodnutí může učinit státní zástupce. Jsou-li splněny taxativně vypočtené zákonné podmínky, může státní zástupce věc odložit, postoupit jinému příslušnému orgánu, může trestní stíhání zastavit, popř. přerušit. Tato rozhodnutí poté, co nabudou právní moci, jsou rovněž podrobena přezkoumání Nejvyšším státním zastupitelstvím. V souvislosti s tendencí k alternativním způsobům vyřízení trestních věcí ve vhodných případech je státní zástupce v přípravném řízení rovněž oprávněn za zákonem stanovených podmínek trestní stíhání podmíněně zastavit nebo rozhodnout o schválení narovnání a trestní stíhání zastavit. Dále může navrhnout uložení některého z *ochranných opatření*, a to buď v obžalobě, nebo i samostatně.

V řízení před soudem státní zástupce zastupuje veřejnou žalobu. O dalších oprávněních a úkonech v řízení před soudem viz bod 6.1. V případech stanovených zákonem může státní zástupce podávat stížnost proti rozhodnutím soudu, ať už se jedná o rozhodnutí procesní, nebo ve věci samé s výjimkou rozsudku. Dalším z oprávnění státního zástupce je možnost napadnout odvoláním rozsudek soudu, a to pro nesprávnost kteréhokoli výroku, ať už v neprospěch či ve prospěch obžalovaného. V řízení o odvolání je přítomnost státního zástupce povinná.

Nejvyšší státní zástupce může napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé dovoláním. Účast státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství je v řízení o dovolání konaném u Nejvyššího soudu povinná. Státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství se rovněž účastní řízení u Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona, kterou podává ministr spravedlnosti. A konečně může státní zástupce podat návrh na povolení obnovy řízení, které pravomocně skončilo. Řízení o návrhu na povolení obnovy se také může, ale nemusí účastnit. V řízení o mimořádném opravném prostředku má státní zástupce právo k věci se vyjádřit, příp. podávat návrhy na provedení dokazování. Pokud mimořádný opravný prostředek sám podal, může jej vzít zpět.

Další oprávnění a povinnosti má státní zástupce ve fázi výkonu rozhodnutí, zejména

tehdy, jedná-li se o rozhodnutí, která sám vydal. Významnou roli hraje také v oblasti právního styku s cizinou, a to při vyžádání obviněného z ciziny, v řízení o vydání osoby k trestnímu řízení do ciziny, v rámci převzetí trestní věci z ciziny či jejím odevzdání do ciziny, při dožádání cizozemských orgánů o poskytnutí právní pomoci, a v řízení o výkonu rozsudků cizozemských soudů.

6.5. Organizace soudnictví

Jak bylo uvedeno v pasáži o soudním systému, právní úprava této problematiky doznala v poslední době značných změn. 1. dubna 2002 nabyl účinnosti nový zákon o soudech a soudcích. Soustavu soudů nyní tvoří *Nejvyšší soud, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy*. Od 1. ledna 2003 začne působit také *Nejvyšší správní soud*, který ovšem nebude rozhodovat v trestních věcech. Soudy se skládají z předsedy soudu, místopředsedů soudu, předsedů senátů a dalších soudců. Soudci Nejvyššího soudu tvoří podle úseku své činnosti trestní kolegium, občanskoprávní kolegium a obchodní kolegium. Nejvyšší soud rozhoduje v trestních věcech v senátech složených z předsedy senátu a dvou soudců. Vrchní soud rozhoduje v senátech složených z předsedy senátu a dvou soudců. Rovněž krajský soud rozhoduje v senátech, které se skládají z předsedy senátu a dvou přísedících, jestliže rozhodují jako soudy prvního stupně, nebo z předsedy senátu a dvou soudců, rozhodují-li o opravném prostředku. Okresní soud rozhoduje v senátech nebo samosoudcem. Samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Senáty okresního soudu se skládají z předsedy senátu a dvou přísedících. Předsedou senátu u všech soudů může být pouze soudce.

Základem vnitřní organizace soudu jsou soudní oddělení vytvořená podle senátů nebo samosoudců. U Nejvyššího soudu, vrchních a krajských soudů se zřizují *soudcovské rady*, které jsou poradním orgánem předsedy soudu. Soudcovská rada se zřizuje též u okresního soudu, k němuž je přiděleno více než deset soudců.

Soudci jsou jmenováni do funkce prezidentem republiky bez časového omezení. Přísedící jsou voleni zastupitelstvy územních samosprávných celků do funkce na dobu čtyř let.

Z uvedeného vyplývá, že české právo přiznává určitou roli v soudním rozhodování přísedícím. Narozdíl od anglosaského právního systému jejich účast na řízení nespočívá ve formě poroty (kterou české soudnictví nezná), ale působí při projednávání stanovených trestních věcí přímo v senátech jednotlivých soudů. V řízení se podílejí na provádění důkazů kladením otázek vyslychaným osobám. Při hlasování o rozsudku jsou si

soudci a přisedící rovni, přičemž přisedící hlasují před soudci.

Trestní řízení koná v prvním stupni okresní soud. Krajský soud koná v prvním stupni řízení o trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud za ně lze uložit výjimečný trest. Dále pak je v prvním stupni příslušný pro řízení o některých dalších v zákoně stanovených trestných činech. O opravném prostředku proti rozhodnutí soudu prvního stupně rozhoduje vždy soud nejbližší vyššího stupně.

Nejvyšší soud je příslušný rozhodovat o mimořádných opravných prostředcích (dovolání, stížnost pro porušení zákona) proti pravomocným rozhodnutím. V rámci řízení o dovolání přezkoumává Nejvyšší soud v rozsahu a z důvodů uvedených v dovolání zákonnost a odůvodněnost té části rozhodnutí, proti níž bylo dovolání podáno, jakož i řízení, které napadené části rozhodnutí předcházelo. Je-li podáno dovolání proti výroku o vině, přezkoumá soud vždy i výrok o trestu, stejně jako ostatní výroky mající podklad ve výroku o vině. Obdobným způsobem a ve stejném rozsahu přezkoumává Nejvyšší soud napadené rozhodnutí i v rámci řízení o stížnosti pro porušení zákona.

Soudní precedenty nejsou formálním pramenem českého trestního práva. Přesto již vydaná rozhodnutí, zejména rozhodnutí vyšších soudů, nejsou bez vlivu na rozhodovací praxi. Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu. Tato stanoviska společně s vybranými rozhodnutími vlastními i ostatních soudů vydává ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Uvedeným způsobem publikovaná rozhodnutí a stanoviska se pak stávají vodítkem při interpretaci a aplikaci právních předpisů.

Základní pravidla, podle kterých se určuje věcná příslušnost soudu v trestních věcech, byla popsána výše. Pokud se jedná o místní příslušnost, řízení koná soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Nelze-li místo činu zjistit nebo pokud byl spáchán v cizině, je příslušný soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Jestliže se tato místa nedají zjistit nebo jsou mimo území ČR, koná řízení soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo. K provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh. Zvláštní ustanovení existuje pro řízení proti mladistvým pachatelům, kdy vyžaduje-li to prospěch mladistvého, může příslušný soud postoupit věc soudu, v jehož obvodě mladistvý bydlí, nebo soudu, u něhož z jiných důvodů je konání trestního řízení se zřetelem na zájmy mladistvého nejúčelnější.

6.6. Advokacie a obhajoba

Právo na obhajobu je jedním ze základních prvků českého trestního práva zaručeným i na ústavní úrovni v Listině základních práv a svobod. Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím

obhájce. V každém období řízení musí být poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce. Obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát, který v řízení nepůsobí zároveň jako svědek, znalec nebo tlumočnick.

Podezřelý a posléze obviněný má právo na právní pomoc advokáta po celou dobu trvání trestního řízení. Rozlišuje se obhájce zvolený, kterého si vybírá sám obviněný, popř. kterého mu zvolí některá z jeho zákonem vyjmenovaných blízkých osob, a obhájce ustanovený. Toho ustanovuje obviněnému soud tehdy, jsou-li dány důvody nutné obhajoby, obviněný obhájce nemá a nevyužije ve stanovené lhůtě svého práva si jej zvolit. Mezi případy nutné obhajoby, kdy obviněný musí mít obhájce, patří řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, řízení proti mladistvému nebo uprchlému, případy, kdy je obviněný ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody, a některé další v zákoně uvedené případy.

Obhájce je oprávněn po celou dobu trestního řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky, či nahlížet do spisů. S obviněným, který je ve vazbě, může mluvit bez přítomnosti třetí osoby. Již od zahájení trestního stíhání je oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Může vyslychaným klást otázky a vznášet námitky proti způsobu provádění úkonu. Po skončení vyšetřování je oprávněn prostudovat vyšetřovací spis a vznést návrhy na doplnění dokazování. V řízení před soudem je oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný, navrhnout důkazy a podílet se na jejich provádění.

V případě zadržení podezřelé osoby má tato právo zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby, radit se s ním již v průběhu zadržení a požadovat, aby byl obhájce přítomen jejímu úvodnímu výslechu. Obhájce se pak může zúčastnit také výslechu zadržené osoby před soudem za účelem rozhodnutí o případném vzetí do vazby. Jak již bylo uvedeno, je-li obviněný ve vazbě, obhájce mít musí.

Český právní řád umožňuje bezplatnou obhajobu. Osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne soud, že má nárok na obhajobu

bezplatnou nebo za sníženou odměnu. V takovém případě náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát. Nerozlišuje se, v jakém stadiu řízení k rozhodování o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, popř. na obhajobu za sníženou odměnu, dochází. Obviněný však musí svou tíživou situaci prokázat. Jinak platí zásada, že stát nenese náklady obviněného na zvoleného obhájce, s výjimkou nákladů na nutnou obhajobu vzniklých v důsledku podání stížnosti pro porušení zákona.

Advokátem je osoba zapsaná v seznamu advokátů vedeném *Českou advokátní komorou*. Předpoklady k výkonu povolání advokáta jsou plná způsobilost k právním úkonům, vysokoškolské právnické vzdělání a bezúhonnost. Uchazeč o výkon povolání advokáta musí absolvovat alespoň tříletou praxi jako advokátní koncipient, musí složit advokátní zkoušku a advokátní slib. Místo praxe advokátního koncipienta a advokátní zkoušky lze v zákonem stanovených případech uznat jinou obdobnou zkoušku či praxi v jiném právnickém povolání.

6.7. Postavení oběti

Trestní řád nehovoří výslovně o „oběti“ trestného činu. Obsahuje definici *poškozeného*, kterým se rozumí subjekt, kterému bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Poškozeným ve smyslu trestního řádu může být jak osoba fyzická, tak právnická. Nepovažuje se však za něj ten, kdo se sice cítí být trestným činem poškozen morálně či jinak, avšak újma není způsobena zaviněním pachatele nebo nevznikla v důsledku trestného činu. Termín „oběť trestného činu“ užívá zákon č. 209/1997 Sb., pojednávající o peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

Posílení postavení poškozeného v rámci trestního řízení je jednou z prioritních tendencí českého trestního práva, čemuž odpovídají i změny právní úpravy přijaté v poslední době. K významné změně, byť ne legislativní cestou, došlo na jaře roku 2001, kdy bylo nálezem Ústavního soudu zrušeno ustanovení, podle něhož mohl soud v řízeních o trestných činech, náležejících do příslušnosti krajského soudu, podle povahy projednávané věci rozhodnout, že se poškozený k účasti na řízení nepřipouští. Toto ustanovení bylo předmětem četné kritiky a jak náleží Ústavního soudu ukázal, bylo v rozporu s ústavními principy rovnosti účastníků před soudem a práva na spravedlivý proces. Další posílení práv poškozeného přinesla novela trestního řádu z roku 2001. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

V současnosti má každý poškozený bez ohledu na povahu věci právo již v přípravném řízení činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, účastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání o odvolání, a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Byla-li mu trestným činem způsobena majetková škoda, je též oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu nahradit. V řízení před soudem mají poškozený a jeho zmocněnec (viz dále) právo se souhlasem soudu klást otázky vyslychaným osobám a na konci jednání pronést závěrečnou řeč.

Rozsáhlá oprávnění má poškozený v oblasti podávání opravných prostředků. Je oprávněn podat stížnost proti rozhodnutí o odložení nebo postoupení věci, proti rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, proti rozhodnutí o schválení narovnání či proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Rozsudek soudu může poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, napadnout odvoláním pro nesprávnost nebo absenci výroku o náhradě škody. Pokud je poškozený osobou, která orgánům činným v trestním řízení spáchání trestného činu oznámila, a pokud o to požádá, musí být do jednoho měsíce vyrozuměn o učiněných opatřeních.

V rozsudku, jímž soud odsuzuje pachatele za trestný čin, kterým jinému způsobil majetkovou škodu, mu zpravidla uloží povinnost k náhradě této škody, pokud poškozený svůj nárok včas uplatnil. Pokud výsledky dokazování nepostačují k uložení povinnosti k náhradě takové škody nebo její části, popř. pokud soud obžalovaného obžaloby zproští, odkáže v rozsudku poškozeného s celým nárokem nebo jeho částí na řízení ve věcech občanskoprávních.

Významnou roli má poškozený též ve vztahu k možnosti stíhat určité pachatele určitých trestných činů. Trestní řád vymezuje okruh trestných činů, jejichž pachatele, pokud jsou k poškozenému v určitém specifickém poměru, lze stíhat pouze se souhlasem poškozeného. Výjimkou jsou případy, kdy byla takovým činem způsobena smrt, poškozený není schopen souhlas dát pro určitou duševní indispozici, poškozený je osobou mladší 15 let, nebo je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán či byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí či podřízeností. Souhlas s trestním stíháním může vzít poškozený zpět, výslovně odepřeny souhlas však nemůže znovu udělit.

K zajištění práva poškozeného na řádné projednání věci slouží vedle zmíněných opravných prostředků proti rozhodnutím, kterými je řízení různým způsobem ukončeno bez přiznání uplatněného nároku, také možnost žádat, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu nebo státního zástupce. Žádost je nutno neodkladně vyřídit a poškozeného o výsledku vyrozumět.

Využití oprávnění, která mu v souvislosti s jeho postavením v řízení trestní řád poskytuje, je právem poškozeného, nikoliv jeho povinností. Může se jich tedy výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát.

Poškozený se po dobu řízení může dát zastupovat zmocněncem. Ten je oprávněn činit za něj návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky, jakož i účastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit poškozený. Prokáže-li poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne soud, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu a ustanoví zmocněncem advokáta. Náklady vzniklé s přibráním takového zmocněnce hradí stát. Jinak platí, že pokud byl poškozenému přiznán alespoň zčásti nárok na náhradu škody, je odsouzený povinen nahradit mu rovněž náklady, které při uplatňování nároku vynaložil, včetně nákladů na zmocněnce. Je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh řízení, uplatňují svá práva v řízení prostřednictvím společného zmocněnce,

kterého si zvolí, a pokud se nedohodnou, kterého jim určí soud.

V souvislosti se zaváděním prvků probace a mediace do trestního řízení se role poškozeného dále prohlubuje. Projevuje se to buď možností přímé účasti poškozeného při mimosoudním projednávání věci s pachatelem (institut podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání), nebo skutečností, že v rámci povinností, ukládaných obviněnému při použití alternativních prostředků jako je podmíněné odsouzení, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, či podmíněné propuštění, soud může obviněnému uložit též povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem.

Pokud se jedná o možnost obviněného domáhat se náhrady škody cestou soukromoprávní žaloby, v zásadě platí, že řízení o náhradě škody je v trestním procesu řízením adhezním a pokud trestní soud z jakéhokoliv důvodu nárok nepřizná, nezbavuje to poškozeného práva uplatnit jej u soudu civilního. Poškozený také nemusí svůj nárok na náhradu škody v trestním řízení uplatnit vůbec a může využít pouze soukromoprávních prostředků. Trestní řád však výslovně stanoví, že nárok na náhradu škody nelze v trestním řízení uplatnit, pokud již o něm bylo rozhodnuto v jiném druhu řízení. Vzhledem ke skutečnosti, že v rámci trestního řízení lze přiznat pouze nárok na náhradu majetkové škody, může se poškozený domáhat náhrady jiné újmy (na důstojnosti, na cti atp.) pouze mimo trestní řízení, byť by se domáhal náhrady ve formě finančního zadostiučinění.

Vymáhání splnění povinnosti k náhradě škody způsobené trestným činem, ať již přiznané v rámci trestního řízení či mimo něj, je záležitostí poškozeného, který může využít k tomu určených prostředků soukromého práva. Trestní řád však zná institut zajištění nároku poškozeného, který mu má uspokojení jeho nároku usnadnit. Je-li důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno, lze nárok až do pravděpodobné výše škody zákonem stanoveným způsobem zajistit na majetku obviněného. Rozhoduje o tom soud a v přípravném řízení státní zástupce. Pravomocně přiznaný nárok pak lze uspokojit právě z takto zajištěného majetku.

Zákonem č. 209/1997 Sb. byl do českého právního řádu zařazen institut peněžité pomoci státu obětem trestné činnosti. Za oběť tento zákon pokládá fyzickou osobu, které v důsledku trestné činnosti vznikla škoda na zdraví, přičemž se za oběť považuje i osoba pozůstalá po oběti zemřelé v důsledku trestného činu, jestliže této osobě zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat (blíže k zákonu viz bod 10.4). V souvislosti s problematikou pomoci obětem trestné činnosti nelze opomenout ani aktivní působení řady nevládních organizací.

7. Trestání a systém trestů

7.1. Prostředkem k dosažení účelu trestního zákona jsou pohrůžka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření. Podle čl. 39 Listiny lze tresty ukládat jen na základě zákona (*nulla poena sine lege* - zásada zákonnosti), za trestné činy lze uložit tresty taxativně vypočtené v § 27 trestního zákona, což jsou trest odnětí svobody, obecně prospěšné práce, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, vyhoštění, zákaz pobytu. Kromě nich je možno uložit ještě výjimečný trest zvlášť upravený v § 29 TZ.

Ochranná opatření jsou samostatnou trestně právní sankcí, které je možno uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také osobám, které nejsou trestně odpovědné (buď pro nepříčetnost nebo nedostatek věku), jsou ukládána trestním, výjimečně civilním soudem (uložení ochranné výchovy osobě mladší 15 let), mohou být uložena samostatně nebo vedle trestu. Platí pro ně obdobně zásada vyjádřená v čl. 39 Listiny, mezi zákonné podmínky patří spáchání trestného činu, popř. činu, který by nehledě k osobě pachatele jinak trestným činem byl. Ochranná opatření usilují o ochranu společnosti výhradně prostředky speciální prevence, prostředkem ke splnění účelu nemá být újma, nýbrž léčení, výchova pachatele nebo zneškodnění věci. Ochrannými opatřeními jsou tedy ochranné léčení, ochranná výchova a zabránění věci; ochrannou výchovu lze uložit jen mladistvému.

7.2. U mladistvých se zvláště výrazně uplatňuje zásada podpůrné role trestní represe. To se projevuje především v tom, že u mladistvých není trestným činem jednání malého stupně nebezpečnosti pro společnost, zatím co u ostatních osob není trestným činem teprve jednání nepatrného stupně nebezpečnosti pro společnost. U účelu trestu u mladistvých vystupuje do popředí jeho výchovná funkce. Mladistvému může soud uložit pouze tresty odnětí svobody, obecně prospěšné práce, propadnutí věci, vyhoštění, a je-li výdělečně činný, peněžitý trest; trest zákazu činnosti může soud mladistvému uložit jen tehdy, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby tohoto trestu nesmí převyšovat pět let (§ 78).

Trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. V případě, že mladistvý spáchal trestný čin, za který tento zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro

společnost vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku je mimořádně vysoký, může mu soud uložit trest odnětí svobody na pět až deset let, má-li za to, že by trest v rozmezí výše naznačeném k dosažení účelu trestu nepostačoval (§ 79).

Toto ustanovení se týká jen trestu odnětí svobody, pro ostatní druhy trestů, které lze mladistvému uložit, s výjimkou trestu zákazu činnosti, platí stejné sazby jako u dospělých pachatelů.

7.3. Trestní zákon České republiky poskytuje ochranu specifickým vnitřním vztahům v ozbrojených složkách především v ustanoveních o trestných činech vojenských v hlavě XII zvláštní části. Podle nich jsou postihovány jen nejzávažnější případy narušení těchto vztahů, protože méně závažné činy nedosahující potřebného stupně nebezpečnosti pro společnost, jsou řešeny v rámci kázeňské pravomoci nadřízených funkcionářů. Pachatelem (a spolupachatelem) trestného činu vojenského může být jen voják, tedy speciální subjekt. Pojem voják definuje trestní zákon v § 90 odst. 4, a to odlišně od branného zákona (č. 218/1999 Sb.). Uvedené osoby musí mít toto postavení v době spáchání činu.

7.4. Trest smrti byl zrušen zákonem č. 175/1990 Sb. a nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí. Nepřípustnost trestu smrti je výslovně stanovena v čl. 6 odst. 3 Listiny, Česká republika je vázána i Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, včetně jejího dodatkového protokolu číslo 6. Zrušení trestu smrti je v souladu s řadou rezolucí OSN přijatých k této problematice a s významnými mezinárodními dokumenty k ochraně základních lidských práv. Zrušením tohoto trestu náš stát vyjádřil jednoznačně nedotknutelnost jednoho ze základních lidských práv, práva na život. Z různých průzkumů veřejného mínění však vyplývá, že většina respondentů je pro obnovení trestu smrti za nejzávažnější trestné činy (vraždy).

Trest smrti byl v našem právním řádu od roku 1961 oficiálně považován za opatření výjimečné a dočasné. Jeho uložení trestní zákon připouštěl za podobných podmínek, které jsou nyní stanoveny pro ukládání trestu odnětí svobody na doživotí. Okruh trestných činů byl však neúměrně široký, zahrnoval celkem 33 trestných činů, z nichž převážnou většinu tvořily trestné činy vojenské, trestné činy proti lidskosti a proti republice. V padesátých letech byl trest smrti použit v politicky motivovaných procesech především k likvidaci politických protivníků. Za účinnosti současného trestního zákona, tj. za posledních 29 let před zrušením

trestu smrti, byl tento trest ukládán prakticky výlučně za trestný čin vraždy, a to v případech vícenásobných nebo mimořádně brutálních vražd.

Trest odnětí svobody představuje univerzální druh trestu, protože je možné ho uložit za každý trestný čin a kterémukoli pachateli. Tento trest je tedy buď jedinou, nebo alespoň jednou z alternativně stanovených sankcí u všech trestných činů. Vedle trestu odnětí svobody lze v zásadě uložit kterékoli ochranné opatření i jakýkoli jiný druh trestu s výjimkou obecně prospěšných prací.

Trest odnětí svobody je zároveň nejpřísnějším druhem trestu, proto přichází jeho uložení v úvahu jen tehdy, jestliže k dosažení účelu trestu nestačí některý z trestů, které se vykonávají na svobodě. Novelizace z roku 1990 výslovně stanovila, že za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje jeden rok, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu. Novela účinná od 1. 1. 2002 za stejné podmínky ještě rozšířila tento okruh trestných činů na trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta.

Podstatou výkonu trestu je dočasné omezení svobody volného pohybu a pobytu pachatele nuceným pobytem ve věznicích a s tím spojené omezení dalších občanských práv a svobod, trest se vykonává podle zvláštního zákona (č. 169/1999 Sb.).

Trvání trestu odnětí svobody je stanoveno jednak obecně pomocí horní hranice - trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na patnáct let (§ 39 odst. 1) - a jednak v jednotlivých trestních sazbách. Nejnižší výměra horní hranice stanovená trestním zákonem činí 6 měsíců, dolní hranice není v českém trestním zákoně obecně stanovena, z povahy věci plyne, že nejmenší časovou jednotkou trestu odnětí svobody je jeden den - 24 hodin.

Trest odnětí svobody má v trestním zákoně tři formy:

- a) trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen nebo jehož výkon byl podmíněně odložen za současného uložení dohledu
- b) nepodmíněný trest odnětí svobody
- c) výjimečný trest

Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za trestný čin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části dovoluje. Uloží-li soud takový trest,

může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.

Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady (§ 91), teroru podle § 93 nebo § 93a odst. 3, obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 nebo genocidia (§ 259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínky, že

a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, a

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.

Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací lze uložit za trestný čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části stanoví jako horní hranici trestu odnětí svobody pět let a za předpokladu, že vzhledem k možnosti nápravy pachatele a povaze spáchaného trestného činu uložení jiného trestu není k dosažení účelu trestu třeba. Při ukládání trestu soud přihlédne ke stanovisku pachatele a zdravotní způsobilosti pachatele (tj. zejména zdravotní způsobilosti k soustavnému výkonu práce). Soud může uložit tento trest ve výměře 50 až 400 hodin.

Trest obecně prospěšných prací záleží v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům. Trest byl zaveden do trestního zákona novelou č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 1. 1996, další novelou účinnou od 1. ledna 2002 byl rozšířen okruh nevýdělečných subjektů, v jejichž prospěch lze tyto práce vykonávat; dosud to byly pouze obce.

Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat osobně, bezplatně a ve svém

volném čase nejpozději do 1 roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevedl řádný život nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody, přitom každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítají za jeden den odnětí svobody.

Tento trest vykonává odsouzený v obvodu okresního soudu, ve kterém má bydliště. Se souhlasem odsouzeného může být vykonáván trest i mimo tento obvod.

Peněžitý trest

Peněžitý trest ve výměře od 2 000 Kč do 5 000 000 Kč může soud uložit, jestliže pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch nebo trestní zákon ve zvláštní části uložení tohoto trestu dovoluje. Dále je možné uložit peněžitý trest za úmyslné i nedbalostní trestné činy, u kterých horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje tři léta a vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele se trest odnětí svobody současně neukládá.

Při výměře peněžitého trestu přihlédne soud k osobním a majetkovým poměrům pachatele; peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Soud může stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách. Mladistvému může být uložen pouze za předpokladu, že je výdělečně činný. Vydobytá částka peněžitého trestu připadá státu.

Ukládá-li soud peněžitý trest, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, náhradní trest odnětí svobody až na dvě léta. Náhradní trest nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby.

Upuštění od potrestání

Od potrestání pachatele může soud upustit v případě, že se jedná o trestný čin menší společenské nebezpečnosti, pachatel svého činu lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem postačí k jeho nápravě.

Za stejných podmínek lze od potrestání upustit podmíněně, pokud soud považuje za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování pachatele. Při podmíněném upuštění od potrestání soud stanoví zkušební dobu až na jeden rok a zároveň nad pachatelem vysloví

dohled. Vyslovení dohledu nad pachatelem znamená, že tento bude vykonáván po celou zkušební dobu.

Jestliže pachatel, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil (na pachatele se hledí, jako by nebyl odsouzen), jinak rozhodne o uložení trestu, a to případně již během zkušební doby.

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr. zák. těsně souvisí s upuštěním od potrestání podle § 24 tr. zák. a aplikace obou těchto institutů je možná za stejných podmínek. Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem podle § 26 tr. zák. je však přísnější alternativou, protože není rozhodnutím definitivním, ale jen podmíněně vázaným na splnění určitých skutečností, je spojeno se stanovením zkušební doby a může být zpřísněno uložením přiměřených omezení a přiměřených povinností; a zpravidla též povinnosti pachatele, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

7.6. V ustanovení § 26 odst. 4 písm. a) až f) tr. zák. je konkretizován demonstrativní výčet přiměřených omezení a povinností, které lze pachateli uložit k tomu, aby ve zkušební době vedl řádný život. V souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání, s podmíněným upuštěním od potrestání s dohledem, podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody, podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody s dohledem a při náhradě vazby slibem obviněného mohou být ukládána přiměřená omezení a povinnosti. Ty lze ukládat také v souvislosti s trestem obecně prospěšných prací a u podmíněného propuštění z výkonu trestu s dohledem. Soudce resp. státní zástupce může jako přiměřená omezení a povinnosti uložit zejména povinnost:

- podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace
- podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy
- podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením
- podrobit se vhodným programům psychologického poradenství
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami
- zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek

Soud zpravidla též uloží pachateli, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou způsobil trestným činem, povinnost náhrady škody je v souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání (§ 307 - 308 tr. řádu) a narovnáním (§ 309 odst. 1, písm. b) tr. řádu) obligatorní.

7.7. V právním řádu České republiky se postupně prosazuje obecný trend, projevující se v mezinárodních dokumentech z oblasti trestního práva a trestání, který spočívá v hledání účinnějších prostředků ke kontrole a omezování kriminality. Na druhé straně však nezadržitelný růst kriminality, její brutalizace a s tím spojený strach veřejnosti způsobuje, že nejen veřejnost, ale i velká část systému trestní justice je výhradně represivně naladěna.

Přesto je smysl, účel a funkce trestu jinak chápán, v abstraktním slova smyslu je trest znovu pojat jako nutný prostředek k opětovnému vyvážení společenského řádu. V poněkud praktičtější rovině je v podstatě shoda v tom, že trest má funkci:

a) retributivní a punitivní - tedy pachatel musí nést za svůj čin přiměřenou odplatu a újmu

b) generálně preventivní - odstrašující i jiné potencionální pachatele od spáchání dalších trestných činů

c) restituční a satisfakční - vůči obětem

d) zneškodňující - tj. znesnadňující nebo znemožňující pachateli páchat další trestné útoky (alespoň po dobu výkonu trestu)

e) sociálně-rehabilitační - sledující především sociální integraci pachatele

V trestním právu České republiky nepředstavuje trest pouhou odplatu za spáchaný trestný čin, základním účelem, cílem trestu dle § 23 trestního zákona je chránit společnost před trestnými činy a jejich pachateli. Další účinky trestu vlastně vyjadřují prostředky k jeho dosažení a obsah trestu: zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost, k možnosti nápravy a poměrům pachatele. Důležitým prostředkem soudní individualizace trestu jsou též obecné polehčující a přitěžující okolnosti, příkladmo vyjmenované v trestním zákoně (§§ 33, 34).

8. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, probace

8.1. - 8.6. Nejčastějším a významným prostředkem výchovného působení na pachatele a důležitou alternativou zejména krátkodobých trestů odnětí svobody je podmíněné odsouzení. Podstata spočívá v tom, že soud vynese odsuzující rozsudek a uloží trest odnětí

svobody, ale jeho výkon odloží (přesněji řečeno výkon trestu odnětí svobody promine) pod podmínkou, že se odsouzený bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám. Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody bývá často doprovázen dohledem nad odsouzeným, popřípadě uložením některých povinností a omezení.

Právní povaha podmíněného odsouzení v České republice je v teorii i praxi dosud sporná. Podmíněné odsouzení upravené v § 58 až § 60b tr. zák. může být považováno za zvláštní formu zproštění výkonu trestu, který byl uložen, za zvláštní způsob vyměření trestu, za odklad trestu, který byl uložen, za zvláštní způsob výkonu trestu anebo za zvláštní instituci, která je vedle trestů a ochranných opatření prostředkem k dosažení účelu trestního zákona (jako kvalifikovaná pohrůžka trestem - § 2 tr. zák.)².

V trestním zákoně ČR je tzv. prosté podmíněné odsouzení upraveno takto: jestliže vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a okolnostem případu má důvodně soud za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu, může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího dvě léta. Zároveň stanoví zkušební dobu, která činí jeden rok až pět let (u mladistvého pouze v rozmezí od jednoho roku do tří let) a počíná právní mocí rozsudku.

Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu má též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil; jinak rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se trest vykoná. Výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a

- a) stanovit nad odsouzeným dohled,
- b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v § 59 odst. 1, nebo
- c) stanovit dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil (tj. soud neučiní do roka od uplynutí zkušební doby rozhodnutí, aniž na tom měl

---

² Šámal, P.- Púry, F.- Rizman, S.: Trestní zákon: Komentář, 3. vydání, Praha, C. H. Beck 1998

podmíněně odsouzený vinu), hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem podle § 60a a § 60b tr. zák. (zavedeno novelou tr. zákona č. 253/1997 Sb.) se liší v délce trestu, jehož výkon lze podmíněně odložit, která zde činí maximálně 3 roky (oproti 2 letům), a v tom, že zároveň s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody soud obligatorně vysloví nad pachatelem dohled. Cílem dohledu je intenzivnější sledování chování pachatele ve zkušební době a zároveň poskytnutí potřebné péče a psychosociální pomoci. V rámci plnění podmínek zkušební doby mohou být pachateli uložena přiměřená omezení nebo i přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu soud též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, způsobenou trestným činem.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je typickou formou probace, jíž se dosahuje splnění účelu trestního zákona bez výraznější represe. Stejně jako v jiných zemích kontinentální Evropy se jedná o úpravu ovlivněnou francouzsko-belgickým konceptem odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu, během které má odsouzený dodržovat určitá omezení nebo plnit určité podmínky.

Probace představuje jeden ze způsobů zacházení s pachateli, při kterém je kombinován aspekt penologický (trest, omezení) a sociální (dohled, pomoc). Jde o institucionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu. Stejný princip, tj. dodržení uložených podmínek ve zkušební době, se uplatňuje i u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zavedením prvků probace do českého trestního zákonodárství je i podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Z hlediska ustálení vhodné terminologie se užívá výraz "dohled".

Dohledem se dle § 26a rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby (probační úředník), spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohled nad pachatelem provádí probační úředník.

Účelem dohledu je

a) sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,

b) odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Pachatel, kterému byl uložen dohled, je povinen

a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví

na základě jeho probačního programu,

b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem,

c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování soudem uložených přiměřených omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,

d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Nestanoví-li předseda senátu jinak, zpracuje probační úředník nejméně jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem, o plnění přiměřených omezení a povinností a o jeho poměrech.

8.7. - 8.9. Probační a mediační služba je koncipována jako organizační složka státu, správu vykonává Ministerstvo spravedlnosti. Tvoří ji samostatná střediska probační a mediační služby, působící zpravidla v místě sídla okresního soudu (popř. naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů). Jestliže v jedné obci mají sídlo dva nebo více okresních soudů, je zde možno zřídit jedno středisko. V čele Probační a mediační služby je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

Personálně tvoří každé středisko nejméně dva úředníci probační a mediační služby s vysokoškolským vzděláním a jeden asistent se středoškolským vzděláním.

Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. K urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů může předseda senátu nebo samosoudce příslušného soudu a v přípravném řízení příslušný státní zástupce uložit provedení potřebných úkonů středisku, v jehož obvodu bydlí osoba, které se takové úkony týkají.

Středisko lze dále členit podle potřeby na oddělení zaměřená zejména na mladistvé obviněné, obviněné ve věku blízkém věku mladistvých nebo na uživatele omamných a psychotropních látek.

Přesnou funkční náplň a její specifikaci nabízí zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb., působnost je vymezena v souladu s úpravou obsaženou v trestním zákoně a v trestním řádu.

Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve

vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život. Probačí se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Probační a mediační činnost spočívá zejména (§ 4):

ve vykonávání dohledu nad osobou obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí,
ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody,

ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem,

ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření,

ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

Probační a mediační služba současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem.

9. Vězeňský systém a postpenitenciární péče

9.1. Organizace vězeňského systému

Vězeňství je řízeno Vězeňskou službou ČR (postavení a úkoly Vězeňské služby jsou stanoveny zákonem č. 555/1992 Sb., který byl novelizován zákonem č. 460/2000 Sb.). Vězeňská služba je součástí resortu Ministerstva spravedlnosti. Ministr spravedlnosti řídí Vězeňskou službu prostřednictvím generálního ředitele, kterého jmenuje a odvolává. Za činnost Vězeňské služby odpovídá generální ředitel ministru spravedlnosti.

Základními organizačními články Vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice (pro výkon vazby) a věznice (pro výkon trestu odnětí svobody). Jednotlivé věznice, tedy zařízení pro výkon vazby i pro výkon trestu odnětí svobody, zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti. V čele věznic stojí ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel Vězeňské služby.

Vězeňská služba má také jako samostatnou organizační složku Institut vzdělávání, který zajišťuje profesní přípravu pracovníků působících ve vězeňství.

Vězeňská služba podle příslušných zákonných předpisů odpovídá za výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Přitom prostřednictvím vhodných resocializačních programů působí na osoby vykonávající trest odnětí svobody tak, aby výkon trestu měl pozitivní efekt na jejich způsob života po propuštění. Vězeňská služba také provozuje hospodářskou činnost v rozsahu nezbytného k tomu, aby uvězněné osoby mohly být v průběhu výkonu trestu (a případně i během vazby) zařazovány do práce.

Dalším významným úkolem Vězeňské služby je zajišťování pořádku a bezpečnosti v budovách justičních orgánů.

Vězeňská služba se člení na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská stráž a justiční stráž má postavení ozbrojeného sboru. Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelství a v budovách ministerstva spravedlnosti. Správní služba zajišťuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost ve vězeňství, její součástí je i zdravotnická služba.

9.2. Výkon trestu odnětí svobody je upraven zákonem č. 169/1999 Sb. Podle tohoto zákona (§ 2) trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo

zachováno jejich zdraví a pokud to doba výkonu trestu umožní, aby se podporovaly takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona a podle dalších prováděcích předpisů (jde o Řád výkonu trestu vydávaný Ministerstvem spravedlnosti o vnitřní řády jednotlivých věznic).

Vězni se umísťují do cel tak, že muži jsou vždy odděleni od žen. Zpravidla jsou též odděleně umístěni mladiství od dospělých, recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé, odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti. Odděleně se také umísťují odsouzení s duševními poruchami a s poruchami chování a některé další skupiny odsouzených vyžadující speciální zacházení. Samostatnou skupinu tvoří odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody, kteří jsou umísťováni ve zvlášť vyhrazených prostorách několika vybraných věznic (s přihlédnutím k maximální míře ostrahy).

Tato pravidla pro umísťování odsouzených jsou v praxi naplňována samozřejmě podle ubytovacích možností jednotlivých věznic. V situaci, kdy je ubytovací kapacita vězeňských zařízení překračována a věznice jsou přeplněny, lze v praxi jen obtížně naplňovat všechny uvedené požadavky zákona.

Věznice jsou zařízeny pro kolektivní ubytování vězňů. Systém „jedna cela - jeden vězeň“ zatím nelze ze stavebních důvodů aplikovat, neboť vnitřní uspořádání prostor ve většině věznic je dimenzován pro tradiční skupinové umístění odsouzených. Dlouhodobým problémem je i celkový nedostatek prostor pro umísťování vězňů, pro jejich volnočasové aktivity i pro potřeby vězeňského personálu.

Práva odsouzených jsou garantována zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a jejich rozsah je v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly a s dalšími mezinárodními dokumenty (Úmluva OSN o lidských právech aj).

Věznice vytvářejí podmínky pro zařazování odsouzených do práce a to buď ve vlastních provozech nebo výrobních střediscích, nebo u jiných subjektů. K zaměstnávání odsouzeného u jiného subjektu, než je podnik řízený státem (např. u soukromé firmy) je třeba písemného souhlasu odsouzeného. Odsouzený může tento souhlas odvolat ve stanovené výpovědní lhůtě; odvolání souhlasu nelze považovat za odmítání práce, tedy za kázeňský přestupek.

Pracovní podmínky odsouzených se řídí stejnými předpisy jako u ostatních pracujících

občanů. Odsouzeným přísluší odměna podle množství a kvality vykonané práce. Bližší podmínky pro odměňování odsouzených zařazených do zaměstnání při výkonu trestu odnětí svobody stanovuje vláda svým nařízením. Z pracovní odměny odsouzených se provádějí srážky k úhradě výživného pro děti, kterým je odsouzený povinen poskytovat výživu, srážky k úhradě nákladů výkonu trestu a výkonu vazby a k úhradě dalších pohledávek vůči odsouzenému. Úhrn všech srážek nesmí překročit 86% čisté pracovní odměny odsouzeného. Zbývající část odměny obdrží odsouzený jako kapesné (12%) a zbytek je mu uložen ve věznici na osobní konto. Při uložení kázeňského trestu může být kapesné sníženo.

Přetrvávajícím problémem je nedostatek pracovních příležitostí pro odsouzené. Do práce je proto zařazováno pouze cca 50% odsouzených.

Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava, přičemž se přihlíží u jednotlivých osob ke zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice se přitom přihlíží i ke kulturním a náboženským tradicím u jednotlivých odsouzených.

Odsouzeným se zabezpečuje denně osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, ke stravování, nejméně jedna hodina na vycházku a přiměřená doba pro osobní volno.

Odsouzeným se poskytuje vězeňský oděv, který musí odpovídat klimatickým podmínkám a musí dostatečně chránit jejich zdraví. Odsouzení mají právo na zdravotní péči, při závažných onemocněních nebo úrazech mohou být hospitalizováni ve Vězeňské nemocnici, v krajních případech může být ze zdravotních důvodů odsouzenému přerušena výkon trestu, po dobu nezbytnou k jeho hospitalizaci nebo léčení mimo vězeňské zařízení. Odsouzeným ženám je umožněno, jestliže jsou k tomu dány podmínky ve věznici, aby na vlastní žádost u sebe měly své dítě, zpravidla do stáří 3 let a při výkonu trestu se o něho staraly. Tato možnost je v praxi dosud využívána minimálně.

Odsouzený má právo přijímat a na svůj náklad odesílat korespondenci v zásadě bez omezení. Vězeňská služba je však oprávněna provádět kontrolu korespondence z bezpečnostních důvodů. Kontrola korespondence mezi odsouzeným a jeho advokátem nebo mezi odsouzeným a státními orgány (to se vztahuje i na konzulární úřady cizího státu nebo mezinárodní organizace) je nepřípustná.

Odsouzeným se zajišťuje právo přijímat návštěvy blízkých osob na dobu celkem až tři hodiny během jednoho kalendářního měsíce. Návštěvy probíhají zpravidla v místnostech k tomu určených a v čase stanoveném ředitelem příslušné věznice.

Ve výjimečných případech může ředitel věznice povolit uskutečnění návštěvy odsouzeného v určených prostorách, ve kterých se neprovádí žádná kontrola orgány Vězeňské služby. Tím je dána např. možnost k nerušenému osobnímu kontaktu mezi odsouzeným a jeho manželkou v průběhu návštěvy.

Odsouzeným je rovněž zajištěno právo na poskytování duchovních služeb a obdobných služeb sledujících humanitární cíle. Věznice proto umožňují konat (zpravidla v době pracovního klidu) společné náboženské obřady odsouzených. Účast na náboženských obřadech je samozřejmě dobrovolná. Podmínky, za kterých mohou představitelé registrovaných církví a náboženských společností spolupracovat s věznicemi a zabezpečovat duchovní služby jsou upraveny právními předpisy.

Věznice také umožňují příslušným orgánům (ale i nevládním a charitativním organizacím) poskytovat odsouzeným sociální služby nebo jiné formy charitativní pomoci a to s cílem pomáhat odsouzeným připravovat se na jejich budoucí samostatný život na svobodě.

Kulturní potřeby odsouzených jsou uspokojovány tím, že mají právo objednávat si na svůj náklad denní tisk, časopisy a knihy a že si mohou bezplatně půjčovat vhodné publikace (vč. právních předpisů) z vězeňské knihovny.

Odsouzený má možnost nakupovat potraviny a věci osobní potřeby v prodejně umístěné ve věznici. Nákup se zpravidla uskutečňuje formou bezhotovostní platby z té části peněžních prostředků s níž může odsouzený volně disponovat. Pokud jsou zaslány odsouzenému do věznice peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí.

Odsouzený má právo přijímat dvakrát ročně, zpravidla u příležitosti narozenin a vánočních svátků, balíček s potravinami a s věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg. Balíčky podléhají kontrole ze strany orgánů Vězeňské služby. Tato úprava přijímání balíčků byla široce diskutována zejména z toho hlediska, zda by přijímání balíčků mělo být bez jakéhokoliv omezení (kromě kontroly jejich obsahu). Převážil názor, že zasílanými balíčky není třeba doplňovat stravování nebo vybavení vězňů předměty osobní potřeby, neboť tyto předměty mohou nakoupit ve vězeňských prodejnách a časté zasílání balíčků by sloužilo pouze k tomu, aby do věznic byly pašovány nedovolené předměty.

Odsouzený, u kterých jsou proto předpoklady, se umožňuje, aby získali vzdělání na základní nebo střední odborné škole, nebo se zúčastňovali různých kurzů, které jim umožní zvyšovat si odbornou kvalifikaci. Vzdělávání odsouzeným se zpravidla zajišťuje ve vzdělávacích střediscích Vězeňské služby. Odsouzeným může být povolena i vyšší forma studia. Odsouzeným vykonávající trest ve věznicích s mírnějším režimem (s dohledem,

s dozorem), nebo ve věznici pro mladistvé, může být povolen volný pohyb mimo věznici k docházce do školy (k účasti na výuce, ke skládání zkoušek aj.).

Důležitým ustanovením zákona o výkonu trestu odnětí svobody je článek o ochraně práv odsouzených (§ 26). Odsouzený může k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení. Ředitelé věznic jsou povinni zajistit, aby takové žádosti nebo stížnosti byly neprodleně odeslány příslušným adresátům. Zaměstnanci Vězeňské služby jsou povinni dbát na zachování práv, které odsouzení mají ve výkonu trestu.

Jestliže v průběhu výkonu trestu odnětí svobody je zřejmé, že dochází k resocializaci odsouzeného, může mu být formou odměny přerušen výkon trestu až na 20 dnů během kalendářního roku. Pro naléhavé rodinné důvody může být odsouzenému přerušen výkon trestu až na 10 dnů a ze závažných zdravotních důvodů může být trest na nezbytně nutnou dobu rovněž přerušen. O přerušení výkonu trestu rozhoduje ředitel věznice a doba přerušení se započítává do výkonu trestu (pokud si však odsouzený způsobil újmu na zdraví úmyslně a neodkladnou zdravotní péči mu bylo třeba poskytnout mimo vězeňské zdravotnické zařízení, doba přerušení trestu se do doby výkonu trestu nezapočítává).

U mladistvých odsouzených se ve zvýšené míře uplatňují individuální způsoby zacházení tak, aby se co nejvíce omezily negativní účinky izolace mladistvých od společnosti, během výkonu trestu odnětí svobody. S mladistvými odsouzenými má být zacházeno tak, aby se rozvíjela jejich rozumová, emocionální a sociální zralost. Důraz je kladen na přijetí a uvědomění si osobní odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Vzdělávací a pracovní aktivity mladistvých odsouzených jsou zaměřeny na získání znalostí a dovedností usnadňujících zařazení do zaměstnání po návratu z vězení.

Obvinění, kteří ještě nebyli pravomocně odsouzeni a jsou drženi ve věznicích, podléhají vazebnímu režimu. Protože jde o omezení osobní svobody, bylo třeba upravit podmínky vazby zákonem (nikoliv pouze vyhláškou ministerstva spravedlnosti). Stalo se tak zákonem č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby (doplněným v některých ustanovením v roce 2000). Základní zásadou výkonu vazby je presumpce nevin, tedy že nelze na toho, kdo byl vzat do vazby, hledět jako by byl vinen, dokud není pravomocným rozhodnutím soudu vina vyslovena. Během výkonu vazby smí být proto obviněný podroben jen takovým omezením, která jsou nezbytná ke splnění účelu vazby, k dodržování pořádku ve věznicích a k zajištění bezpečnosti (k zabránění útěku apod.). Při výkonu vazby nesmí být porušována lidská důstojnost obviněného a nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku.

Cizinci musí být ihned po přijetí do vazby poučeni o právu obracet se na diplomatické orgány státu, jehož jsou občany a zástupci těchto diplomatických orgánů mohou navštěvovat své občany ve vazbě bez jakýchkoli omezení.

Nad místy, kde se vykonává vazba a trest odnětí svobody, provádí pravidelný dozor státní zástupce. Ten je oprávněn v kteroukoliv dobu navštěvovat všechna místa, kde se provádí výkon trestu, nahlížet do vězeňských dokladů, hovořit s odsouzenými bez přítomnosti jiných osob, žádat od zaměstnanců Vězeňské služby potřebná vysvětlení. Státní zástupce vykonávající dozor může přímo ve věznici vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon trestu. Může též nařídit, aby osoba, která je ve výkonu trestu nebo ve vazbě držena nezákonně, byla ihned propuštěna.

Dozor státního zástupce nenahrazuje povinnost orgánů Vězeňské služby provádět vlastní kontrolní činnost. Na kontrolní a dozorové činnosti se přímo podílí i ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím útvaru generální inspekce ministra.

9.3. Do výkonu trestu lze přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení k výkonu trestu vyhotoveného soudem.

Trest odnětí svobody se vykonává ve věznicích, které se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to:

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů.

Vedle těchto základních typů věznic jsou zřízeny zvláštní věznice pro mladistvé.

O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu rozhoduje soud. Soud zpravidla zařadí do věznice s dohledem pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Do věznice s dozorem bude zpravidla zařazen pachatel, který spáchal trestný čin z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatel, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující 2 roky. Do věznice s ostrahou jsou zpravidla umístováni odsouzení za úmyslné trestné činy, pokud nepřichází v úvahu umístění do mírnějších typů věznic. Do věznic se zvýšenou ostrahou jsou umístováni pachatelé, kterým byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, nebo kteří spáchali zvlášť

závažný trestný čin, za který jim byl uložen trest odnětí svobody nejméně 8 let, nebo pachatelé úmyslných trestných činů, kteří v posledních 5 letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu.

O přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu během výkonu trestu rozhoduje soud, přičemž přihlíží k dosaženému stupni převýchovy odsouzeného.

Ředitel věznice je povinen podat soudu návrh na přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice, má-li zato, že přeřazení lépe přispěje k dosažení účelu výkonu trestu. Navrhnout své přeřazení do jiného typu věznice může podat soudu i sám odsouzený.

Jestliže odsouzený uprchne z vazby nebo z výkonu trestu, nebo se o to pokusí, bude stíhán pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171 tr. zák.) a může mu být uložen trest odnětí svobody až na 5 let nebo peněžitý trest.

V České republice je zřízeno 35 věznic (včetně vazebních věznic); 4 věznice mají kapacitu přesahující 1000 míst pro vězně, kapacita většiny věznic činí 300 až 600 míst. Některé vězeňské budovy jsou dosti zastaralé, neboť se jedná o historické objekty, v jiných případech věznice plně nevyhovují, neboť byly vytvořeny z bývalých ubytoven pro dělníky různých průmyslových podniků nebo z bývalých armádních objektů apod. Do materiálního zabezpečení vězeňství se každoročně investují značné částky právě za tím účelem, aby vězeňské objekty splňovaly požadavky právních předpisů (i mezinárodních konvencí) na způsob výkonu trestu odnětí svobody.

Mezi odsouzenými vykonávajícími trest odnětí svobody v českých věznicích je cca 10% cizích státních příslušníků. Mezi obviněnými ve vazbě je cca 20% cizinců. Mezi cizinci je nejvíce občanů ze Slovenska, Ukrajiny, Bulharska, Běloruska, Moldavie, z bývalé Jugoslavie, ale i z Vietnamu a z některých arabských zemí a z Polska a Německa.

Na počátku 90. let přistoupila ČR k mezinárodní Úmluvě o předávání odsouzených osob (Úmluva vstoupila v platnost pro ČR od 1.8.1992). Předávání odsouzených osob je možno provádět též na základě dvoustranných smluv o právní moci, které ČR uzavřela s řadou zemí. Každoročně je předáváno z ČR k výkonu trestu odnětí svobody do jiných zemí několik desítek osob.

9.4. Podmíněné propuštění z výkonu trestu, udílení milosti a postpenitenciární péče

Jestliže odsouzený vykoná polovinu uloženého trestu odnětí svobody a svým chováním ve výkonu trestu a plněním svých povinností prokázal polepšení tak, že se od něho může očekávat, že v budoucnu povede řádný život, může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu. Soud také může podmíněně propustit odsouzeného, jestliže jsou proto

shora uvedené předpoklady a soud přijme záruku za dovršení jeho nápravy, kterou soudu poskytne sdružení občanů. Sdružení občanů se pro tento účel rozumějí zejména odborové a jiné společenské organizace, pracovní kolektivy a církve s výjimkou politických stran a hnutí. Tato sdružení mohou nabídnout soudu převzetí záruky za nápravu odsouzeného, jsou-li tu předpoklady, že kolektivní působení bude mít na odsouzeného pozitivní účinek.

Osoby, které byly odsouzeny za závažné trestné činy, které jsou taxativně vyjmenovány v zákoně, mohou být podmíněně propuštěné až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody. Osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí, může být podmíněně propuštěna až po nejméně 20 letech výkonu tohoto trestu.

Na možnost podmíněně propustit odsouzeného i z doživotního výkonu trestu, není v odborných kruzích jednotný názor, některá stanoviska oprávněně poukazují na okolnost, že podmíněným propuštěním se vlastně maří účel doživotního trestu, jiná stanoviska poukazují na potřebu i doživotně odsouzeným dát určitou naději na propuštění, což může pozitivně motivovat jejich chování ve výkonu trestu.

Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu na 1 rok až 7 let. Podmíněně propuštěnému může soud uložit přiměřená omezení a povinnosti, jako např. podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, podrobit se výcviku pro získání pracovní kvalifikace, nebo vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, zdržet se návštěv nevhodného prostředí aj. Při podmíněném propuštění soud může také uložit nad propuštěnou osobou dohled.

Jestliže podmíněně propuštěný vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, soud vysloví, že se osvědčil, jinak rozhodne, a to případně již během zkušební doby, že se zbytek trestu vykoná.

Právo udílet milost je podle Ústavy svěřeno pouze prezidentu republiky (čl. 69 písm. g) Ústavy). Udělení milosti spočívá v odpuštění nebo zmírnění trestu uloženého soudem, nebo v upuštění od trestního stíhání, nebo v zahlazení odsouzení. Udělení milosti není vázáno na žádost odsouzeného, i když o udělení milosti prezident rozhoduje zpravidla na základě předložené žádosti. Řízení o žádosti o milost může prezident provést sám nebo si podle své úvahy vyžádá šetření a stanovisko ministra spravedlnosti. Ministr ovšem nemůže o udělení milosti sám rozhodnout a má-li zato, že jsou dány důvody k udělení milosti, předloží žádost se svým stanoviskem prezidentu republiky. Prezident republiky stanoví, ve kterých případech může ministr spravedlnosti sám provést řízení o žádosti o milost a bezdůvodnou žádost zamítnout.

Častým tématem politických diskusí je rozsah ústavních oprávnění prezidenta udělovat milost. Jsou předkládány např. návrhy, aby udělení milosti bylo vázáno na kladné doporučení ministra spravedlnosti, nebo návrhy, aby případnou milost mohl prezident udělit až po ukončení trestního řízení a s přihlédnutím k jeho výsledkům, aj.

Hromadné udělení milosti (amnestie) může podle Ústavy udělit prezident rozhodnutím, které ke své platnosti vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády. V případě amnestie tedy vláda přejímá spoluodpovědnost za rozhodnutí prezidenta republiky.

V ČR je udělování hromadných milostí (amnestií) poměrně časté. Děje se tak zpravidla při volbě hlavy státu nebo při významných státních výročích nebo jiných významných událostech. Např. po svržení totalitního režimu byla ku dni 1.1.1990 vyhlášena široká amnestie prezidenta republiky, při které bylo z celkového počtu zhruba 33 tisíc vězňů, propuštěno téměř 24tisíc. Tato široká amnestie vyvolala určité problémy, protože společnost nebyla připravena na tak masivní návrat odsouzených do občanského života během krátké doby a nebyly k tomu připraveny ani příslušné orgány poskytující pomoc propuštěným osobám (ubytování, začlenění do práce aj.) a ani charitativní organizace nebyly schopny v plné míře pomoci řešit vzniklé problémy.

Péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody je svěřena sociálním kurátorům, kteří působí v rámci okresních úřadů a starají se o sociálně nepřizpůsobené občany. Zde působí také specializovaní sociální kurátoři pro mládež. Při propuštění z vězení je odsouzený poučen, aby navázal kontakt se sociálním kurátorem, který mu pomůže řešit přechod do občanského života (ubytování, zaměstnání aj.). Nedostatkem je, že kontakt se sociálním kurátorem je pro propuštěnou osobu pouze dobrovolný a řada osob této možnosti nevyužívá, ačkoliv svou sociální situaci nejsou schopni sami řešit. Ještě před propuštěním z vězení, jsou odsouzení připravováni na přechod do občanského života a sociální pracovníci Vězeňské služby jim k tomu poskytují potřebnou pomoc. Na péči o propuštění osoby se podílejí též různé nevládní a charitativní organizace, církve, nadace apod. Lze říci, že společnost si obecně uvědomuje potřebu pomáhat propuštěným osobám při přechodu do života na svobodě.

10. Plány reformy

10.1. Právní řád České republiky je významně poznamenán společensko politickými změnami, kterými stát procházel. Po pádu totalitního režimu koncem roku 1989 došlo k hlubokým ekonomickým, politickým a sociálním změnám, které postupně ovlivnily všechny oblasti života společnosti. Tyto peripetie vývoje samozřejmě poznamenaly i charakter právního řádu a jeho celková reforma je považována za nezbytnou.

Platný trestní zákon č. 140 z roku 1961 byl již dříve mnohokrát novelizován a po roce 1989 bylo nezbytné provést další hluboké zásahy do tohoto zákona, do trestního řádu č. 141/1961 Sb. i do dalších trestně právních předpisů. Tyto legislativní změny lze charakterizovat jako snahu rychle reagovat na změny ve společnosti a jejich cílem bylo zejména odstranění nejhrubších deformací, které se v trestním právu projevovaly v totalitním období.

Hlubší zásahy do koncepčního pojetí trestního zákona a trestního řádu byly provedeny jen okrajově. Výsledkem je trestní zákon a trestní řád, který jen obtížně reaguje na měnící se společenskou realitu, nedostatečně zajišťuje ochranu svobod a práv jednotlivce a jen v omezené míře přispívá ke stabilitě společnosti. Bylo proto dosaženo obecného konsensu, že je nutno přikročit k nové kodifikaci hmotného i procesního trestního práva v České republice.

Od počátku 90. let s různou intenzitou a v různých formách byly připravovány podklady pro tuto novou kodifikaci trestního zákona a trestního řádu a to zejména pod patronací ministerstva spravedlnosti, které k tomu zřídilo pracovní komisi pro reformu složenou ze soudců a státních zástupců, pracovníků legislativy ministerstev spravedlnosti a vnitra a dalších orgánů a institucí, včetně představitelů trestně právní teorie. V roce 1995 ministr spravedlnosti oficiálně jmenoval dvaceti člennou komisi pro rekodifikaci trestního práva hmotného a trestního práva procesního. V rámci činnosti této komise postupně vznikly některé dílčí materiály, které byly publikovány v odborném tisku a vyvolaly poměrně solidní odbornou diskusi. Toto období rekodifikačních prací lze souhrnně charakterizovat jako určitou etapu diskusí o cílech a podobě navrhovaných změn a o způsobu jejich prosazení a zavedení do praxe. Podstata těchto diskusí spočívala ve vyjasňování názorů na otázku, zda a do jaké míry implantovat do systému české trestní justice, založené na kontinentálním (inkvizičním) procesu některé prvky adversálního trestního řízení a další přístupy aplikované zejména v anglosaských zemích. Některé návrhy byly přijímány po zásadních výměnách názorů a postupně byla překonávána mnohdy i protichůdná stanoviska a postoje zástupců

jednotlivých orgánů činných v trestním řízení i pracovníků akademických a výzkumných pracovišť. Převážily názory, že je v podstatě třeba vycházet z dosavadního kontinentálního pojetí trestního řízení a v jeho rámci provést nezbytné reformy.

V roce 1997 byla jmenována ministrem spravedlnosti nová komise pro rekonstrukci trestního zákona a trestního řádu, která má téměř čtyři desítky členů a jejímž úkolem je završit rekonstrukční práce k rozumnému časovému horizontu, který je spatřován přibližně v době, kdy bude Česká republika přijímána do EU. Je totiž zřejmé, že z řady důvodů bude potřebné, aby před vstupem do evropských struktur byl právní řád České republiky nejen kompatibilní s ostatními členskými zeměmi a komunitárními normami Unie, ale i náležitě ustálený ve své koncepci i aplikační praxi.

Na počátku roku 2000 byla uspořádána mezinárodní vědecká konference, na které byla diskutována Koncepce nové kodifikace trestního práva České republiky, kterou komise zpracovala³. Návrh Koncepce byl též předložen k domácí i zahraniční oponentuře⁴. Text Koncepce byl publikován spolu s dalšími materiály přednesenými na konferenci v odborném tisku.⁵

Po zhruba 10 letech tak byly úspěšně završeny diskuse o tom, jak by měla společnost reagovat prostředky trestního práva hmotného na kriminalitu a byla utvořena ucelená koncepční představa o trestním zákonu České republiky.

Koncepce se stala základem pro zpracování věcného záměru nové kodifikace trestního práva hmotného ČR, který byl schválen vládou ČR s tím, že text nového trestního zákona má být zpracován a předložen vládě do konce roku 2002 a poté postoupen k projednání zákonodárným orgánům.

Hlavní cíle nové kodifikace trestního zákona byly stanoveny takto:

- plně zajistit ochranu občanských práv a svobod ;
- zajišťovat realizaci trestní politiky demokratické společnosti založené na principu humanismu, směřující k sociální reintegraci pachatelů a zajišťující přiměřenou satisfakci obětem trestných činů;
- prohloubení diferenciací a individualizace trestní odpovědnosti fyzických osob a právních

---

³ Šámal, P., Karabec, Z.: „Ke koncepci rekonstrukce trestního práva hmotného,“ Právník č.4 /2000, str.321-357

⁴ Oponentní posudek zpracoval prof. Dr.jur. Dr.jur.h.c.Hans- Heinrich Jescheck, emerit. ředitel Max-Planck Institutu pro zahraniční a mezinárodní trestní právo ve Freiburgu (SRN)

⁵ „Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky,“ Acta Universitatis Brunensis, Juridica, No 246, Masarykova universita v Brně, 2000, 255 str.

následků této odpovědnosti a umožnit za striktně vymezených podmínek též vyvození trestní odpovědnosti právnických osob;

- dosažení komplexní právní úpravy k ochrany mládeže tím, že trestní právo mládeže bude provázáno s dalšími relevantními oblastmi právního řádu;
- změna celkové filosofie ukládání sankcí tak, aby trest odnětí svobody byl aplikován jako ultima ratio a aby byl kladen důraz na široké využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatelů;
- důsledné oproštění od všech reliktních nedemokratického pojmání funkcí a účelu trestního zákona a přihlášení se k ideové diskontinuitě s právním řádem z totalitního období;
- dosažení srovnatelné úrovně s trestním právem moderního evropského standardu, při respektování mezinárodních závazků ČR a požadavků vyplývajících z evropských integračních procesů.

Jako nejvýznamnější navrhované změny trestního zákona lze uvést zejména:

- zavedení formálního pojetí trestného činu (místo dosud platného materiálního pojetí);
- kategorizaci soudně trestních jednání založené na bipartici - zločin a přečin (bude tedy opuštěno dosavadní pojetí jednotného deliktu). Tato kategorizace bude základem i pro různé typy trestního procesu tak, že u přečinů bude převažovat zjednodušené řízení, odklony a alternativní řešení;

- okolnosti vylučující protiprávnost budou rozšířeny o „svolení poškozeného“. Tato okolnost se však nebude vztahovat na případy euthanazie;

- mezi okolnosti vylučující protiprávnost bude zařazeno „přípustné riziko ve výrobě a výzkumu“;

- zavedení trestní odpovědnosti právnických osob;

- nové uspořádání systematiky zvláštní části trestního zákona tak, aby byla vyjádřena priorita ochrany základních lidských práv a svobod jednotlivců nad kolektivními zájmy společnosti a státu.

Je třeba poznamenat, že souběžně s Koncepcí trestního práva hmotného byla připravována nová kodifikace trestního práva procesního. Naléhavost některých problémů v trestním procesu, zejména potřeba zrychlení trestního řízení a jeho zjednodušení, si vyžádala, aby některé procesní otázky byly řešeny zásadním způsobem co nejdříve, aniž by se vyčkalo na celkovou novou kodifikaci trestního řádu. Stalo se tak zákonem č. 265/2001 Sb., kterým byl podstatným způsobem novelizován stávající trestní řád s účinností od 1. 1. 2002. Tato novelizace realizuje řadu předpokládaných kodifikačních záměrů a je proto chápána jako předstupeň k celkové nové kodifikaci trestního práva procesního. Celková rekonstrukce

trestního práva procesního (trestního řádu) bude proto provedena až po vyhodnocení účinnosti této velké novely.

10.2. Zkušenosti České republiky potvrzují, že alternativní tresty a různé formy odklonů (diversions) v trestním řízení mohou být účinným nástrojem ke zjednodušení a zrychlení trestního procesu. Jejich nesporný význam však spočívá především v náležitě diferenciaci a individualizaci ukládaných sankcí vzhledem k osobě pachatele a k závažnosti spáchaného činu. Alternativní sankce ukládané místo trestu odnětí svobody také daleko lépe umožňují přihlížet k zájmu obětí spáchaného činu a účinně zajistit náhradu způsobené škody.

Naproti tomu kriminologické a penologické poznatky naznačují, že od nepodmíněného trestu odnětí svobody nelze vždy očekávat, že naplňují účel trestu a trestání. I v ČR dochází k tomu, že vězení jsou přeplněna, odstrašující účinek nepodmíněného trestu odnětí svobody je nedostatečný a k nápravě a resocializaci uvězněných pachatelů nedochází. Je zřejmé, že

- terapeutické převýchovné programy nemohou plně působit ve vězeňském prostředí, které je již svou podstatou nepříznivé pro pozitivní působení;
- nízká účinnost konkrétních převýchovných programů vyplývá z toho, že jsou uplatňovány na nevhodně vybrané subjekty;
- je třeba připustit, že existují skupiny pachatelů (odsouzených osob), které jsou rezistentní vůči jakýmkoliv snahám o převýchovu po dobu výkonu trestu ve vězeňském zařízení.

V České republice proto jsou se značným očekáváním přijímány různé možnosti alternativního trestání (včetně odklonu v trestním řízení). K dosažení těchto očekávaných výsledků je ovšem třeba zvolit vhodnou legislativní úpravu příslušných právních institutů. V tomto směru jsou cennou inspirací zkušenosti a právní úprava provedená v členských zemích EU. Velkou pomocí jsou i různá doporučení a rezoluce příslušných orgánů Rady Evropy směřující k širokému zavádění alternativních trestů a opatření (community sanctions).

Zkušenosti České republiky také potvrzují, že při aplikaci alternativních trestů (alternatives to imprisonment) je třeba překonat i určitý konzervatismus projevující se v činnosti soudů a dalších orgánů činných v trestním řízení i určitou nedůvěru veřejnosti, která očekává, že ukládané tresty a celá sankční politika státu bude mít především odstrašující

účinek na pachatele.

Např. z výsledků kriminologického výzkumu zaměřeného na zavádění trestu obecně prospěšných prací v ČR (community service)⁶ vyplynulo, že tento trest se zpočátku prosazoval jenom obtížně především z těchto důvodů:

- jen postupně se vytvářela shoda mezi názory teoretických pracovníků a představitelů praxe na vhodnost a účelnost vytváření a používání alternativních sankcí;
- projevoval se konzervatismus soudců navyklých ukládat tradiční tresty;
- mezi pracovníky justice byly pochybnosti, zda alternativní tresty mají dostatečné odstrašující účinky a zda představují skutečnou újmu pro pachatele;
- pro výkon tradičních trestů odnětí svobody byl k dispozici vybudovaný systém vězeňství, zatímco výkon alternativních sankcí nebyl zpočátku dostatečně organizačně a institucionálně zajištěn.

Převládající současné tendence k dalšímu rozvíjení alternativních trestů nespojených s odnětím svobody je podporována i postupně se zvyšujícím zájmem občanů o způsoby zacházení s pachateli a o účinnost systému trestní justice, určitou úlohu mají i ekonomické aspekty, neboť zvyšující se náklady na trestní justici a vězeňství zatěžují státní rozpočet. Souhrnně je proto možno tuto tendenci formulovat tak, že v trestní politice ČR se prosazuje názor, že alternativní sankce nespojené s odnětím svobody nejsou pouhým zmírněním trestní represe a tedy nějakým ústupkem před zločinností, ale naopak, že vhodné užívání alternativních trestů umožní soustředit úsilí při potlačování kriminality na nejzávažnější formy trestné činnosti a na nejnebezpečnější pachatele.

10.3. Trestní a sankční politika České republiky, ve srovnání s průměrnou délkou trestů odnětí svobody ukládaných v zemích západní Evropy, se zdá být poměrně přísná a represivní. To odráží obavy části české společnosti z kriminality a ozývá se i kritika, že sankční politika je příliš tolerantní a dostatečně nezajišťuje odstrašující funkci trestání. Pro ilustraci lze uvést, že např. v roce 1999 bylo v ČR uloženo celkem 672 trestů odnětí svobody

---

⁶ V rámci tohoto výzkumu bylo analyzováno celkem 335 soudních spisů a rozhodnutí týkajících se uložených trestů obecně prospěšných prací dle § 45-45a tr.zákona, bylo dotázáno celkem 669 soudců, státních zástupců a probačních pracovníků, aby se vyjádřili k hlavním problémům spojeným s právní úpravou a aplikací uvedeného trestu.

ve výměře nad 5 let do 15 roků, tj. 4,4 % z celkového počtu všech uložených trestů, výjimečných trestů ve výměře nad 15 let do 25 let bylo uloženo celkem 11 a doživotních trestů 4.

V odborné literatuře se však poukazuje na skutečnost, že při výkonu trestů odnětí svobody uložených na dobu delších než 5 let, vystupují do popředí penitenciární problémy spojené s dlouhodobou izolací odsouzených od vnějšího světa, s negativními vlivy vězeňského prostředí, s adaptací na vězeňskou subkulturu aj. Účel trestání se tak často redukuje na pouhé eliminování odsouzených osob ve společnosti a reedukační a resocializační funkce trestu odnětí svobody jsou potlačeny. Na nežádoucí účinky dlouhodobých trestů odnětí svobody se proto zaměřuje i empirický kriminologický výzkum.

Nepředpokládá se proto obecné zpřísnování sankcí a půjde spíše o náležitou diferenciaci při jejich ukládání na základě principu přiměřenosti trestání vzhledem k závažnosti spáchaného činu a osobě pachatele.

V novém trestním zákoně mají být do systému trestů začleněny i další dosud nepoužívané sankce a to především domácí vězení, včetně možnosti v budoucnu i elektronického sledování výkonu této sankce. Předpokládá se i rozšíření škály komunitních sankcí s různými režimy jejich výkonu a intenzitou represe a izolace, např. víkendové tresty a různé formy detence.

V souvislosti s úvahami o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se navrhuje další sankce, které budou mít pro trestně odpovědnou právnickou osobu majetkové důsledky, např. zákaz poskytovat právnické osobě dotace a subvence ze státního rozpočtu, vyloučení možnosti získání veřejných zakázek, zákaz výkonu konkrétních podnikatelských činností, zánik společnosti včetně podmíněného zániku.

Vzhledem ke společenské škodlivosti některých forem trestné činnosti, např. drogové kriminality, rasově motivované trestné činnosti, organizované kriminality, závažné hospodářské trestné činnosti aj., se orgány státního zastupitelství zaměřují na navrhování přísnějších trestů za tyto trestné činy. V rámci reformy se předpokládá zpřísnění maximální hranice trestu odnětí svobody z dosavadních 15 na 20 let. Tím by byl vytvořen dostatečně široký rámec pro náležitou diferenciaci trestních sazeb u nejzávažnějších trestných činů.

10.4. V České republice zřetelně vzrůstá zájem o situaci obětí trestných činů. Přijatá koncepce nové kodifikace trestního práva výslovně uvádí zvýšení ochrany a pomoci obětem jako jeden z cílů reformy. Je třeba uvést, že v této oblasti se aktivně angažují i nevládní

organizace, jako např. Bílý kruh bezpečí, který se orientuje na všestrannou pomoc a podporu obětem trestných činů, včetně poradenské, psychologické a sociální pomoci. Nevládni a charitativní organizace poskytují významnou pomoc i obětem domácího násilí, které mnohdy nabývá intenzity trestné činnosti.

O náhradě způsobené škody, která má charakter majetkové újmy, může soud rozhodnout již v průběhu trestního řízení podle § 228, 229 tr. řádu.

S účinností od 1. ledna 1998 byl přijat významný zákon č. 209/1997 Sb. o peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který zajišťuje, aby oběti trestného činu, které byla způsobena škoda na zdraví nebo v důsledku smrti a tato škoda nebyla plně uhrazena (pachatelem, pojišťovnou apod.), stát poskytl finanční pomoc prostřednictvím ministerstva spravedlnosti. Obětí se rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestné činnosti vznikla škoda na zdraví, za oběť se považuje i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestné činnosti zemřela. Pomoc se poskytuje občanům České republiky, nebo osobám bez státní příslušnosti, které mají na území ČR povolen trvalý nebo dlouhodobý pobyt; cizím státním příslušníkům lze takovou pomoc poskytnout na základě mezinárodní smlouvy. Od 1. ledna 2002 byly zvýšeny paušální částky jednorázové pomoci až na 25 tisíc Kč. V odůvodněných případech, např. vzhledem k omezené možnosti výdělků v budoucnosti, může být pomoc poskytnuta opětovně do celkové částky 150 tisíc Kč.

Tato peněžitá pomoc od státu má charakter bezprostřední pomoci obětem k překlenutí sociální situace způsobené trestným činem. Oběť je samozřejmě povinna využít všech zákonných prostředků k získání náhrady škody od pachatele nebo od jiné osoby (fyzické či právnické), která je povinna škodu uhradit. Do pěti let od poskytnuté pomoci je oběť povinna poskytnuté finanční částky vrátit na účet ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo může, vzhledem k sociální situaci oběti a k celkové výši škody a poskytnuté pomoci, od nároku na vrácení poskytnutých finančních částek upustit.

Pomoc obětem trestných činů je zajištěna i dalšími právními prostředky. Jde zejména o institut „narovnání“ (Out-of-court settlement) podle § 309 - 314 tr. řádu. Podle tohoto ustanovení může soud, a v přípravném řízení státní zástupce, zastavit se souhlasem obviněného a poškozeného trestní stíhání pro trestný čin, za který lze uložit trest odnětí svobody až do 5 let, jestliže obviněný uzná svou vinu, uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem a jestliže složí na určený účet peněžní částku k obecně prospěšným účelům (nejméně 50 % z této částky musí obviněný určit na pomoc obětem trestné činnosti). Celková tendence ke zvýšení podpory a pomoci poskytované obětem trestné

činnosti je patrná i z rozšiřování mediačních postupů, při nichž je pachatel veden k tomu, aby si uvědomil situaci, do které přivedl oběť svou trestnou činností a snažil se napravit způsobenou škodu. Možnosti k širšímu používání mediace poskytuje zákon č. 257/2000 Sb., kterým byla s účinností od 1. ledna 2001 v ČR zřízena Probační a mediační služba.

Rozšiřují se také možnosti k ukládání sankcí spojených s probačním dohledem dle § 26a tr. zákona. Sankce nespojené s odnětím svobody zpravidla zahrnují i povinnost odsouzeného nahradit podle svých sil ve zkušební době způsobenou škodu. Dohled probačního úředníka nad chováním odsouzeného a nad plněním uložených povinností a omezení ve zkušební době může přispět i k účinnějšímu zajištění náhrady škody a odstranění újmy způsobené obětem trestné činnosti.

Totéž platí i pro výkon alternativních sankcí, zejména pro trest obecně prospěšných prací (community service) dle § 245 - 245 a tr. zákona.

11. Statistika a výsledky výzkumu o zločinnosti a trestní justici

11.1. Tato část obsahuje statistické údaje o vybraných ukazatelích kriminality a vězeňské populace, a to v časových řadách od roku 1993 do roku 2001. Rok 1993 byl zvolen jako výchozí bod proto, že k 31. 12. 1992 došlo k rozdělení České a Slovenské Federativní republiky a 1. 1. 1993 vznikla samostatná Česká republika. Příslušné ukazatele kriminality byly sledovány ohledně celkové trestné činnosti a dále samostatně k trestným činům vraždy, loupeže, úmyslného ublížení na zdraví a krádeže. Dále jsou připojeny údaje o uložených trestech, u nepodmíněných trestů odnětí svobody též o jejich délce. Data k vězeňské populaci jsou uvedena jak pro samotné odsouzené osoby, tak pro celkovou vězeňskou populaci včetně obviněných osob vykonávajících vazbu. Údaje o počtu zjištěných trestných činů a jejich objasněnosti byly získány ze statistik Policie ČR, údaje o počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob, stejně jako o uložených trestech, ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR. Údaje o vězeňské populaci byly čerpány ze statistik Vězeňské služby ČR.

Tab. 1 -Trestné činy celkem

rok	zjištěné trestné činy	objasněné trestné činy	objasněnost v %	stíháno osob	obžalováno osob	odsouzeno osob
1993	398505	126442	31,72	82575	57917	35157
1994	372427	136935	36,76	85929	65139	51931
1995	375630	151842	40,42	108680	84066	54957
1996	394267	162929	41,32	109204	85347	57974
1997	403654	169177	41,90	108275	84066	59777
1998	425930	185093	43,46	106488	73905	54083
1999	426626	193354	45,32	107879	84973	69594
2000	391469	172245	43,99	110808	86074	63211
2001	358577	166827	46,52	110461	84855	60182

Tabulka zahrnuje v letech 1993 a 1994 též tzv. přečiny, stíhané podle zákona č. 150/1969 Sb. (v r. 1993 odsouzeno 9 osob, v r. 1994 1 osoba). V dalších letech již k žádnému případu odsouzení za přečin nedošlo. Kategorie přečinů byla zrušena od 1. 7. 1990.

Při hodnocení údajů o trestné činnosti a uložených trestech je třeba mít na paměti, že v průběhu sledovaných devíti let došlo v ČR ke dvěma prezidentským amnestiím. Jednalo se o rozhodnutí prezidenta republiky č. 20/1998 Sb., o amnestii, ze dne 3. 2. 1993, a rozhodnutí prezidenta republiky č. 56/1993 Sb., o amnestii, ze dne 3. 2. 1998. U příležitosti nástupu do úřadu jimi prezident republiky nařídil nezahajovat trestní řízení pro určité trestné činy spáchané přede dnem rozhodnutí, popř. tato řízení zastavit, a promíjel některé uložené tresty, což se projevuje mj. i v předkládaných statistikách (viz např. výrazný pokles počtu osob obžalovaných a odsouzených v roce 1998).

Z uvedených dat se zdá, že v posledních dvou letech dochází k příznivému trendu snižování počtu páchaných trestných činů a zvyšování jejich objasněnosti. Někteří odborníci však v této souvislosti upozorňují na skutečnost, že tento jev může být způsoben změnami či nepřesnostmi ve vedení policejních statistik. Nejvyšší pokles počtu trestných činů je navíc vykázán u toho druhu kriminality, která se obecně vyznačuje vysokou latencí. Ve snížení počtu odsouzených osob v posledních dvou letech lze při stagnujícím počtu osob stíhaných

spatřovat mj. projev tendence k alternativním způsobům vyřízení věci.

Pro správné posuzování níže uvedených údajů o jednotlivých trestných činech je rovněž nutné vědět, že ve sledovaném období nedošlo u vybraných trestných činů k takové legislativní změně jejich vymezení v trestním zákoně, která by byla sama o sobě způsobilá uvedené statistické údaje významnějším způsobem ovlivnit.

Tab. 2 - Trestný čin vraždy (včetně pokusu)

rok	zjištěné trestné činy	objasněné trestné činy	objasněnost v %	stíháno osob	obžalováno osob	odsouzeno osob
1993	278	229	82,37	223	177	103
1994	286	237	82,87	261	222	102
1995	277	239	86,28	290	254	134
1996	267	226	84,64	225	197	203
1997	291	252	86,60	272	221	168
1998	313	272	86,90	281	247	188
1999	265	236	89,06	288	237	182
2000	279	228	81,72	240	201	163
2001	234	201	85,90	224	186	144

Tab. 3 - Trestný čin loupeže

rok	zjištěné trestné činy	objasněné trestné činy	objasněnost v %	stíháno osob	obžalováno osob	odsouzeno osob
1993	4109	1530	37,24	2175	1688	878
1994	3826	1767	46,18	2265	1874	989
1995	3978	1752	44,04	2706	2369	1202
1996	4218	1965	46,59	2673	2355	1418
1997	4751	2006	42,22	2655	2313	1351
1998	4306	1861	43,22	2590	2236	1619
1999	4817	1900	39,44	2400	2058	1490
2000	4644	1811	39,00	2294	1999	1427
2001	4372	1813	41,47	2326	1999	1287

Tab. 4 - Trestný čin ublížení na zdraví (pouze úmyslné - § 221, 222 tr. zák.)

rok	zjištěné trestné činy	objasněné trestné činy	objasněnost v %	stíháno osob	obžalováno osob	odsouzeno osob
1993	8003	6299	78,71	5798	4192	1784
1994	7293	5838	80,05	6036	4494	2501
1995	8007	6590	82,30	6913	5555	2261
1996	7787	6585	84,56	6939	5698	2578
1997	7654	6618	86,46	6658	5436	3055
1998	7943	6997	88,09	5783	3345	2116
1999	7390	6599	89,30	5685	4664	2615
2000	7194	6466	89,88	5754	4740	2804
2001	7065	6347	89,84	5645	4675	2852

Tab. 5 - Trestný čin krádeže

rok	zjištěné trestné činy	objasněné trestné činy	objasněnost v %	stíháno osob	obžalováno osob	odsouzeno osob
1993	304257	56707	18,64	36259	27244	13786
1994	280758	57745	20,57	35176	27933	17651
1995	267247	62925	23,55	42399	35393	17545
1996	274397	63212	23,04	40671	34107	17531
1997	275812	62620	22,70	37809	31596	17890
1998	281955	62703	22,24	36312	26792	15473
1999	269972	60302	22,34	32850	27669	17029
2000	253195	56724	22,40	32813	27610	16515
2001	227805	56985	25,01	33651	28000	16227

U trestného činu krádeže bude zajímavé sledovat další vývoj statistiky mj. vzhledem ke změně právní úpravy, k níž došlo od 1. ledna 2002. K tomuto datu byla zvýšena hranice způsobené škody, která je alternativně jedním ze znaků skutkové podstaty krádeže, z 2000

Tab. 6 - Uložené tresty

rok	odsouzeno		PO	peněžitý trest	obecně		upuštěno od potrestání
	osob celkem	NEPO			prospěšné práce	jiný trest	
1993	35157	8244	20201	4591	-	339	1782
1994	51931	11126	33554	5648	-	427	1176
1995	54957	12552	35724	4978	-	471	1232
1996	57974	13375	37020	4734	725	427	1693
1997	59777	13933	37190	4703	1600	488	1863
1998	54083	14656	33059	2634	1776	372	1586
1999	62594	15340	38188	3370	3215	707	1774
2000	63211	14114	35617	3571	7084	754	2071
2001	60182	12533	32817	3324	8835	589	2084

V této tabulce figurují v letech 1993 a 1994 i odsouzení podle zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech (v r. 1993 9 případů, v r. 1994 1 případ). V dalších letech již k žádnému takovému odsouzení nedošlo.

Trest obecně prospěšných prací byl do trestního zákona zařazen od 1. ledna 1996. Na vývoji počtu odsouzených, který byl uložen, lze dobře pozorovat počáteční rozpaky a nedůvěru ze strany soudů, podporované nedostatky původního znění jeho právní úpravy a absencí prováděcích předpisů. V roce 2001 však již obecně prospěšné práce tvořily téměř 15 % všech uložených trestů.

Tab. 7 - Uložené nepodmíněné tresty odnětí svobody

rok	počet NEPO	do 1 roku	přes 1 do 5 let	přes 5 do 15 let	přes 15 do 25 let	doživotí
1993	8244	4290	3635	307	12	0
1994	11126	6606	4117	394	8	1
1995	12552	7722	4312	506	12	0
1996	13375	8289	4501	553	28	4
1997	13933	8756	4560	587	26	4
1998	14656	8987	4951	700	17	1
1999	15340	9925	4728	672	11	4
2000	14114	9365	4125	603	15	2
2001	12533	8407	3563	547	15	1

Tab. 8 - Stav odsouzených ve výkonu trestu k 31. 12. daného roku:

rok	počet vězňů	počet vězňů na 100000 obyvatel	vězni - muži	vězni - ženy
1993	8759	84,8	8483	276
1994	9925	96,0	9616	309
1995	11508	111,4	11103	405
1996	12973	125,8	12530	443
1997	13824	134,2	13347	477
1998	14942	145,1	14423	519
1999	16126	156,9	15510	616
2000	15571	151,6	14966	605
2001	14737	143,3	14190	547

Tab. 9 - Stav vězeňské populace (včetně obviněných ve vazbě) k 31. 12. daného roku:

rok	počet vězňů	počet vězňů na 100000 obyvatel	vězni - muži	vězni - ženy
1994	18753	181,4	18133	620
1995	19508	188,8	18816	692
1996	20860	202,2	20092	768
1997	21560	209,2	20760	800
1998	22067	214,3	21202	865
1999	23060	224,3	22076	984
2000	21538	209,7	20570	968
2001	19320	187,8	18531	789

Tab. 10 - Podíl mladistvých odsouzených na celkovém počtu odsouzených osob

rok	Odsouzeno osob celkem	z toho mladistvých	%
1989	57743	5 378	9,3
1990	18871	2 256	12,0
1991	27964	3 500	12,5
1992	31032	4 169	13,4
1993	35157	5 200	14,8
1994	51931	6 034	11,6
1995	54957	6 192	11,3
1996	57974	6 239	10,8
1997	59777	6 423	10,7
1998	54083	4 615	8,5
1999	62594	4 721	7,5
2000	63211	4 252	6,7
2001	60182	3 912	6,5

Trestní soudy ukládaly v průběhu devadesátých let mladistvým nejčastěji podmíněné odsouzení, každoročně v cca 70% případů. Nepodmíněný trest odnětí svobody byl ukládán 12 - 14% odsouzených mladistvých, oproti letům osmdesátým klesl i podíl krátkodobého trestu odnětí svobody v trvání do jednoho roku. Mladiství se na celkovém počtu odsouzených osob nejvýrazněji podíleli v roce 1993, kdy tvořili téměř patnáct procent všech odsouzených, od tohoto roku do roku 2001 klesl procentuální podíl o polovinu - výrazný sestupný trend se projevuje zejména v posledních čtyřech letech.

Tab. 11 - Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými v ČR

ČR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Krim.celk.	16852	82998	45205	98505	72427	75630	94267	03654	25930	26626	91469	58577
z toho:												
Děti	4146	5939	7093	8280	8053	10322	12059	12086	11999	12464	10216	9926
Mladiství	11407	15952	15952	21074	22160	22310	22719	19139	16730	14920	13507	12913

Můžeme konstatovat, že kriminalita dětí a mladistvých se vyvíjí na úrovni kriminality celé společnosti, v rámci celkového vývoje byla do roku 1998 jednou z nejdynamičtějších oblastí, v roce 2000 kriminalita dětí poklesla o 18% a kriminalita mladistvých o 9,5%, sestupný trend pokračoval i v roce 2001, kdy se kriminalita dětí dostala pod úroveň roku 1995 a kriminalita mladistvých se blíží roku 1990. Těžištěm delikvence zůstává majetková trestná činnost.

11.2. Institut pro kriminologii a sociální prevenci provedl několik výzkumů zaměřených na problematiku trestní justice. Šlo zejména o otázky zavádění alternativních sankcí ukládaných místo trestu odnětí svobody a o problematiku odklonů v trestním řízení (Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání,1996; Výzkum institutu obecně prospěšných prací,1998; Výzkum institutu narovnání,1999; Výzkum krátkodobých trestů odnětí svobody, 2000; Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva, 2000). Výzkumy ukázaly, že v činnosti soudů a celé trestní justice se projevuje určitá setrvačnost a nedůvěra v nově zaváděné hmotně právní a procesní instituty a spoléhání na dosavadní

postupy. Tento přirozený konzervatismus je snáze překonáván tehdy, jestliže nové právní instituty jsou náležitě legislativně zpracovány a jejich aplikace také organizačně zajištěna.

Komplexní výzkum účinků transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a na zvyšování efektivity justice (2001) upozornil mj. na okolnost, že některá depenalizační a dekriminalizační opatření počítají s určitou formou součinnosti společnosti, zejména místních komunit. Aktivitu veřejnosti je proto třeba vhodnými způsoby stimulovat. Výzkum také přinesl další argumenty pro to, aby před zaváděním nových legislativních opatření bylo pokud možno realizováno jejich experimentální ověření. Výzkum akcentoval potřebu koncipování zásadních dokumentů, ve kterých budou formulovány cíle trestní politiky v delším časovém horizontu. V této souvislosti je vhodné poukázat i na výzkum pravděpodobného vývoje vybraných druhů kriminality (2001).

12. Bibliografie

Šámal, Pavel : *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*, Praha : MS/SEVT a.s. 1992. - 256 s.

SEVT 98 631 0

Vlček, Eduard : *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, Brno : Masarykova univerzita 1993. - 67 s.

ISBN 80-210-0791-5

Janda, Petr a kol.: *Stručný úvod do problematiky práva*, Praha : IKSP 1994. - 88 s. /angl./

Kratochvíl, Vladimír : *Trestněprávní reforma v České republice*, Brno, Masarykova univerzita 1994. - 211 s.

ISBN 80-210-1013-4

Šámal, Pavel a kol. : *Trestní řád : Komentář*, Praha : C.H.Beck/SEVT 1995. - 1439 s.

ISBN 80-7179-027-3

Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky : Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4.2000 na MS ČR v Praze, Brno : Masarykova univerzita 2000. - 256 s.

ISBN 80-210-2469-0

Marešová, Alena a kol. : *Kriminalita v roce 2000 : Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*, Praha : IKSP 2001. - 135 s. /angl. resumé/

ISBN 80-86008-96-7

Vůjtěch, Jan a kol. : *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000 : Závěrečná zpráva k projektu RC96*, Praha, IKSP 2001. - 193 s.

ISBN 80-86008-86-X

Šámal, Pavel - Púry, František - Rizman, Stanislav : *Trestní zákon : Komentář*, Praha :
C.H.Beck 2001. - 1482 s.

ISBN 80-7179-670-8

Část II.

The Criminal Justice System in the Czech Republic

- 1. Demographic issues**
- 2. Criminal law statutes**
- 3. Procedural law statutes**
- 4. The court systém and the enforcement of criminal justice**
- 5. The fundamental principles of criminal law and procedure**
- 6. The organization of the investigation and criminal procedure**
- 7. Sentencing and the systém of sanctions**
- 8. Conditional and/or suspended sentence, and probation**
- 9. The prison systém and after-care of prisoners**
- 10. Plans for reform**
- 11. Statistics and research results on crime and criminal justice**
- 12. Bibliography**

1. Demographic Data

The Czech Republic's population as of 1st January 2001 was 10,266,546. The total number of foreigners registered as permanent or temporary residents in the same year was approximately 201,000. The largest ethnic groups are Ukrainians, Vietnamese, Slovaks, Poles, Russians and Germans.

Most of the population (71%) live in towns and cities; however the boundaries between urban and rural settlements are indistinct as both types of settlements merge⁷.

---

⁷ When data must be separated, a limit to the number of people – usually 5,000 or 2,000 – was set. The Czech Statistical Office considers the legal status of a district as decisive for distinguishing „towns and other districts“. Towns according to this definition are those districts that are granted the status of a town according to the relevant law. In 2000 Act No. 128/2000 Coll. Art. 3 defines a „district that has a population of at least 3,000 as a town if so decreed by the chairman of the Chamber of Deputies after consideration by the government“. The Act therefore clearly determines a limit of 3,000 inhabitants as a condition and is the first Act which stipulates the

Unemployment as of 31st January 2002 in the Czech Republic was 9.3 %. According to the 2001 figures approximately 4,765,000 people were employed, and 57 % of this number (2,703,000) were men.

The age structure of the population with regard to the limit of criminal liability, which commences at the age of 15, is as follows: over 8.6 million people had reached the minimum age relevant for criminal law in the Czech Republic, and almost 8.2 million had reached the age for full criminal liability – 18 years – (for further details see Ch. 5) according to data available for 2001.

2. Criminal Law Statutes

2.1. The Czechoslovak Republic became an independent state on 28th October 1918 after the break-up of the Austro-Hungarian Empire. After the state was founded, the foremost priority was to determine which laws would come into force in Czechoslovakia. It was in essence decided to adopt fully the legislation that had been in force in the former Austro-Hungarian Empire, which was incorporated into the law of the Czechoslovak Republic by Act No. 11/1918 Coll. (the „Reception Act“). The purpose of this Act was „to preserve continuity of the existing rule of law with the new situation and to ensure a smooth transition to the new state“. As far as criminal substantive law was concerned, the result of the „Reception Act“ was that the Austrian Criminal Code on Crimes, Transgressions and Misdemeanours of 1852, in the wording of later amendments and supplements, the Hungarian Criminal Code of 1878 and the Misdemeanours Act of 1889 remained in force; Hungarian legislation applied only to Slovakia, not to the Czech Lands. Hence a situation arose within Czechoslovakia in which legislation was drawn from several different origins and applied in the sphere of criminal law. There were problems achieving the progressive unification of law for almost the entire existence of Czechoslovakia (up to 1950).

During the Second World War several drafts and outlines were prepared of a new Criminal Code but overall codification of the new criminal law did not take place. Criminal legislation became more ambiguous due to the validity of two criminal codes in the Czechoslovak Republic with the progressive adopting of further laws of a criminal nature. For example, the Republic Protection Act No. 50/1923 Coll., the Bribery and Official Secrets Violation Act No. 178/1924 Coll. and the Forced Labour Camps and Police Supervision Act No. 102/1929 Coll. were adopted. The importance of the Juvenile Criminal Judiciary Act No. 48/1931 Coll. should be noted, which for its time was a very modern piece of legislation based on a series of progressive opinions on how to handle young offenders and the methods for their re-education. The act introduced the term „juvenile“ meaning a person between 14 and 18 years of age. Younger persons were not criminally liable for their actions. Specially trained judges tried juvenile criminal cases together with lay judges, called a „panel of judges for juveniles“.

During the occupation of Czechoslovakia in the Second World War the democratic rule of law was more or less paralysed. Nevertheless, basic legislation remained in force within the so-called „Protectorate of Bohemia and Moravia“. German criminal law progressively also began to apply, to an ever greater extent, to Czech citizens. The fundamental principles of democratic criminal legislation ceased to be respected, and criminal law was above all used to enforce the interests of the occupying forces. Laws were applied in

---

demographic condition of 3,000 inhabitants directly in its wording. At the present time 522 districts meet all the criteria for a town.

various ways depending on the nationality, race and political views of those being prosecuted. Excessively harsh sentences were imposed, even for minor offences, if there was suspicion that they were politically motivated.

After the liberation of Czechoslovakia in 1945 and the restoration of statehood, all amendments made to criminal law by the German occupiers and their collaborators were annulled through a constitutional decree on the restoration of legal order on 3rd August 1944. Criminal law was restored to the form and content it had existed in prior to the Second World War.

Several regulations were adopted in the first few months of the post-war period enabling the punishment of persons who had committed crimes against the Czech and Slovak nations and who had collaborated with the German occupiers. These so-called „Retribution Decrees“ became the foundation for the prosecution of war criminals, traitors and collaborators before extraordinary people’s courts that were established by Act No. 17/1945 Coll. Although very short procedural deadlines were set for proceedings before these extraordinary people’s courts, a number of criminal cases could not be completed on time, and these criminal cases were transferred to the jurisdiction of regular courts when these special courts were abolished in 1947.

When the totalitarian regime was imposed in February 1948, a series of changes took place to Czechoslovak criminal law, as well as fundamental infringements of the existing concept of bourgeois criminal law. At the start of the totalitarian period the Protection of the People’s Democratic Republic Act No. 231/1948 Coll., the State Court Act No. 232/1948 Coll. and the Forced Labour Camps Act No. 247/1948 were passed. These laws significantly altered the character of criminal law, which gradually became an instrument of severe repression directed against people opposed to the political regime and rejecting the entire socialist class system. However, in principle criminal law in Czechoslovakia was still based on the old criminal laws dating back to the period of the Austro-Hungarian Empire.

For this reason, on the basis of a government resolution of 14th July 1948, work began as part of the so-called two-year legal plan on the draft of a new Criminal Code. On 12th July 1950 the then National Assembly adopted four new acts of legislation: the Criminal Code (Act No. 86/1950 Coll.), the Criminal Procedure Code (Act No. 87/1950 Coll.), the Criminal Administrative Code (Act No. 88/1950 Coll.) and the Criminal Administrative Procedure Code (Act No. 89/1950 Coll.). All these new laws had an exclusive working-class character and their explicit purpose was to „protect the People’s Democratic Republic, build its socialist structure, uphold the interests of working people and individuals, and provide education concerning the observance of the rule of socialist co-existence“. The Criminal Code was based on the principles of Soviet law and the definition of a crime was exclusively based on a material concept. Single participation (mono-participation) was introduced, i.e. criminal offences subject to judicial proceedings were all described as a crime. The age of criminal liability was set at 15 years and over. The majority of the facts of the case for individual crimes were formulated loosely and ambiguously to allow for broad interpretation and criminal sanctions of all actions against the interests of the state, particularly in the political and economic sphere.

Between 1956 and 1957 certain reforms to the Criminal Code were made in line with the political situation by adopting several additional laws of a substantive legal nature. This concerned the enhancement of an individual approach to punishment with regard to the offender and increased protection of socialist property (Act No. 24/1957 Coll. on Disciplinary Prosecution of Stealing and Damage to Property in Socialist Ownership).

More fundamental amendments were made to criminal law with the adoption of the new Constitution in 1960, which reflected the changes in the political climate, for example, in the abandonment of the most severe forms of state terror against political opponents, overcoming the consequences of the so-called personality cult and so on. The new Criminal Code No. 140/1961 Coll. was adopted, which basically came to form the foundation of present criminal law in the Czech Republic.

This Criminal Code introduced a series of changes to the existing criminal law. The 1960 Constitution established local people's courts and Act No. 38/1961 Coll. governed their activity. They were entrusted with making decisions and passing judgements on less dangerous offences described as „wrongdoings“ for which sentences were passed of an above all educational nature. Act No. 60/1961 Coll. annulled the existing Criminal Administrative Code and defined new tasks and powers for the national committees regarding decision-making on misdemeanours and securing the so-called socialist order. Act No. 120/1962 Coll. on the Fight against Alcoholism also contained a provision of a substantive legal nature allowing the enforcement of criminal sanctions for the violation of certain obligations arising from this act. A new law was also enacted on prison sentences and introduced certain more humane elements in the treatment of convicted persons (Act No. 59/1965 Coll.).

As far as the jurisdiction of local people's courts was concerned, after several years it became evident that these institutions were not meeting the expectations originally held of them and had not gained the necessary authority, hence the Transgressions Act No. 150/1969 Coll. abolished the local people's courts as well as the wrongdoings category. Instead a new category of criminal offences subject to judicial proceedings called transgressions was created. The Protective Supervision Act No. 44/1973 Coll. should be noted, which was an attempt at controlling particularly disturbed persons after their release from serving a prison sentence. However, this supervision was soon reduced to mere police surveillance over selected categories of released persons and the original intention of the act to intensify after-care of the convicted remained unfulfilled.

In the new version of the Criminal Code provided by Act No. 175/1990 Coll. the Transgressions Act was annulled, as was the „transgression“ category of criminal offence as a subject of judicial proceedings. The previously mentioned Protective Supervision Act No. 44/1973 Coll. was also annulled.

Criminal Code No. 140/1961 Coll. was amended many times during its existence and although various distortions of criminal law introduced by the Communist system and the class-concept of criminal law were substantially suppressed or removed, it is necessary to initiate a completely new codification of the Czech Republic's criminal law. This new codification will be based on recognised principles of democratic criminal law, which include:

- the subsidiary role of criminal law (principle of „ultima ratio“) as a means of last resort for protecting individuals and society,
- an offender may be found to be guilty and a criminal sanction may be imposed on him only according to the law („nullum crimen nulla poena sine lege“),
- the retroactive jurisdiction of a stricter law is not permitted,
- the inadmissibility of analogy to extend the conditions of criminal liability, sentencing and protective measures including the terms and conditions for their enforcement (the ban of the analogy „in malam partem“),
- individual criminal liability of individuals for their own actions excludes collective liability while criminal liability of legal entities is admissible only under the strict conditions defined in the Criminal Code,
- criminal liability is based on guilt,

- the imposition and enforcement of sanctions expresses the adequacy of punishment in relation to the gravity of the criminal offence and the circumstances of the offender.

In view of the fact that the aforementioned principles are generally recognised both in theory and practice in the Czech Republic, they will not be directly defined in the newly codified Criminal Code, but will, of course, form the foundation of the new codification and will continue to determine the nature of all criminal legislation.

2.2. The full wording of the Czech Criminal Code was published in English: „Criminal Code“, Trade Links Praha, 1999, 277 pages. This is an unofficial translation and commentary made by a private firm.

2.3. Criminal law in the Czech Republic is for the most part codified in one act. It should be noted that according to the Charter of Fundamental Rights and Freedoms (introduced by the Constitutional Act No. 23/1991 Coll.) an action may be described as a criminal offence only on the basis of the Criminal Code. Apart from the Criminal Code, other criminal offences stipulated in other laws only appear in isolated cases. This concerns the Peace Protection Act No. 165/1950 Coll., concerning which a proposal has been put forward for annulment, and a new crime of inciting war will be included in the new Criminal Code.

Provisions for substantive legal protection are also found in:

- Act No. 184/1964 Coll., which excludes a term of limitation for criminal prosecution of the most serious crimes against peace, war crimes and crimes against humanity committed for the advantage or in the service of occupying forces (in connection with the Second World War),
- Act No. 169/1999 Coll. on Serving a Prison Sentence, as amended by Act No. 359/1999 Coll.,
- the Judicial Rehabilitation Act No. 119/1990 Coll. as amended by Act No. 47/1991 Coll., Act No. 633/1992 Coll. and Act No. 198/1993 Coll.,
- Act No. 198/1993 Coll. on the Illegality of the Communist Regime and Resistance to it,
- the Probation and Mediation Service Act No. 257/2000 Coll.

There is further legislation connected with the Criminal Code in which sanctions are defined for actions that are less dangerous than criminal offences. These actions are usually defined as misdemeanours or administrative offences (delicts). This particularly concerns the Misdemeanours Act No. 200/1990 Coll.; foreign exchange administrative delicts are regulated by Act No. 528/1990 Coll. and customs delicts by Act No. 44/1974 Coll., as amended. There are also various rules regulating the disciplinary liability of employees, disciplinary misdemeanours of members of the armed forces, transgressions in transport and so on.

These misdemeanours (administrative delicts) are heard in administrative proceedings by various state executive or control authorities and they are not subject to punishment as set out in the Criminal Code. The decisions of these authorities may be reviewed by courts.

3. Procedural Law Statutes

3.1. The first codex for criminal procedure law after 1945 was the Criminal Judicial Procedure (Criminal Procedure Code) – Act No. 87/1950 Coll. - adopted on 12th July 1950. Until this time the Austrian Act No. 119 of 1873 governed criminal procedure in the Czech state. In addition to this Act, fundamental procedural standards were contained in the Austrian Military Criminal Procedure Code of 1912 Act No. 131, in the Jury Courts Act No. 232/1946 Coll., in the State Court Act No. 232/1948 Coll. and in the People's Justice Act No. 319/1948 Coll.

The Criminal Procedure Code of 1950 was adopted as part of the so-called two-year legal plan (1948 - 1950) based on the model of the Soviet Criminal Procedure Code. It transferred the focus of criminal proceedings to the phase of preliminary proceedings, and diminished the rights of the accused and position of the defence counsel. Inter alia, it stipulated the principles of material truth (authorities responsible for criminal proceedings are obliged to proceed from the fully ascertained state of the case), legality, public session, oral deposition, directness and discretionary assessment of evidence. It may generally be stated that by stressing the key role for the power of the police in criminal proceedings the Code reflected the socio-political situation in the first half of the 1950s. A reaction to the criticism of criminal repression under the Stalinist era was the subsequent adoption of Act No. 64/1956 Coll. on the Criminal Judicial Procedure (Criminal Procedure Code). This Criminal Procedure Code removed the most glaring distortions of the trial procedure by enhancing the supervision by the prosecutor over preliminary proceedings, creating the official position of investigator as separate from the operational police units, allowing the review of the indictment in preliminary court hearings, extending the rights of the defence and determining the legal time-limits for the duration of custody and investigation.

Once the new Constitution had been passed in 1960, there were increasing calls for the creation of new codices of criminal law. The result in the area of criminal proceedings was Act No. 141/1961 Coll. on the Criminal Judicial Procedure (Criminal Procedure Code), which was later amended and is still applicable in the Czech Republic. In principle, it maintained the system of the Criminal Procedure Code from 1956, but put greater emphasis on the preventive and educational aspect of criminal proceedings. By the end of 2001, the Criminal Procedure Code had been amended more than thirty times, either partially or fundamentally. The amendments which may be considered the most fundamental appeared in the Criminal Procedure Code in the 1960s and subsequently in the 1990s. Amendment No. 57/1967 Coll. introduced two forms of preliminary proceedings – fact-finding and investigation, extended the rights of the defence and defined the position of the prosecutor in greater detail. Amendment No. 149/1969 Coll. introduced proceedings before a single judge and governed the proceedings for new kinds of offences - transgressions. In the 1990s amendments were a reflection of the attempts to remove the elements of criminal proceedings by the totalitarian state and to reach the standard of human rights protection common in developed democratic countries. Amendment No. 178/1990 Coll. extended the rights of the accused and the defence counsel; for the first time it legally regulated the interception of telephone calls, expressly prohibited the use of evidence obtained through illegal coercion and regulated the consent of the injured party to the initiation of criminal prosecution. Amendment No. 558/1991 Coll. transferred the decision-making process on major infringements of human rights during preliminary proceedings (taking into custody, ordering a search of premises and so on) from the prosecution to the court. Amendment No. 292/1993 Coll. abolished fact-finding as a form of preliminary proceedings, introduced the conditional cessation of criminal prosecution and reintroduced the criminal court order. Amendment No. 152/1995 Coll. governed in greater

detail the concealment of witness identity, introduced temporary suspension of criminal prosecution, out-of-court settlement procedure and community service sanctions.

Throughout the 1990s extensive discussions took place about the need to draft completely new codices of criminal law, which would replace the existing repeatedly amended Criminal Code and Criminal Procedure Code. Re-codification commissions have been appointed to deal with the task of preparing these codices. The most important trends of the re-codification process are primarily considered to be diminishing the role of preliminary proceedings and strengthening the position of proceedings before a court, differentiating between various forms of proceedings depending on the gravity and complexity of the offence, strengthening contradictory elements of proceedings before a court, developing diversions in criminal proceedings, more effective rules for evidence and new regulation of juvenile proceedings. Although it is expected that a completely new Criminal Procedure Code will be created, criminal proceedings legislation at the end of the 1990s still proved to be inadequate. Several drafts of an extensive amendment of the current Criminal Procedure Code were prepared as part of the judicial reforms. On 29th June 2001 Act No. 265/2001 Coll. was passed, which came into effect on 1st January 2002 and substantially amended and supplemented the Criminal Procedure Code.

The amendment governs the function of the probation officer in criminal proceedings, the single agent of more than one injured party and the possibility for injured parties to receive cost-free legal aid. Terms of custody were newly regulated, particularly concerning the limitation of its duration. The Criminal Procedure Code also contains the institute of controlled consignment, well-known in developed countries. Other provisions of the amendment deal with types of evidence not expressly defined or insufficiently regulated by the former Criminal Procedure Code (confrontation, recognition, investigative experiment, crime reconstruction...). Preliminary proceedings experienced fundamental changes. A police officer of the Criminal Police and Investigation Department is in charge of investigations now that the autonomous investigator's office has been abolished. Intelligence means and device (feigned transfer, surveillance of persons and objects, use of an undercover agent) were included in the Criminal Procedure Code and the results of their use were admitted as evidence under criminal proceedings. New time-limits were established for completing investigations. Shortened preliminary proceedings were introduced as a special form of preliminary proceedings in less serious and less complicated cases, which form the basis for the simplified proceedings before a single judge. The amendment contributed to strengthening the position of the public prosecutor in criminal proceedings and transferred the focus of substantiation to the phase of proceedings before a court. Appellate review was added to the range of extraordinary appeals. Also the proceedings procedure was amended for proceedings after a decision was cancelled by a ruling of the Constitutional Court.

3.2. In view of the short time since the adoption of the latest important amendment to the Criminal Procedure Code, its current wording has not been officially published in any foreign language. The original wording of the 1961 Criminal Procedure Code was published in English, French and Russian in the *Bulletin československého práva* (Czechoslovak Law Bulletin), published in 1962, nos. 3 - 4.

3.3. Some principles of criminal proceedings are laid down in the Constitution of the Czech Republic (Constitutional Act No. 1/1993 Coll.) and the Charter of Fundamental Rights and Freedoms (Resolution of the Presidium of the Czech National Council No. 2/1993 Coll.).

Otherwise the present Criminal Procedure Code is a codex of criminal procedure law comprehensively governing the rules for criminal proceedings. During the course of criminal proceedings the relevant authorities therefore proceed in accordance with the Criminal Procedure Code in force. However, some provisions of the Criminal Procedure Code refer to other legal regulations. For example, under Art. 63 of the Criminal Procedure Code, the delivery of documents is subject to the rules for delivery of documents under civil procedure, unless the Criminal Procedure Code contains special provisions. In other parts the Criminal Procedure Code refers to regulations regarding expert witnesses and sworn interpreters or to rules for the executionary sale of objects and items. The provisions of Act No. 137/2001 Coll. on Special Protection of the Witness and Other Persons in Conjunction with Criminal Proceedings are also related to the criminal procedure, as well as the provisions of Act No. 119/1990 Coll. on Judicial Rehabilitation (intended to contribute to the removal of some injustices caused by the criminal judiciary during the communist regime), or certain other laws. However these statutes should not be perceived as statutes of criminal procedure in the true sense of the word.

A system of administrative offences (*správní delikty*) exists in the legislation of the Czech Republic. An administrative offence is generally considered to be a form of misconduct classified by the law and on which the law imposes administrative sanctions. The two basic types of administrative offences are misdemeanours (*přestupky*) and other administrative offences (*jiné správní delikty*). The rules for proceedings concerning administrative offences are set out in two fundamental acts: in the Administrative Proceedings (Administrative Procedure Code) Act No. 71/1967 Coll. as amended and in the Misdemeanours Act No. 200/1990 Coll. as amended. Some partial rules for proceedings concerning administrative offences are set out in special acts regulating the bodies of such offences. Generally speaking it is the Misdemeanours Act that governs proceedings concerning administrative offences or a special law regulating the body of such an administrative offence, and the Administrative Procedure Code for issues that are not subject to these laws.

3.4. No special criminal proceedings law concerning young offenders exists as yet in the Czech Republic. The Criminal Procedure Code contains a special provision concerning proceedings involving juveniles under the section dealing with special types of procedure. This part deals particularly with ascertaining the circumstances of the juvenile and his defence, the possibilities of taking him into custody and the special elements in proceedings before a court. The Re-codification Commission is also dealing with the issue of criminal proceedings involving juveniles in connection with the previously mentioned ensuing re-codification of criminal law. The government has submitted to the Parliament of the Czech Republic draft bills for Juvenile Liability for Illegal Actions and the Juvenile Judiciary and these are currently under discussion. This act would not only deal with proceedings in cases of young offenders, but also with general proceedings in cases when a child below the age of fifteen, a juvenile or a young adult (a person over eighteen but under twenty-one years of age) commit an offence listed as a crime in the Criminal Code.

4. The Court System and Enforcement of Criminal Justice

4.1. After the end of the Second World War, Presidential Decree No. 79/1945 Coll. first regulated the judicial system. With just a few differences, this Decree restored the territorial organisation of courts and public prosecutors' offices to the form in which it had existed on

29th September 1938. Another reaction to the Nazi occupation was Presidential Decree No. 16/1945 Coll., which introduced extraordinary people's courts to pass judgement on crimes against the state, persons and property committed during the occupation. The National Court, established by Presidential Decree No. 17/1945 Coll., made decisions on these cases if the crimes in question were committed by a person belonging to a defined group of people (e.g. a member of the government or other persons holding a high office, post or important position in economic life in the Protectorate).

Act No. 232/1946 Coll. established jury courts, which operated as first instance courts and had the competence to decide in cases of crimes and transgressions for which it was possible to impose the death penalty or a prison sentence of more than five years, or for those which the offender committed intending to influence public affairs. From 1948 the State Court, established by Act No. 232/1948 Coll., dealt with crimes for which it was possible to impose the death penalty or a prison sentence of more than ten years (or other crimes, if recommended by the public prosecutor).

The People's Justice Act No. 319/1948 Coll. modified the organisation of the judiciary which, besides a system of courts that included district courts, regional courts and the Supreme Court, also regulated public prosecution – public prosecutors' offices, jurisdiction, civil and criminal procedure and the execution of prison and judicial administration. The Courts and Public Prosecutor's Office Constitutional Act No. 64/1952 Coll. established judicial powers at constitutional level. Besides the Supreme Court, the Regional and People's Courts, it also recognised military and arbitration courts as so-called Special Courts. The Prosecutor General was entrusted with supreme control of the precise implementation and observance of laws and other legislation by all ministries and other authorities, courts, national committees, bodies, institutions and individuals. The subsequent Courts Organisation Act No. 66/1952 Coll. regulated the organisation of the judiciary in detail.

The Local People's Courts Act No. 38/1961 Coll. introduced an important innovation. The reason the makers of the law introduced the local people's courts was to increase the active participation of working people in the work of the judiciary. These courts, whose judges did not need any legal qualifications and as bodies of working people in communities and at workplaces, were to treat less serious cases of violations of the law (in criminal proceedings concerning wrong-doings and less serious crimes) and minor disputes between citizens. The local people's courts remained within the court system as stipulated by Act No. 62/1961 Coll. Apart from modifying the organisation of the judiciary, including the legal status of the judges, it also set out some important principles for the operation of the judiciary, such as the principles of independence of judges, the equality of citizens before the law and the courts, oral deposition and public judicial proceedings, the principles of *nullum crimen, nulla poena sine lege*, and the right to a defence counsel. District Court judges were elected by citizens by secret ballot in accordance with general, direct and equal voting rights, Regional Court judges by regional national committees and Supreme Court judges by the National Assembly.

The repeatedly amended Organisation of Courts and Election of Judges Act No. 36/1964 Coll. remained in force for the remaining years of the Communist regime. Its system conformed with the previous Act No. 62/1961 Coll. The amendments to the wording of Act No. 36/1964 Coll. up to 1991 concerned adapting the judicial system to reflect the changes in the legal structure of the then Czechoslovak Socialist Republic. Further amendments concerned the abolition of the local people's courts, the way in which judges were appointed to the courts and their structure, the term for which judges were elected and the method of

electing judges in general (gradually the authority to elect district and regional court judges was transferred to the country's National Councils, or their presidia).

New legislation concerning the judiciary, in response to the fall of the communist regime and the building of a democratic legal state, appeared with Act No. 335/1991 Coll. It distinguished District, Regional and Supreme Courts of the Czech and the Slovak Republic as well as the military courts and the Czechoslovak Federation's Supreme Court. It contained rules for the election or appointment of judges and lay judges (judges continue to be appointed while lay judges are still elected), cases for terminating the office of judges and lay judges, and regulating the status of judges, lay judges and candidate judges. It also formulated new tasks for the courts where protection of the socialist state and its institutions ceased to be of dominant importance and emphasis shifted to protecting the rights and justified interests of individuals, legal entities and society as a whole. Among the fundamental principles for the operation of the judiciary was that the judges are bound only by the law, citizens have the right to judicial protection and nobody may be denied their lawful judge. This act was in force until 31st March 2002 and during its ten year existence was amended several times. Above all it had to be adjusted because, at the end of 1992 and the beginning of 1993, Czechoslovakia was divided into two separate states – the Czech Republic and the Slovak Republic. Military Courts were abolished and High Courts were introduced into the court system instead. The President of the Republic was entrusted with the task of appointing judges.

On 1st April 2002 the Courts and Judges Act No. 6/2002 Coll. came into effect fully replacing the previous Act No. 335/1991 Coll. This is part of the judicial reforms. The court system is still composed of District, Regional and High Courts as well as the Supreme Court (as of 1st January 2003, the judicial system will be extended to include the Supreme Administrative Court, which will not, of course, have any jurisdiction over criminal cases). Act No. 6/2002 Coll. newly regulates the existence of judicial councils. The section on judges and lay judges contains the usual rules for the appointment/election and status of judges and lay judges, the cases for terminating their office and the status of judicial officials and candidate judges. An important amendment applies to state administration in the judiciary whereby the act establishes the Judicial Academy as an institution for the lifelong education of judges and public prosecutors, but above all introduces the somewhat controversial system of assessing the professional qualifications of judges. This amendment is understood by some judges as an attempt to restrict their independence, while representatives of the Ministry of Justice consider the assessment of the professional qualifications of judges as essential for ensuring the high quality of the work of the judiciary.

4.2. The Courts and Judges Act has not yet been officially published in any foreign language due to the short period it has been in force.

4.3. At the constitutional level, the principles of the organisation and performance of the judiciary are set out in the Section 4 of the Constitution of the Czech Republic, which inter alia also defines the position of the Constitutional Court as the judicial body that protects enforcement of the Constitution, and which holds a position outside the court system. The Proceedings in Cases of Judges and Public Prosecutors Act No. 7/2002 Coll. was passed together with Act No. 6/2002 Coll. This act regulates the jurisdiction of disciplinary courts in proceedings concerning the cases of judges and public prosecutors, the members of the disciplinary court panels of judges, the procedure of the disciplinary court and the parties to the proceedings concerning the disciplinary liability of judges and public prosecutors, and

proceedings on the competence of judges and state prosecutors to exercise their office. Mention should be made of other regulations including the Senior Court Clerks Act No. 189/1994 Coll., as amended, which regulates the position and scope of activity of senior court clerks who are authorised, to the defined extent, to perform independent acts as part of judicial proceedings or other court activities.

4.4. A fundamental piece of police legislation is Act No. 283/1991 Coll., as amended, which regulates the organisation and activity of the Police of the Czech Republic. This act has been in force since 1991 and was amended more than fifteen times. It contains provisions on the organisation of the police, their tasks and procedures, the authority and duties of police officers, the relationship of the police force to other state authorities, local authorities, individuals and legal entities and to foreign countries. Until now, the most recent important amendment was Act No. 265/2001 Coll., which inter alia and in connection with the extensive changes to the criminal procedure concept abolished the hitherto autonomous investigation offices and merged their work with that of the criminal police into the newly conceived Criminal Police and Investigation Department. Act No. 186/1992 Coll., as amended, regulates the details of the service of members of the Czech Police Force. The Military Police of the Czech Republic have a special function. Their jurisdiction is defined in the separate Act No. 124/1992 Coll., as amended. The military police provide police protection to the armed forces, military buildings and sites, military equipment and other state property under the management of the Ministry of Defence. In the process of decentralising public administration after 1989, a local police system was established which, as an addition to the Czech Police Force, deals with local public order incidents within the jurisdiction of individual districts. Act No. 553/1991 Coll., as amended, regulates its organisation and tasks.

The Public Prosecutor's Office Act No. 283/1993 Coll., as amended, has been in effect since 1st January 1994 when it replaced the 1965 Prosecutor's Office Act applicable to that date. It governs the organisation and activity of public prosecution offices. The latest – and very extensive – amendment to this act was adopted as No. 14/2002 Coll. Public Prosecutor's Office is conceived as a system of state offices designed to represent the state in protecting the public interest in cases entrusted to them by the law. Act No. 283/1993 Coll. regulates the position, jurisdiction, internal relations, organisation and administration of the Public Prosecutor's Office, the position of public prosecutors as persons through whom the Public Prosecutor's Office performs its activities, the position of candidate prosecutors, the method of assessing the professional qualifications of public prosecutors, the system of education of public prosecutors and candidate prosecutors and the jurisdiction of the Ministry of Justice in this area.

The Bar Act No. 85/1996 Coll., as amended, governs the work of the Bar – defence in criminal proceedings. It regulates the terms and conditions under which legal services may be provided, the position of the attorney and the candidate attorney and the jurisdiction of the Czech Bar Association and the Ministry of Justice.

A fundamental legal regulation stipulating the organisation of prisons is the Prison Service and Judicial Guard of the Czech Republic Act No. 555/1992 Coll., as amended. This established the Prison Service of the Czech Republic, which handles the carrying out of custody and imprisonment and, to a defined extent, the protection of order and safety in the operation of judiciary and court administration as well as the work of public prosecutors' offices and the Ministry of Justice. The latest important amendment to this act was Act No. 460/2000 Coll. The serving of prison sentences in prisons and special departments of detention centres is regulated primarily by Act No. 169/1999 Coll., as amended, and the

related by-laws. The serving of custody during criminal proceedings is regulated by Act No. 293/1993 Coll., as amended, and the related by-laws.

The Probation and Mediation Service was established and became operational as of 1st January 2001. It provides probation and mediation services in cases subject to criminal proceedings. This came about under Act No. 257/2000 Coll. It regulates the organisation and activity of the Probation and Mediation Service, the position of probation officers and assistants, and the enforcement of state administration in cases of probation.

5. Fundamental Principles of Criminal Law

5.1. The most important principle of criminal procedure is the principle of legality of prosecution, also called the principle of a regular lawful procedure. This is a constitutional principle expressed in Article 8 paragraph 2 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms: „nobody may be prosecuted or deprived of their freedoms other than for the reasons and in the manner stipulated by the law“ from which the provision of Art. 2 para. 1 of the Criminal Procedure Code is derived, which states that nobody may be prosecuted as an accused person other than for lawful reasons and in a manner stipulated by this law. Is the procedural expression of the principle *nullum crimen sine lege* (Article 39 of the Charter).

Art. 2 of the Criminal Procedure Code presents an integrated system of the fundamental legal ideas on which criminal procedure is based. Individual provisions and the stages of proceedings are built on these ideas. Many fundamental principles are listed directly in the Constitution or in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms, such as the principle of safeguarding the right to a defence, the presumption of innocence, the principle of the public session; the fundamental principles of the organisation of the judiciary which are also set out in the Constitution are enforced in criminal proceedings. Some other principles expressed in the Criminal Procedure Code are laid down in international documents on human rights.

In Czech criminal law the analogy directed to the disadvantage of the offender (in *malam partem*) has been and is inadmissible. It is inadmissible in the following respects: if this concerns extension of the conditions of criminal liability and if the form of punishment to be imposed is in question, protective measures or other infringement of rights or property may be imposed for an offence under specified conditions.

5.2. According to Czech criminal law currently in force, criminal liability arises from a criminal offence (*trestný čin*). The Criminal Code is derived from a single category of crimes classified as indictable offences and does not divide them into crimes, transgressions and so on. The definition of a crime is described in Art. 3 para. 1 of the Criminal Code: it is an offence dangerous to society whose characteristics are defined in the Criminal Code. A criminal offence must therefore bear the attributes of being a danger to society (the material aspect of a crime) and must be correlated with the characteristics of the relevant body of a crime (the formal aspect of a crime). Both these features must exist concurrently otherwise an offence is not indictable. The characteristics of the facts of the case of an offence are set out in a Special and a General Part of the Criminal Code and form a complete whole. The characteristics which are common for all or most criminal offences are defined in the general section for practical reasons so that they need not be repeated in the Special Part for all bodies of a crime.

An offence by an adult offender who presents a negligent level of danger to society is not classified as a crime despite otherwise demonstrating the characteristics of a criminal offence; for young offenders the danger must be greater than minor (the same applies to avoidance of national service in the armed forces under Art. 270 of the Criminal Code and some other military crimes).

Other less serious offences against society are regulated by the following legislation: the Misdemeanours Act (*zákon o přestupcích*) No. 200/1990 Coll., as amended, acts regulating other administrative misdemeanours or other administrative offences and provisions on liability for disciplinary and breach-of-order offences.

5.3. An essential characteristic of a criminal offence is also that it is committed by a criminally liable person and that the offender is liable for punishment for the offence.

The minimum age of criminal liability is defined as 15 years of age. Art. 74 para. 1 of the Criminal Code defines the term juvenile. Juveniles are persons who at the time of committing a crime have reached the age of fifteen and are not over the age of eighteen. They become fully criminally liable at the age of eighteen. At eighteen a person also comes of age (Art. 8 para. 2 of the Civil Code No. 40/1964 Coll.) and receives the right to vote (Art. 18 para. 3 of the Constitution). Unfortunately criminal law does not recognise the category of young adults and only Art. 33 (b) mentions age close to the age of a juvenile as a mitigating circumstance. The Criminal Code states others age limits for award a judgment imposing protective youth and a young offender rehabilitation (see also point 7.1.). This is practicable to impose on a person which have reached the age of 12 and is not over the age of 15, if this person commits a criminal offence, what is possible to punish by an exceptional punishment. Protective training could last until an offender reaches the age of 19 in his own interest. Otherwise it is imposed maximally until an offender's age of 18. Protective rehabilitation is possible to impose on a person younger than 15 years only in a Civil law procedure (Art. 176 - 180 Civil Procedure Code).

5.4. - 5.6. An offence is indictable if there is intentional culpability unless the Criminal Code expressly states that culpable negligence suffices (Art. 3 para. 3). Culpability is a necessary feature of a subjective side of a criminal offence. The Criminal Code is based on the consistent enforcement of culpable liability. Criminal liability does not arise from merely causing an effect as there must also be culpability. If there is no culpability, there is no offence and thus no punishment, this principle is developed in more details in Art. 4, 5, and 6 of the Criminal Code, it is not possible to impute to an offender anything what is not related to his culpability.

Czech criminal law is based on the principle of individual liability. It does not recognise collective liability nor liability for somebody else's guilt or corporate liability. Only an individual may be criminally liable for criminal offences committed in the corporate sphere if they commit an offence or participate in it, i.e. an individual who acted on behalf of the legal entity and who, while representing it, committed an offence dangerous to society and was culpable for the consequence. In collective bodies, all their members may be liable as individuals if they are culpable for the consequence.

5.7. A crime may only be an illegal act and it is necessary to define illegality from the legal system as a whole. Under certain circumstances an act whose characteristics make it resemble a crime is not dangerous to society and is therefore not a criminal offence. These are circumstances excluding illegality and the law directly stipulates necessary defence (*nutná obrana*) (Art. 13), extreme distress (*krajní nouze*) (Art. 14) and the justified use of a weapon

(*oprávněné použití zbraně*) (Art. 15). Apart from these cases set out in the law, theoreticians come up with several other reasons, particularly the consent of the injured party and cases which may be considered as being performance of authorised or even ordered activity. All these cases have a common feature in that the illegality of the action is not present.

5.8. The reasons for a lapse of criminal liability must be distinguished from these circumstances because it arises only after a crime has been committed but before a legal decision has been made on it. With the progress of time stipulated by the law an offence may no longer be punishable due to the term of limitation (*promlčení*) of prosecution. The statute of limitation applies to all crimes with the exception of crimes stipulated in Art. 67a of the Criminal Code and in Act No. 184/1964 Coll. The term of limitation is graded according to the gravity of an offence as expressed by the type and term of the sentence imposed for the crime in question and is either three, five, twelve or twenty years.

Certain circumstances affect the extension of the term of limitation, which may stay or discontinue the limitations. For example, if it is discontinued because the offender is accused of an offence which is subject to this limitation or because the offender commits a new criminal offence during the term of limitation for which the law stipulates the same or a more severe punishment, a new term of limitation commences. A stay of limitation means there is an obstacle (a legal obstacle due to which the offender may not be committed to a court for trial, a period during which the offender resided abroad and so on), due to which the term of limitation does not operate. When the obstacle is removed, the term of limitation continues and the time that elapsed during the stay of limitations is not included in the term of limitation.

5.9. Czech criminal law is not based on custom or court decisions; the conditions of criminal liability, punishment and protective measures as well as conditions for imposing them must be stipulated by law. Criminal law in the Czech Republic is divided into substantive law, which is primarily codified in the current Criminal Code No. 140/1961 Coll., and procedural law embodied in the Criminal Procedure Code. (see also points 2.3 and 3.3.)

The Criminal Code is divided into a General and a Special Part. The General Part contains provisions either common for all criminal offences or at least for certain categories of criminal offences. The Special Part contains the characteristics of individual offences, which are divided into twelve Sections according to subject matter. At the highest point of the system under the current law is the protection of the country and other interests concerning society as a whole. The next three Sections represent a transition to the protection of individuals and the following three Sections deal with offences against the person and against property. The concluding Sections specify military offences and some other categories of offences closely related to these.

The structure of the Criminal Code is as follows:

Criminal Code No. 140/1961 Coll.

Part One – General Part

- Section 1 Purpose of the Code
- Section 2 Essentials of Criminal Liability
- Section 3 Applicability of Criminal Laws

- Section 4 Punishment
- Section 5 Lapse of Criminal Liability and Punishment
- Section 6 Protective Measures
- Section 7 Special Provisions on Juvenile Prosecution
- Section 8 Joint Provisions

Part Two – Special Part

- Section 1 Crimes against the State
- Section 2 Economic Crimes
- Section 3 Generally Dangerous Crimes
- Section 5 Crimes Grossly Violating Civil Co-existence
- Section 6 Crimes against Family and Young Persons
- Section 7 Crimes against Life and Health
- Section 8 Crimes against Freedoms and Human Dignity
- Chapter 9 Crimes against Property
- Section 10 Crimes against Humanity
- Section 11 Crimes against Military and Alternative Military Service
- Section 12 Military Crimes

Part Three – Transitional and Final Provisions

5.10. As far as the essential body of a crime of the selected types of crimes are concerned, our criminal law differentiates between murder and murder of a newly born child by its mother (Art. 220), but not between other forms of intentional homicide; it does not recognise the term manslaughter. The crime of murder (*vražda*) is defined in Art. 219 para. 1 as committed by somebody „who intentionally kills somebody else, will be punished with imprisonment of ten to fifteen years“.

Robbery (*loupež*) is classified among crimes against freedom because the threat from robbery lies primarily in interference with personal freedom. It is described in Art. 234 as a crime committed by somebody „who uses force or threatens to use direct force against somebody else in order to take another person’s object, will be punished with imprisonment for two to eight years“.

The crime of assault or bodily harm (*ublížení na zdraví*) is defined in Arts. 221 to 224 of the Criminal Code. Punishable are intentional offences (Art. 221 and 222): „one who assaults another person will be punished with imprisonment of up to two years“, „one who intentionally causes grievous bodily harm to another person will be punished with imprisonment of two to eight years“, as well as negligence offences (Art. 223 and 224): „One who, through negligence, causes bodily harm to another person by breaching an important obligation arising from his employment, profession, position or function or one imposed on him by the law will be punished with imprisonment of up to one year or prohibition to undertake activities“, and „one who, through negligence, causes grievous bodily harm or death will be punished with imprisonment of up to two years or prohibition to undertake activities“. From the objective point of view two levels of assault or bodily harm must be distinguished: assault or bodily harm and grievous bodily harm (*ublížení na zdraví, těžká újma na zdraví*).

The court decides on the basis of a medical doctor's expert opinion. What is taken into consideration is the victim's state of health prior to the injury, not his state of health in absolute terms.

In the case of the crime of theft (*krádež*) under Art. 247, one who takes an item or object belonging to another person by seizing it and

- a) causes damage which is not negligible
- b) commits the offence by breaking and entering
- c) immediately after the offence attempts to retain the item by force or the threat of direct force
- d) commits the offence on an object that is on or with the other person, or
- e) was convicted or punished for such an offence in the last three years

will be punished with imprisonment of up to two years or a fine or forfeiture of the item.

What is taken into consideration for all the aforementioned crimes is the use of qualified facts which comprise the characteristics of the essential body of a crime and some additional characteristic which is typical of a higher degree of danger to society and where conditions and circumstances requiring a more severe sentence (*okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby*) are identified - for example, such a characteristic for theft is the level of damage caused or membership in an organised gang; for murder it is possible to impose a prison sentence of twelve to fifteen years or an exceptional punishment if the crime was committed in a particularly brutal or painful manner or on a person under 15 years of age, repeatedly or with the intention of enrichment, etc. (Art. 219 para. 2). As far as assault or bodily harm is concerned, the most aggravating circumstance is committing an offence against another person because of his race, nationality, political conviction or creed, or against a witness, expert witness or sworn interpreter acting in the execution of their duty, or causing their death.

6. Organisation of Investigation and Criminal Procedure

6.1. The initial stage of criminal proceedings in the Czech Republic is preliminary proceedings (*přípravné řízení*). The police are responsible for conducting all the necessary search and measures for revealing the circumstances indicating that a crime has been committed and directed towards identifying the offender. They complete a report on initiation of criminal proceedings stating the factual circumstances due to which proceedings have been initiated and how these circumstances came to their knowledge. The police are obliged to verify these facts within two, three or six months depending on the nature of the crime. The public prosecutor may extend these time-limits.

This verification may result in termination of the case if there is no suspicion of a crime, if criminal prosecution is inadmissible for reasons stipulated by law, if such prosecution would be ineffective, or if the facts have not been ascertained justifying the initiation of criminal prosecution of the person in question.

If ascertained and well-documented facts indicate that a crime has been committed, and if it is sufficiently and justifiably concluded that a certain person committed the offence, the police will immediately initiate prosecution of this person as an accused. An exception is cases in which criminal prosecution is inadmissible or ineffective for legal reasons, which is

decided by the public prosecutor or the police, or when the police temporarily suspend criminal proceedings with the state prosecutor's consent. Prosecution for crimes listed in the law may be initiated and prosecution already commenced may be continued only with the consent of the injured party. Prosecution may therefore not be initiated just to „make out a case“, i.e. against the hitherto unknown offender, which would result in a series of procedural consequences.

The stage of prosecution up to completion of preliminary proceedings is defined as the investigation (*vyšetřování*). Czech criminal law does not recognise the concept of examining judge. The Criminal Police and Investigation Department of the Police of the Czech Republic (*služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR*) is the body that most often conducts the investigation (for exceptions see Point 6.3.1). The Criminal Procedure Code provides the state prosecutor with a range of authorisations to supervise observance of the legality of the entire preliminary proceedings. The police proceed with the investigation on their own initiative and in a manner that will enable them to obtain the necessary evidence to the required extent as quickly as possible. They examine witnesses only in exceptional cases. They seek out and provide evidence regardless of whether this evidence is inculpatory or exculpatory. The accused may not in any manner be forced to make a statement or confess. The defence of the accused and the evidence called by him must be carefully examined if it is shown not to be altogether insignificant.

The accused has the right, throughout the criminal proceedings, including the preliminary proceedings, to plead to the charges against him and the evidence therein, but is not obliged to make a statement. He may state the circumstances and evidence for his defence, make petitions, applications and remedies. He has the right to choose a defence counsel and consult with him even during actions taken by the authority responsible for criminal proceedings.

Upon completion of the investigation, the police submit to the state prosecutor a file and a recommendation for indictment with a list of proposed evidence, or recommend a different decision (to transfer the case, discontinue prosecution, cease prosecution, conditionally cease prosecution, approve an out-of-court settlement). Depending on the nature of the crime, they are obliged to complete the investigation no later than within two, three or six months from the commencement of prosecution. The state prosecutor must be informed if these deadlines are not observed, and is obliged, in such instances, to review the case once a month.

Criminal proceedings before a court are possible only on the basis of an indictment (*obžaloba*) or a recommendation for punishment (*návrh na potrestání*), which is presented by the state prosecutor. He acts on behalf of public prosecution in the proceedings before a court. An indictment may be filed only for an offence for which prosecution was initiated. The court may only try the offence which is stated in the charging document. The state prosecutor may withdraw the indictment before the court of first instance retires for its final session; once the trial commences, it may be withdrawn only if the accused does not insist that the trial should continue. Once the indictment is withdrawn, the case returns to the preliminary proceedings.

The court will first review the indictment filed to determine whether it is possible to order a trial (*hlavní líčení*) or a preliminary hearing of indictment (*předběžné projednání obžaloby*) has to be made. The main purpose of preliminary hearing of indictment is to determine whether the preliminary proceedings were conducted pursuant to the relevant legal provisions and whether the results of the preliminary proceedings are sufficient to warrant the accused person's committal for trial.

The trial is conducted by the presiding judge, who usually also examines the evidence. The state prosecutor, on his own initiative or at the court's request, provides evidence which has not yet been obtained or examined. During evidence proceedings at the trial the state prosecutor proposes the examination of further evidence and usually provides evidence in support of the indictment. The defence counsel or the accused who has no defence counsel has the right to examine evidence to the same extent, in favour of the defence.

In principle, the court holds the trial in public. The public may be excluded from the trial should the public hearing of the case threaten the confidentiality of the facts, ethics or smooth course of the proceedings or the safety or other important interests of the witnesses. However, judgement must always be pronounced in public. The trial is held in the constant presence of all members of the panel of judges, the court reporter and the state prosecutor. The trial may be held in the absence of the accused only if the case may be reliably tried and determined even without his presence and when further conditions are met as stipulated by the law.

The principal type of court decision in a trial is a judgement (*rozsudek*) of acquittal or conviction. However the court may, in cases stipulated by the law, decide to return the case to the state prosecutor for further investigation, to transfer the case to a different authority, discontinue prosecution, cease prosecution, conditionally cease prosecution or approve an out-of-court settlement.

In addition to the aforementioned fundamental procedure for criminal proceedings, the Criminal Procedure Code also regulates certain special types of proceedings. The 2001 amendment introduced shortened preliminary proceedings (*zkrácené přípravné řízení*) on which simplified proceedings (*zjednodušené řízení*) before a single judge are based. These summary proceedings are held for offences under the jurisdiction of a district court for which the law imposes a prison sentence with the maximum term of three years if the suspect was caught red-handed or immediately after committing the offence, or if the facts are established justifying initiation of prosecution and it may be expected that the suspect may be brought before a court within two weeks at the latest. The summary preliminary proceedings must be completed within this two-week time-limit (the state prosecutor may extend them but by no more than ten days) and the suspect has the same rights in these proceedings as the accused. If the state prosecutor arrives at the conclusion that the results of the summary preliminary proceedings warrant committal of the suspect for trial, punishment is recommended. The single judge at the trial in the simplified proceedings will hear the accused and he may decide to refrain from evidence of those facts which the parties describe as indisputable.

Another special type of procedure is proceedings against juveniles (*řízení proti mladistvým*). The specific features of these consist above all in the fact that the juvenile must have a defence counsel right from the commencement of prosecution. The law expressly demands the most thorough determination of his circumstances and acknowledges in the proceedings the role of the authority entrusted with youth care. Further modifications, as compared with the basic type of criminal proceedings, emphasise the educational effect of proceedings on an offender who at the time of committing the crime had reached the age of fifteen and was not over eighteen, as well as safeguarding the protection of his rights.

Proceedings against a fugitive (*řízení proti uprchlému*) may be conducted against anyone avoiding criminal proceedings by residing abroad or being in hiding. The accused must always have a defence counsel in such proceedings, who has the same rights as the accused. The trial is held even in the absence of the accused regardless of whether the accused is aware of this. If the proceedings against the fugitive result in a conviction and afterwards the reasons lapse for which proceedings against the fugitive were conducted, a court of first

instance will annul such a conviction at the proposal of the convicted person and there will be a new trial.

Another instance of a special type of proceedings is proceedings after a decision has been cancelled by a ruling of the Constitutional Court (*řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu*). Once the ruling of the Constitutional Court is delivered which renders null and void the decision of the authority responsible for criminal proceedings, this authority proceeds from that stage of proceedings which immediately preceded the pronouncement of the decision which was cancelled. It is bound by the legal opinion presented by the Constitutional Court and is obliged to take steps and additional action as ordered by the Constitutional Court.

Another special type of judicial proceedings classified by the Criminal Procedure Code is proceedings before a single judge (*řízení před samosoudcem*). The single judge conducts proceedings on crimes for which the law stipulates a prison sentence with a maximum term of five years. Apart from the already mentioned simplified proceedings, the specific features of the proceedings before a single judge also consist in the fact that the single judge may, without a trial, issue a *criminal court order (trestní příkaz)* if the facts of the case are reliably substantiated by the evidence adduced. A criminal court order may impose only certain types of punishment and a level of punishment only up to certain limits - for example, a suspended sentence of up to one year. It may not be issued in proceedings involving a juvenile who at the time of its issue has not reached the age of eighteen. A criminal court order has the same weight as a conviction.

During the 1990s new kinds of decisions on merits in criminal proceedings were included in the Criminal Procedure Code, namely conditional cessation of prosecution (*podmíněné zastavení trestního stíhání*) and approval of out-of-court settlement (*schválení narovnání*). These marked the tendency to move away from standard proceedings and towards alternative punishments and measures in less serious and simpler cases. The court and, in the preliminary proceedings, the state prosecutor may, with the consent of the accused, conditionally cease prosecution for an offence for which the law stipulates a prison sentence of not more than five years if the accused pleads guilty to the offence, compensates for the damage or has taken other necessary steps for compensation. The decision sets a probation period of from six months up to two years and it may order the accused to make compensation or observe some reasonable restrictions and obligations aimed at encouraging his good behaviour. If the accused misbehaves during the probation period or does not meet all the obligations imposed, the court or state prosecutor will decide to proceed with prosecution.

The court and, in preliminary proceedings, the state prosecutor may decide to approve an out-of-court settlement and cease prosecution with the consent of the accused and the injured party if this concerns proceedings on an offence for which the law stipulates a prison sentence of up to five years. The precondition for such a decision is that the accused declares that he has committed an offence for which he is prosecuted, compensates the injured party for the damage or otherwise redresses the damage incurred by the offence and deposits the appropriate sum of money designated for a specified recipient for socially beneficial purposes. The accused must allocate at least 50% of the money for beneficial purposes to the state to provide financial assistance to victims of crime.

6.1.6 The Criminal Procedure Code of the Czech Republic is divided into four Parts and twenty-five Sections:

Part One – Joint Provisions

Section 1 General Provisions

Section 2 Courts and Persons participating in the Proceedings (authority and jurisdiction of courts, assisting persons, exclusion of authorities responsible for criminal proceedings, the accused, defence counsel, the person involved, the injured party, authorised representative of the person involved and of the injured party)

Section 3 General Provisions on Acts of Criminal Proceedings (request, records, submissions, deadlines, delivery, document inspection, disciplinary fines)

Section 4 Detention of Persons and Seizure of Objects (custody, apprehension, release and seizure of objects, search of persons, search of dwellings, other premises and land, entry into dwellings, other premises and land, seizure and opening of consignments, their swap and controlling, interception and recording of telecommunications operations)

Section 5 Rules of Evidence (statement of the accused, witnesses, certain special rules of evidence, expert witnesses, real and written evidence, examination)

Section 6 Decision (judgement, resolution, legal force and enforceability of the decision)

Section 7 Complaints and Proceedings therein

Section 8 Criminal Proceedings Expenses

Part Two – Preliminary Proceedings

Section 9 Procedure before Commencement of Prosecution

Section 10 Commencement of Prosecution, Further Procedure therein and Summary Preliminary Proceedings (commencement of prosecution, investigation, special provisions on investigation of certain crimes, decision in preliminary proceedings, supervision by the state prosecutor, indictment, summary preliminary proceedings)

Part Three – Proceedings before a Court

Section 11 Fundamental Provisions

Section 12 Preliminary Hearing of Indictment

Section 13 Trial (preparations for trial, presence of the public at the trial, opening of the trial, evidence, closing of the trial, adjourning of the trial, court decision in the trial, court decision outside the trial)

Section 14 Open Court

Section 15 Closed Trial

Section 16 Appeal and Proceedings Therein

Section 17 Appellate Review

Section 18 Complaint for Breach of the Law and the Proceedings Therein

Section 19 Re-opening of Proceedings

Section 20 Special Types of Procedure (proceedings against juveniles, proceedings against a fugitive, conditional cessation of prosecution, out-of-court settlement, proceedings before a single judge, proceedings after a decision has been cancelled by a ruling of the Constitutional Court)

Section 21 Execution procedure (sentence of imprisonment, sentence of community service, sentence of certain other penalties, protective treatment and protective youthful and young offenders rehabilitation, execution of certain other decisions)

Section 22 Deletion of Conviction

Part Four – Some Measures Associated with Criminal Proceedings

Section 23 Granting Pardons and Use of Amnesty

Section 24 deleted

Section 25 Legal Relations with Foreign Countries (requests for extradition from a foreign country, extradition to a foreign country, acceptance and handing over of a criminal case, requests, execution of judgements from foreign courts, referring execution of a judgement to a foreign country)

Part Five – Transitional and Concluding Provisions

6.2.1 – 6.2.6 The constitutional basis for restricting the personal freedom of an individual for the purpose of apprehending him for criminal proceedings is set out in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. Article 8 of the Charter states that personal freedom is guaranteed. A person accused or suspected of an offence may only be arrested in cases stipulated in the law. An arrested person must be informed of the reasons for the arrest immediately, questioned and released within 48 hours or committed to a court. A judge must conduct a hearing of the arrested person within 24 hours of the committal and decide on custody or release. The accused may only be arrested upon a judge's written justified warrant. The arrested person must be committed to a court within 24 hours. A judge must conduct a hearing of the arrested person within 24 hours of the committal and decide on custody or release. Nobody may be arrested except for reasons set out in the law and on the basis of a court decision.

The Criminal Procedure Code deals with the apprehension of persons for the purpose of criminal proceedings in Section 4. It distinguishes between the apprehension of a suspect, the apprehension of a person accused by the police, the arrest of the accused and taking the accused into custody. The 2001 amendment introduced important changes into this area. The changes were particularly motivated by the endeavour to reduce the relatively large number of people in custody and to reduce the average length of custody.

The police may apprehend a person suspected of committing a crime, if there are certain reasons for taking into custody (see further) with the consent of the state prosecutor in urgent cases, even if prosecution of the suspect has not yet been initiated. The personal freedom of a person caught committing a crime or immediately afterwards may be restricted by anybody if his identity needs to be determined, to prevent his escape or to secure evidence. However such a person or persons is/are obliged to deliver the suspect to the police immediately. The police will question the apprehended person and either release him immediately or refer the case to the state prosecutor so that the state prosecutor may file a petition for custody. The police must deliver the petition without delay so that the apprehended person may be committed to a court no later than 48 hours from the apprehension; otherwise the apprehended person must be released.

If there is a reason for custody and due to the urgency of the case a custody decision cannot be obtained in advance, the police may temporarily apprehend the accused themselves. However they are obliged to immediately report the apprehension to the state prosecutor. The

accused must be committed to a court within 48 hours of detention otherwise he must be released.

The apprehended person has the right to a defence counsel, may talk to him without the presence of a third party and can consult with him during the apprehension. The state prosecutor is obliged to commit the apprehended person to a court with a custody petition within 48 hours of the apprehension. A judge is obliged to hear this person and decide within 24 hours of delivery of the state prosecutor's petition about his release or taking to custody. If the 24-hour period from delivery of the state prosecutor's custody petition is exceeded, this always constitutes a reason for a decision to release the accused.

The accused may be taken into custody only if specific facts of the case give rise to justified concerns that

- a) he will escape or go into hiding to avoid prosecution or punishment particularly if his identity cannot be immediately determined, if he has no permanent residence or if he is liable to receive a severe sentence (*anti-escape custody - vazba útěková*),
- b) he will influence hitherto unquestioned witnesses or co-defendants or otherwise obstruct the clarification of facts important for prosecution (*collusion custody - vazba koluzní*), or
- c) he will commit the offence again for which he is prosecuted or complete the attempted offence, or commit a crime which he has planned or threatened to commit (*preventive custody - vazba předstízná*).

The established facts must also indicate that the offence for which prosecution has been commenced has all the characteristics of a crime and evident reasons must exist for suspicion that this crime was committed by the accused. When making a decision on custody, the court is therefore obliged to make a preliminary assessment of the justifiability of the accused person's prosecution. The absence of this obligation was frequently criticised in the past.

In addition to the exemptions set out in the law, it is not possible to take into custody an accused prosecuted for an intentional offence for which the law stipulates a prison sentence of no more than two years or for an offence committed through negligence for which the law stipulates a prison sentence of no more than three years.

If any of the reasons exist for custody and the presence of the accused cannot be secured for questioning, the judge will issue an arrest warrant. The police officer who arrests the accused on the basis of the warrant is obliged to commit him to a court within 24 hours. If he does not, the accused must be released. The judge to whom the accused was committed must hear him within 24 hours and decide on custody, otherwise the accused must be released.

All authorities responsible for criminal proceedings are obliged continuously to examine whether the reasons for custody persist or have changed. The accused must be released immediately if the reason for custody lapses, or it is evident that in view of the accused person's circumstances or the circumstances of the case prosecution will not result in a sentence of imprisonment and that the accused person's behaviour does not constitute a reason for keeping him in custody. The accused has the right at any time to apply for release. The court must decide immediately about any such application. If the application is rejected, the accused may, unless he presents new reasons, repeat the application fourteen days after the decision acquires legal force. Custody may last only for a necessary period of time. Collusion custody may last no more than three months; this does not apply if it is discovered that the accused has already influenced the witnesses or co-defendants or has otherwise obstructed prosecution. If the period of detention during preliminary proceedings reaches three months,

the public prosecutor is obliged to decide whether the accused should remain in custody or whether he should be released. The court is obliged to decide within thirty days of an indictment whether the accused should remain in custody or whether he should be released. If the state prosecutor or the court decides that the accused should remain in custody, they are obliged to make a new decision on this question within three months.

The total length of custody during prosecution may not exceed either one, two, three or four years depending on the nature of the crime. One-third of the term of custody is allocated to preliminary proceedings and two-thirds to proceedings before a court. Once this period expires, the accused must be released.

There are several alternatives to anti-escape and preventive custody in appropriate cases and if the conditions set by law are met. The first alternative is accepting guarantees given by a citizens' interest association or by a trustworthy person concerning the future behaviour of the accused and an assurance that he will not avoid prosecution. The second alternative is acceptance of a written promise by the accused to lead an orderly life, not avoid prosecution, meet the obligations and observe the restrictions imposed on him. The third alternative is supervision of the accused by a probation officer instead of committal to custody. If the accused does not meet the obligations imposed in connection with this alternative to custody and if the reasons for custody persist, the relevant authority will decide on taking him into custody. The last alternative to custody is acceptance of a bail whose amount is determined by the authority deciding on custody. If an accused who was granted an alternative to custody avoids prosecution or does not cease committing offences, the amount of bail is forfeited to the state. The court will make a new decision on custody. There are no alternatives to collusion custody.

Only the court may make a decision on taking the accused into custody. The court and, in the preliminary proceedings, the prosecutor decide whether the accused should be kept in custody. The public prosecutor may decide during the preliminary proceedings to release the accused from custody even without an application. If the state prosecutor rejects an application for release from custody, he is obliged to submit it to the court for its decision.

The court which pronounces a conviction must take into consideration the fact that the accused spent a certain period of time in custody during the criminal proceedings. If criminal proceedings were conducted against the offender while he was in custody and if he was sentenced as a result of these proceedings, the time spent in custody is deducted from the sentence if this is possible in view of the type of punishment imposed. If the time spent in custody cannot be deducted, the court takes this fact into consideration when determining the type of sentence or its duration. Custody in this case means each of the aforementioned ways of restricting personal freedom for the purpose of apprehension of the suspect or the accused for criminal proceedings.

To complete the picture, it should be mentioned that the Criminal Procedure Code also recognises special types of custody, such as banishment custody (*vazba vyhošťovací*), into which it is possible to take a person who has been sentenced for banishment under conditions stipulated by law, and extradition custody (*vazba vydávací*), into which a person may be taken under conditions stipulated by law about whom extradition proceedings are under way for extraditing him to a foreign country.

6.2.7 - 6.2.9 Czech criminal law distinguishes between regular and extraordinary remedies for the decisions of a authority responsible for criminal proceedings. Regular remedies (*řádné opravné prostředky*) are complaint (*stížnost*), appeal (*odvolání*) and protest (*odpor*);

extraordinary remedies (*mimořádné opravné prostředky*) include appellate review (*dovolání*), complaint for breaching of the law (*stížnost pro porušení zákona*) and re-opening of the proceedings (*obnova řízení*). Extraordinary legal remedies may be applied only after the contested decision acquires legal force. A complaint, appeal or protest may contest a first instance court decision which is not final. It should be mentioned for completeness that a specific legal remedy exists as part of extradition proceedings whereby the Minister of Justice, if there is doubt about the correctness of the court's final decision, may submit the case to the Supreme Court for its consideration.

A complaint may be filed only for such resolution of the court of first instance which the law expressly allows. The court issues resolutions on many different aspects of cases, ranging from simple procedural decisions, to serious decisions concerning custody and up to decisions about the case itself (cessation of prosecution, conditional cessation of prosecution, approval of an out-of-court settlement, etc). The court which issued the contested resolution may satisfy the complaint itself; otherwise it submits the case to a higher instance court, which will either reject the complaint or annul the contested ruling and issue a decision itself, or after annulling the resolution charge the court of first instance to reopen the case and make a decision on it.

As stated previously, one of the special types of judicial proceedings is proceedings before a single judge. The single judge may decide, under the conditions stipulated by law, to issue a criminal court order without hearing the case at a trial. The criminal court order is one of the ways of simplifying and speeding up criminal proceedings in cases that are less involved both in terms of facts and legal complexity whereby the purpose of criminal proceedings may be achieved without a formal trial. On the other hand, the accused and the state prosecutor should retain the opportunity to have the case tried at a regular trial before a court. They may therefore file a protest against the criminal court order. If a protest is filed, the criminal court order is rendered null and void and the single judge will order the trial. During the trial he is not bound by the legal classification or the type and the term of punishment included in the criminal court order.

An appeal is the legal remedy for a judgement of a first instance court. An appeal always suspends the enforceability of a judgement. The appeal is made to the court which issued the contested judgement. A decision on the appeal is made by a superior court. Unless the court rejects the appeal for formal reasons, it will review the legality and substantiation of the contested parts of the judgement and the correctness of the procedure applied in the previous proceedings. If it finds them unjustified, it will reject them, otherwise it will annul the contested judgement or a part thereof. Then it will either make a decision, which should, in its opinion, already have been made by the court of first instance (e.g. it will discontinue the proceedings for legal reasons), or return the case to the court of first instance for a new decision, or decide the judgement of the case itself. The court may alter the contested judgement to the disadvantage of the accused only upon an appeal by the state prosecutor which was filed to the disadvantage of the accused. The court of appeal may not pronounce the accused guilty of a crime for which he was acquitted by the contested judgement or pronounce him guilty of a more serious crime than the one the court of first instance could have pronounced in the contested judgement.

As regards the possibility of holding a trial in the absence of the accused, in general his presence at the trial is essential. Despite this, the Criminal Procedure Code recognises cases when a trial is held in the absence of the accused. A trial may be held in the absence of the accused only if the court deems that the case may be reliably tried even without the presence of the accused. Other conditions include inter alia the fact that the indictment was duly

delivered to the accused, that the accused was duly summoned to the trial and that there was a hearing of the offence which is the subject-matter of the indictment. The trial may not be held in the absence of the accused if he is in custody or serving a prison sentence or if it involves a crime for which the law stipulates a prison sentence of more than five years (this does not apply if the accused requests that the trial should be held in his absence). In cases of compulsory defence, a trial may not be held without the presence of a defence counsel.

Another instance when criminal proceedings (as a whole or only to a certain extent) take place in the absence of the accused is that of the aforementioned proceedings against a fugitive. The right to a defence is in this case safeguarded by the fact that the accused must have a counsel who then has the same rights as the accused.

For the sake of completeness, it should be mentioned that at a public session dealing with an appeal the presence of the accused is desirable but not essential. When the accused has to have a defence counsel, he must in all cases have him at the trial. In the absence of the accused because he is in custody or serving a prison sentence, a public session of a court of appeal may only be held if the accused expressly declares that he waives his right to be present at the public session.

All of Section 5 of the Criminal Procedure Code deals with the rules of evidence, and the individual means of evidence are also specified in the provisions relating to individual stages of criminal proceedings. The fundamental principles governing Czech law of evidence are those of fact-finding, the presumption of innocence, immediacy and oral deposition, and the principle of discretionary assessment of evidence. The accused person's plea of guilty does not relieve the authorities responsible for criminal proceedings from reviewing all the relevant circumstances of the case. In preliminary proceedings, the authorities responsible for criminal proceedings apply equal care to clarifying circumstances to the advantage as well as to the disadvantage of the person against whom the proceedings are being conducted. In proceedings before a court, the state prosecutor and the accused may propose and examine evidence in support of their standpoint. Each of the parties involved may seek out evidence, adduce it or propose that it be examined. The fact that the authority responsible for criminal proceedings did not seek out or demand evidence does not constitute a reason for rejecting such evidence. The state prosecutor is obliged to furnish evidence of the accused person's guilt. This does not, however, relieve the court of the obligation to furnish additional evidence to the extent required for its decision.

Everything which may contribute to clarifying the case may serve as evidence, particularly the statement of the accused and the testimony of the witnesses, expert opinions, objects, items and documents important for criminal proceedings and examination. The Criminal Procedure Code contains rules on how to conduct and document the hearing of the accused and the witnesses, the conditions and rules for the use of specialist reports and expert opinions, and the rules for examination. The special rules of evidence regulate confrontation, recognition, investigative experiment, crime reconstruction and inspection on site. Any violation of the stipulated rules during the evidence procedure may result in invalidation of such evidence and it may no longer be used in further proceedings. The Criminal Procedure Code defines the exemplary case of evidence obtained illegally by illegal coercion or threat of coercion, which may not be used in proceedings except where it is used as evidence against a person that used such coercion or threat of coercion.

The 2001 amendment to the Criminal Procedure Code transferred the examination of evidence primarily to the stage of proceedings before a court thereby enhancing the active role of the prosecution and the defence. The basic rule remains that evidence before a court is examined by the presiding judge while the state prosecutor, the accused, his defence counsel

and certain other parties involved in the proceedings may, with the presiding judge's consent, ask questions of the persons examined. However, the public prosecutor, the accused and his defence counsel may in that case demand that they themselves be allowed to examine evidence, particularly through questioning a witness or expert witness. The presiding judge will comply particularly if this concerns evidence related to their petition or obtained and adduced by them.

When adjudicating in criminal proceedings, the court may only take into account evidence which was admitted for examination before the court. Similarly to other authorities responsible for criminal proceedings, the court assesses evidence in accordance with its inner belief. The Criminal Procedure Code therefore does not stipulate any legal rules as to the extent and type of evidence required to substantiate facts and determine the credibility of each piece of evidence. The court assesses the evidence at its discretion.

6.3. Organisation of the Detection and Investigation

The principal authority responsible for detecting and investigating crimes is the Police of the Czech Republic (*Policie České republiky*). Act No. 283/1991 Coll., as amended, specifically includes in the tasks of the police the detection of crimes, identification of offenders and investigation of crimes. The police are under the jurisdiction of the Ministry of the Interior. They comprise the Police on the Beat, the Criminal Police and Investigation Department, the Traffic Police, the Administrative Service, Security Service, the Aliens and Border Police, the Task Force, the Railway Police and the Airport Service.

The Police Presidium of the Czech Republic (*Policejní prezídium ČR*) supervises how the police operate when fulfilling their tasks. It is headed by the Police President, who is the superior of all police officers. The Minister of the Interior appoints and replaces the Police President with the consent of the government of the Czech Republic. The Police President is accountable to the Minister of the Interior for the work of the police. The individual police services are headed by Directors. The Police President appoints and replaces the directors of the services. Act No. 186/1992 Coll. stipulates the qualifications required for a police officer and the job descriptions of the Czech Police Force.

The Criminal Police and Investigation Service conducts investigations. The Criminal Police and Investigation Service comprises the Financial Crime and State Protection Office, the Special Activities Department, the Department for Detection of Corruption and Serious Economic Crime, the Department for Detection of Organised Crime, the Specific Operations Department, the National Anti-Drug Headquarters and the Documentation and Investigation of Communist Crime Office.

The Inspection Division of the Ministry of the Interior, which reports directly to the Minister of the Interior, is responsible for detecting crimes committed by police officers and identifying the offenders. In certain special cases, the Criminal Procedure Code also confers the powers of the police on some other bodies. The Military Police (*Vojenská policie*) are authorised to conduct proceedings for crimes committed by members of the armed forces, Prison Service authorities are authorised to conduct proceedings for crimes committed by members of the Prison Service and the Security Intelligence Service (*Bezpečnostní informační služba*) is authorised to conduct proceedings for crimes committed by members of the Security Intelligence Services. The powers of the police are also conferred on customs authorities authorised to conduct proceedings for crimes committed by breaching customs regulations and regulations on the import, export or transit of goods.

The state prosecutor investigates crimes committed by the Police of the Czech Republic and the Security Intelligence Service. The state prosecutor's supervision of preliminary proceedings includes powers to take action or conduct an entire investigation personally. The captain of a ship on a long voyage may also conduct an investigation of crimes committed on board the ship.

The state prosecutor is entrusted with supervision of adherence to legality throughout preliminary proceedings. The state prosecutor may charge the police with taking such action as this body is authorised to conduct and which is required to clarify a case or to identify the offender. He is also authorised to withdraw any case from the police or temporarily suspend initiation of criminal prosecution. In performing supervision, the state prosecutor is also authorised to issue binding instructions for the investigation of crimes, demand documents from the police for review, participate in action taken by the police, personally take action or conduct an investigation personally and issue a decision on any case. He may also return a case to the police instructing them to supplement it and cancel their illegal or unjustified decisions and measures, which he may replace with his own. The person against whom criminal proceedings are being conducted and the injured party have the right at any time during preliminary proceedings to demand from the state prosecutor that delays in proceedings or irregularities in police procedure are rectified.

As regards cases investigated by a state prosecutor, supervision of adherence to legality of preliminary proceedings is performed by a state prosecutor at a higher level prosecutor's office which also deals with requests to rectify delays in proceedings or errors in state prosecutor's procedure.

As stated previously, apart from the aforementioned exceptions, the detection and particularly investigation of crimes falls under the jurisdiction of the Police of the Czech Republic. No special authorities exist outside the police structure for detecting and investigating specific types of crime. However, as far as the detection of crimes is concerned, the Criminal Procedure Code stipulates an obligation for state authorities to inform the state prosecutor or the police immediately of facts indicating that a crime has been committed. In addition to autonomous authorities such as the Intelligence Service, various specialist divisions operate within individual ministries focusing specifically on detection of suspicious activity in conjunction with the sphere of interest of the ministry in question. It is, for example, the Financial Analysis Department (*Finanční analytický odbor*) of the Ministry of Finance which collects and analyses data on unusual trade transactions identified and reported by financial institutions. It takes further steps based on such analysis and fulfils other tasks in the sphere of measures against the legalisation of the proceeds of crime. Co-operation between the Police and the Customs Administration of the Czech Republic (*Celní správa ČR*) plays an important role in the fight against drug-related crime.

Specialized divisions operate within the Criminal Police and Investigation Service of the Police of the Czech Republic which deal with certain types of crime. The Department for Detection of Corruption and Serious Economic Crime and the Financial Crime and State Protection Office deal with economic crimes, the Department for Detection of Organised Crime deals with organised crime and the National Anti-drug Headquarters deals with drug related crime.

6.4. Organisation of the Prosecution agency

Act No. 283/1993 Coll., as amended, regulates the jurisdiction and organisation of state prosecutors' offices. The state prosecutors' offices form a system of state offices

designed to represent the state in protecting public interests. A state prosecutor's office brings an action on behalf of the state in criminal proceedings and has other duties under the Criminal Procedure Code. Under the conditions stipulated by law, it also supervises adherence to legal regulations in places where personal freedom is restricted under legal authority and in cases stipulated by law is also involved in areas other than criminal proceedings alone.

The system of state prosecutors' offices comprises the Supreme State Prosecutor's Office (*Nejvyšší státní zastupitelství*), the High State Prosecutors' Offices *Vrchní státní zastupitelství*), the Regional State Prosecutors' Offices (*Krajské státní zastupitelství*) and the District State Prosecutors' Offices (*Okresní státní zastupitelství*); also higher and lower Field State Prosecutors' Offices (*Polní státní zastupitelství*) during the state of emergency. The jurisdiction of individual state prosecutors' offices is the same as the jurisdiction of individual courts.

The higher level state prosecutors' offices supervise the activities of the lower level state prosecutors' offices in their own districts. They also adjudicate on remedies against decisions of the state prosecutors' offices at the level immediately below. The Supreme State Prosecutor's Office is authorised to issue general guidelines to unify and direct the activities of state prosecutors' offices. The higher level state prosecutor's office is authorised in specific cases to instruct the state prosecutor's office at the level immediately below in its district. Each state prosecutor's office has its own head. The Supreme State Prosecutor is responsible to the Minister of Justice, who supervises the activity of the Supreme State Prosecutor's Office.

At the proposal of the Supreme State Prosecutor, the Minister of Justice appoints a state prosecutors for an undetermined period of time. The government, at the proposal of the Minister of Justice, appoints and replaces the Supreme State Prosecutor. The Minister of Justice appoints and replaces the other heads of the state prosecutors' offices.

As stated previously, in criminal proceedings it is the state prosecutor who brings a charge behalf of the state and represents the state in the proceedings. For simplification, his role may be divided into the role he plays in preliminary proceedings and his role in judicial proceedings. In preliminary proceedings the state prosecutor is entrusted with supervision of adherence to legality. See the relevant text in Point 6.3 defining his competencies with respect to the police authority which verifies the facts indicating that a crime has been committed or conducts the investigation. The 2001 amendment introduced into the Criminal Procedure Code the use of what are termed intelligence means and device - feigned transfer, surveillance of persons and objects, use of an undercover agent. In this connection, the state prosecutor was entrusted with certain powers to make decisions on permitting their use.

Reference was made in Point 6.3 of the exclusive power of the state prosecutor to investigate crimes committed by police officers or members of the Security Intelligence Service. He is also authorised in preliminary proceedings to adjudicate on extension of custody and keeping an accused in custody, release from custody, applications of the accused for release from custody and certain other measures.

The state prosecutor's powers are fundamental in connection with the completion of preliminary proceedings. He has the exclusive authority to bring a charge (or recommendation for punishment upon completion of summary preliminary proceedings), which determines the further course of the proceedings due to the fact that prosecution before a court takes place only on the basis of an indictment and the court merely decides on the offence specified in the indictment.

In preliminary proceedings, prosecution may also be pursued in a manner other than through an indictment (recommendation for punishment). It is within the state prosecutor's powers to make decisions to this effect. If the conditions listed in the law are met, the state prosecutor may terminate the case, transfer it to another relevant authority, cease the prosecution or discontinue it. When these decisions acquire legal force they are subject to review by the Supreme Public Prosecutor's Office. In conjunction with the tendency to pursue alternative methods of dealing with criminal cases in appropriate cases, the state prosecutor is also authorised in preliminary proceedings and under conditions stipulated by law to conditionally cease prosecution or decide on approving an out-of-court settlement and cease criminal prosecution. In addition, he may also suggest any of the protective measures (*ochranné opatření*) either in the indictment or separately.

The state prosecutor represents public prosecution in proceedings before a court. See Point 6.1 for other competencies and steps in proceedings before a court. In cases stipulated by law, the state prosecutor may lodge a complaint against the decisions of a court, regardless of whether they are procedural decisions or on merits (except for the judgement). The state prosecutor is also authorised to appeal against a judgement because of its incorrectness, regardless of whether it is to the advantage or to the disadvantage of the accused person. The state prosecutor's presence in appellate proceedings is mandatory.

The Supreme State Prosecutor may contest the final decision of a court on merits by appellate review (*dovolání*). The participation of a state prosecutor from the Supreme State Prosecutor's Office is mandatory in proceedings on appellate review held at the Supreme Court. The state prosecutor from the Supreme State Prosecutor's Office also participates in proceedings at the Supreme Court on a complaint for a breach of the law which is lodged by the Minister of Justice. Finally, the state prosecutor may petition for permission to re-open proceedings that have run their lawful course. He may, but need not, participate in proceedings pursuant to the petition for reopening the proceedings. In proceedings pursuant to an extraordinary legal remedy, the state prosecutor has the right to provide an opinion on the case or file a petition for examination of evidence. If he himself petitioned for an extraordinary legal remedy, he may withdraw the petition.

The state prosecutor has additional competencies and duties pertaining to the phase of enforcement of a decision, particularly where it is a decision he has issued himself. He also plays an important role in legal relations with foreign countries, when requesting extradition of an accused from a foreign country, during proceedings on extradition of a person for criminal prosecution in a foreign country, during acceptance of a criminal case from a foreign country or its handing over to a foreign country, when requesting legal aid from foreign bodies and in proceedings on the enforcement of foreign court decisions.

6.5. Organisation of the Courts

As stated previously in the section on the judicial system, legislation pertaining to this area has changed considerably in recent years. The new Courts and Judges Act came into effect on 1st April 2002. The court system now comprises the Supreme Court (*Nejvyšší soud*), High Courts (*Vrchní soud*), Regional Courts (*Krajský soud*) and District Courts (*Okresní soud*). The Supreme Administrative Court (*Nejvyšší správní soud*) will begin to operate as of 1st January 2003. It will not, of course, deal with criminal cases. The courts comprise president of the court, vice-presidents of the court, presiding judges and other judges. Depending on the field of their activity, judges of the Supreme Court sit as a criminal division, civil division and commercial division. The Supreme Court decides on criminal

cases as a panel of judges composed of a presiding judge and two judges. The High Court sits as a panel of judges composed of a presiding judge and two judges. Likewise the Regional Court sits as a panel of judges composed of a presiding judge and two lay judges, if it decides as a first instance court, or it sits as a panel of judges composed of a presiding judge and two judges if it decides on a remedy. The District Court sits as a panel of judges or as a single judge. A single judge conducts criminal proceedings concerning offences for which the law imposes prison sentences of no more than five years. The panels of judges of a District Court are composed of a presiding judge and two lay judges. Only a judge may sit as a presiding judge at all these courts.

The internal organisation of the courts is based on court sections formed from panels of judges or single judges. Judicial boards (*soudcovská rada*) are established at the Supreme Court, the High and Regional Courts, which operate as an advisory body for the president of the court. The judicial board is also established at a District Court which has more than ten judges.

The President of the Czech Republic appoints judges for an indefinite period of time. Lay judges are elected by local authorities for a four-year period of office.

The aforementioned indicates that Czech law assigns a certain role to lay judges in judicial decision-making. Unlike the Anglo-Saxon legal system, their involvement in proceedings is not that of a jury (this does not exist in the Czech judiciary), but instead they sit on a panel of judges when criminal cases are tried. In proceedings, they participate in examination of evidence by questioning the persons examined. The judges and lay judges have equal powers when voting on a verdict, with the lay judges voting before the presiding judges.

First instance criminal proceedings are held at a District Court. First instance criminal proceedings are held at a Regional Court if the law stipulates for these crimes a sentence of imprisonment with a minimum term of five years, or if they are liable to exceptional punishment. As a first instance jurisdiction court it also conducts proceedings on certain other crimes as stipulated by law. The immediate higher level court always decides on remedies from decisions of first instance courts.

The Supreme Court is competent to decide on extraordinary legal remedies (appellate review, complaint for a breach of the law) against final decisions. During the proceedings on appellate review the Supreme Court reviews, to the extent and for the reasons stated in the appellate review document, the legality and justification of that part of the decision against which appellate review was filed, as well as reviewing the procedure which preceded the contested part of the decision. If appellate review is filed against a guilty verdict, the court always reviews the punishment verdict as well as the other verdicts arising from the guilty verdict. The Supreme Court will, in the same manner and to the same extent, also review the contested decision within the context of proceedings on a complaint for a breach of the law.

Judicial precedents are not a formal source of Czech criminal law. However, decisions already issued, particularly decisions of higher courts, do in fact influence decision-making practice. The Supreme Court monitors and assesses final court decisions and on the basis of these, in the interests of conformity in judicial decision-making, forms standpoints on the decision-making activity of courts in cases of a certain type. It publishes these standpoints together with its own selected decisions and those of other courts in the Collection of Judicial Decisions and Standpoints. These published decisions and standpoints then become a guide for the interpretation and application of legislation.

The fundamental rules by which the jurisdiction in rem of a court in criminal cases is determined have been described above. As far as local jurisdiction is concerned, the proceedings are held at the court in whose district the crime was committed. If the location of the crime cannot be identified or if the crime was committed abroad, then the case is assigned to a court in whose district the accused resides, works or appears. If it is not possible to identify these places or they are outside the Czech Republic, proceedings are conducted by the court in whose district the crime came to light. Jurisdiction to conduct preliminary proceedings is assigned to the respective District Court in whose district the state prosecutor who filed the petition operates. A special provision exists for proceedings involving juvenile offenders when, with a view to the young offender's well-being, the respective court may assign the case to a court in whose district the juvenile lives or to a court which for some other reasons is the most effective in view of the young offender's interests.

6.6. The Bar and Legal Counsel

The right to a defence is one of the fundamental elements of Czech criminal law which is also guaranteed at a constitutional level by the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. The accused has the right to be given the time and the opportunity to prepare a defence by either being able to defend himself or retain a defence counsel. At each stage of the proceedings he must be informed of the rights allowing him to fully avail himself of his defence and the fact that he may also choose his own defence counsel. Only a lawyer who is not involved as a witness, expert witness or sworn interpreter may act as defence counsel in criminal proceedings.

The suspect and later the accused has the right to legal aid throughout criminal proceedings. There is a difference between a chosen defence counsel selected by the accused or selected for him by one of the persons closely related to him listed in the law, and an assigned defence counsel. The court assigns a counsel to the accused if there are reasons for compulsory defence, the accused has no counsel, and did not take advantage within the set time limit of his right to choose one. Cases of compulsory defence, when the accused must have a defence counsel, include proceedings on a crime for which the law stipulates a sentence of imprisonment of more than five years, proceedings involving a juvenile or a fugitive, cases when the accused is in custody or serving a prison sentence, and some other cases stipulated by law.

The defence counsel is entitled to file petitions on behalf of the accused, file applications, appeal on his behalf or inspect documents. If the accused is in custody, he may talk with him without a third party present. From the commencement of prosecution, he is entitled to be present during investigations the results of which may be used as evidence in proceedings before the court. He may ask questions of any person examined and raise objections against the method of investigation. Upon completion of the investigation, he is entitled to read through the investigation file and propose additional evidence. In proceedings before the court he is entitled to take part in all actions in which the accused may take part, put forward evidence and participate in its examination.

If a suspect is arrested, he has the right to choose his defence counsel, talk with him without a third party present, consult with him during the period of arrest and request that the defence counsel should be present at his first investigation session. The defence counsel may also take part in the hearing of the arrested person before a court making a decision on custody. As stated previously, if the accused is in custody, he must have a defence counsel.

Czech law makes provision for a free defence. If the accused proves his inability to pay the costs of his defence, the court can make a decision that he is entitled to a free defence or defence for a lower fee. In such a case the state pays the cost of the defence in full or partially. It does not matter at which stage of the proceedings the claim for a free defence, or defence for a lower fee, is adjudicated. However the accused must prove that his financial situation is difficult. Otherwise, the principle applies that the state does not bear the costs of the accused for a chosen defence counsel with the exception of costs of compulsory defence incurred as a result of a complaint for a breach of the law.

An attorney is a person entered in the list of attorneys kept at the Czech Bar Association (*Česká advokátní komora*). The preconditions for exercising the attorney's profession are full legal capacity, university education in law and blamelessness (i. e. being without criminal records). An applicant for the attorney's profession must have at least three years' experience working as a candidate attorney, must pass a bar exams and swear a bar oath. In cases stipulated by law, the work experience of a candidate attorney and the passing

of a bar exams may be replaced by another similar examination or by practical experience in a different field of the legal profession.

6.7. The Position of the Victim

The Criminal Procedure Code does not expressly use the term victim of a crime. It defines the „injured party“ (*poškozený*), which means an entity that suffered bodily harm, property, moral or other damage because of the crime. An injured party in the meaning of the Criminal Procedure Code may be an individual or a legal entity. However, one who feels injured or damaged morally or otherwise by a crime, but where the damage is not the fault of the offender or is not caused due to a crime is not considered to be an injured party. The term „victim of a crime“ is used by Act No. 209/1997 Coll., which deals with financial assistance provided to crime victims.

The improvement of the position of the injured party in criminal proceedings is one of the overriding trends of Czech criminal law and is reflected in the legislative changes made in recent years. One of the important changes, though not through legislation, came about in spring 2001, when a Constitutional Court judgement annulled a provision according to which a court conducting criminal proceedings falling under the jurisdiction of a regional court could, depending on the nature of the case tried, decide that the injured party would not be admitted to the proceedings. This provision had frequently been criticised and, as shown by the Constitutional Court judgement, was contradictory to the constitutional principles of equality of parties before a court and the right to a fair trial. The rights of the injured party were further improved by the 2001 amendment to the Criminal Procedure Code. Authorities responsible for criminal proceedings are obliged to inform the injured party of its rights and make it fully possible for it to exercise these rights.

Currently, every injured party, regardless of the nature of the case, has the right, even during preliminary proceedings, to propose additional evidence, inspect documents, attend the trial and the public session of appeal, and be able to express an opinion on the case. If the injured party suffered property damage due to a crime, it is also entitled to propose that the court should impose in the conviction an obligation on the accused to compensate the injured party for such damage. In proceedings before the court, the injured party and its agent (see below) have the right, with the court's consent, to question the persons examined and give a closing speech before the end of the session.

The injured party has extensive rights when making remedies. It is entitled to file a complaint against a decision to terminate or transfer the case, against a decision to cease criminal prosecution, against a decision on the approval of an out-of-court settlement or against a decision on conditional cessation of criminal prosecution. The injured party which filed a claim for compensation may contest the court's verdict by appealing against the incorrectness or the absence of a verdict on compensation. If the injured party is a person that has informed the authorities responsible for criminal proceedings of the committed crime, and if it so requests, it must be notified of the measures taken within one month.

In a verdict in which the court sentences the offender for a crime by which he caused property damage to another party, the court usually imposes the duty to compensate for such damage provided the injured party filed its claim in time. If the results of examination of evidence are not sufficient to justify the imposition of an obligation to compensate fully or in part, or if the court acquits the accused of the charge, the verdict will refer the injured party eligible for full or part compensation to civil proceedings. The injured party also has an important role in relation to the possibility of prosecuting certain offenders for certain crimes.

The Criminal Procedure Code defines a range of crimes concerning which those who committed them may be prosecuted only with the injured party's consent if they are related in a specific way to the injured party. Exceptions to this are cases when such a crime resulted in death, the injured party is not able to give consent because of his mental condition, the injured party is a person of under fifteen years of age, or it is obvious from the circumstances that consent was not given or was withdrawn under duress due to threats, pressure, dependence or subordination. The injured party may withdraw its consent to criminal prosecution, but once consent is expressly denied, it cannot be granted again.

In addition to the aforementioned appeals against decisions by which proceedings are closed in various ways without recognition of a claim filed, in order to safeguard the injured party's right to appropriate treatment of the case, it is also possible to request that delays in proceedings or irregularities in the procedure of the police or the state prosecutor be rectified. This must be dealt with immediately and the injured party informed of the result.

It is the right and not the obligation of the injured party to make use of entitlements which the Criminal Procedure Code provides in connection with its status in the proceedings. It may therefore relinquish them by stating so expressly to the authority responsible for criminal proceedings.

The injured party may be represented by an agent throughout the proceedings. Such an agent is authorised to file petitions on behalf of the injured party, to file applications and remedies on its behalf, as well as to participate in all actions which the injured party is entitled to attend. If the injured party which filed a claim for compensation proves that it lacks the funds to pay the costs incurred in retaining an agent, the court will decide that it is entitled to legal aid provided by the agent free or for a reduced fee and will appoint an attorney as an agent. The costs incurred in retaining such an agent are paid by the state. As a rule, if the injured party is found eligible for at least part compensation, the convicted person is obliged to compensate it also for the costs that the injured party incurred in enforcing its claim, including the costs of the agent. If the number of injured parties is exceptionally high and the pace of proceedings could be threatened by the exercising of their individual rights, they will exercise their rights in the proceedings through a joint agent whom they choose and if they do not reach agreement, the court will assign one.

The role of the injured party is further enhanced in conjunction with the introduction of elements of probation and mediation into criminal proceedings. This is reflected in the possibility of the injured party's direct participation in extra-judicial negotiations on the case with the offender (conditional cessation of criminal prosecution or out-of-court settlement), or the fact that in the context of the obligations imposed on the accused with the use of alternative punishment such as suspended sentence, conditional discharge with supervision or parole, the court may also impose on the accused the obligation to provide compensation for damage caused by a crime.

As regards the possibility of the injured party to claim compensation for damage or loss by recourse of private action, in principle it applies that the compensation procedure in criminal proceedings is an adhesive procedure and if the criminal court, for whatever reason, does not recognise the claim, this does not affect the injured party's right to take its claim to a civil court. The injured party does not have to file a claim for compensation in criminal proceedings at all and may resort solely to a civil remedy. However, the Criminal Procedure Code expressly states that a claim for compensation may not be filed in criminal proceedings if a decision on such a claim has already been made within the context of a different type of procedure. In view of the fact that only a claim for compensation for damage to property may be recognised in criminal proceedings, the injured party may demand compensation for other

damage (to dignity, honour and so on) only outside criminal proceedings even if it is a claim for compensation in the form of financial satisfaction.

It is at the discretion of the injured party whether its demand enforcement of the obligation to compensate for damage caused by an offence, regardless of whether this is recognised within the context of criminal proceedings or not, and the injured party may avail itself of the options set out in civil law. However, the Criminal Procedure Code has a provision for securing the claim of the injured party, which is aimed at facilitating the satisfaction of its claim. If there are reasonable concerns that the satisfaction of the injured party's claim for compensation for damage caused by a crime will be obstructed or difficult, the claim may be secured from the property of the accused, up to the probable amount of the damage, by a procedure stipulated by law. This is adjudicated by the court and the state prosecutor in preliminary proceedings. The legally recognised claim may then be satisfied from such seized property.

Act No. 209/1997 Coll. introduced into Czech law a provision for financial assistance provided by the state to victims of crimes. This law deems as a victim an individual that has suffered bodily harm as a consequence of a crime. A victim is also deemed to be a person who survived the victim of a crime if the deceased was the provider of maintenance to this person or was obliged to provide it (for further details on the law see Point 10.4). The activities of a number of non-governmental organisations should also be noted in conjunction with the issue of assistance provided to victims of crimes.

7. Sentencing and the System of Sanctions

7.1. - 7.2. The methods used to achieving the intention of the Criminal Code are the deterrents of punishment, sentencing and execution of punishment and protective measures. According to Article 39 of the Charter, punishment may only be imposed in accordance with the law (*nulla poena sine lege* – the principle of legality). Punishment for crimes may be imposed, exhaustively listed under Art. 27 of the Criminal Code, in the following forms: a sentence of imprisonment, community service, forfeit of honorary titles and distinctions, military demotion, prohibition to undertake activities, forfeiture of property, fines, forfeiture of an object or item, banishment or a residence ban. In addition, it is also possible to impose exceptional punishment specially regulated in Art. 29 of the Criminal Code.

Protective measures are a separate area of criminal sanctions, which may be imposed not only on criminally liable persons, but also on persons that are not criminally liable (either due to insanity or because they are under age). They are imposed by a criminal court or, in exceptional cases, by a civil court (imposing protective rehabilitation on persons under 15 years of age). They may be imposed as separate sanctions or in addition to punishment. The principle stipulated in Article 39 of the Charter applies to them in the same way. The legal conditions include committing a crime or an offence which, regardless of the person of the offender, would otherwise constitute a crime. The aim of protective measures is to protect society exclusively by special prevention. The means for achieving this effect is not the detriment to, but rather treatment and education of the offender or disposal of an item or object. Protective measures are protective treatment, protective education and confiscation of an item or object; protective rehabilitation may only be imposed on a juvenile.

7.3. The principle of the supporting role of criminal repression is particularly stressed for juveniles. This is reflected above all in the fact that an offence with a low degree of danger to society is not classified as a crime for juveniles, while for other persons it is only an offence with a negligible degree of danger to society that does not constitute a crime. Prime emphasis is laid on the educational purpose of punishment for juveniles. A juvenile may only be sentenced by the court to imprisonment, community service, forfeiture of an object, deportation, or a fine if he is gainfully employed; prohibition to undertake activities may only be imposed by the court on a juvenile if this does not interfere with vocational training, while the maximum term which may be imposed is five years (Art. 78).

The sentences of imprisonment cited in the Criminal Code are reduced to half for juveniles, while the maximum term which may be imposed is five years and the minimum one year. If a juvenile commits a crime for which the law in its Special Part allows an exceptional punishment and the degree of danger of such a crime to society in view of the particularly abominable manner of its perpetration or its particularly abominable motive, or the particularly grave and difficult to remedy consequence is exceptionally high, the court may impose a term of imprisonment of from five up to ten years, if it believes that punishment within the range cited above is not enough to achieve the purpose of the punishment (Art. 79).

This provision only applies to prison sentences; as regards other types of punishment which may be imposed on juveniles, the same terms apply as for adult offenders, with the exception of a prohibition to undertake activities.

7.4. The Criminal Code of the Czech Republic provides protection for specific internal relations in the armed forces, particularly in the provisions on military crimes in Section 12 of the special Part. According to these, only the most serious cases of breaching these relations are subject to sanction, because less serious offences not characterised by the stipulated degree of danger to society are dealt with by the officers in charge of exercising their disciplinary powers. The offender (co-offender) of a military crime may only be a soldier, i.e. a special entity. Art. 90 para. 4 of the Criminal Code defines the term „soldier“ differently from the Armed Forces Act (No. 218/1999 Coll.). The persons mentioned herein must hold this status at the time they commit the crime.

7.5. - 7.6. Act No. 175/1990 Coll. abolished the death penalty and replaced it by life imprisonment. The inadmissibility of the death penalty is explicitly stipulated in Article 6 para. 3 of the Charter. The Czech Republic is also bound by the European Convention on the Protection of Human Rights and Freedoms, including its supplementary Protocol No. 6. The abolition of the death penalty is in compliance with a series of UN resolutions adopted on this issue as well as important international documents on the protection of fundamental human rights. By abolishing this penalty, our state took an unambiguous stand on the inviolability of one of the fundamental human rights, the right to life. However several public opinion polls show that most respondents are in favour of restoring the death penalty for the most serious crimes (murder).

Since 1961, the death penalty was officially considered an exceptional and temporary measure in our law. The Criminal Code allowed the death penalty to be imposed under similar conditions to those now stipulated for imposing a sentence of life imprisonment. However, the range of crimes cited was excessively wide, including a total of 33 crimes. Most of these were military crimes and crimes against humanity and against the state. In the 1950s the death penalty was used in politically motivated trials, particularly for the liquidation of political

opponents. Under the jurisdiction of the current Criminal Code, i.e. in the last 29 years before the abolition of the death penalty, this penalty was in practice exclusively imposed only for crimes of murder in cases of multiple or extraordinarily brutal murders.

The sentence of imprisonment constitutes a universal kind of punishment because it can be imposed for any crime and on any offender. This punishment is therefore the only or at least one of the alternative sanctions for all crimes. In addition to the sentence of imprisonment, any protective measure and any other type of punishment may as a rule be imposed, with the exception of community service.

The sentence of imprisonment is also the most severe form of punishment. It is only considered if all other types of sentence, enforced outside prison, are insufficient for the purpose of punishment. The 1990 amendment expressly stipulated that for crimes for which the maximum term of imprisonment is one year a prison sentence may be imposed if a different punishment would clearly not attain the purpose of the punishment. Maintaining the same precondition, the amendment which is effective as of 1st January 2002 extended this range of crimes to include crimes for which the maximum term is three years.

The essence of serving a term of imprisonment lies in the temporary restriction of freedom of movement of the offender forced to serve time in prison and the associated restriction of civil rights and freedoms. The serving of a sentence is subject to a special law (Act No. 169/1999 Coll.).

In general, the term of imprisonment is determined on the basis of a maximum limit – the maximum term which may be imposed is fifteen years (Art. 39 para.1), and also on the basis of individual sentence categories. The minimum sentence for the maximum term stipulated by the Criminal Code is 6 months, and there is no general rule for the minimum limit in the Czech Criminal Code. It may be inferred from this that the shortest term of imprisonment is one day - 24 hours.

The Criminal Code recognises three forms of the sentence of imprisonment:

- a) a suspended prison sentence or a suspended prison sentence with supervision
- b) a sentence of imprisonment
- c) exceptional punishment

Exceptional punishment means a sentence of imprisonment of between fifteen and twenty-five years, and life imprisonment. Exceptional punishment may be imposed only for a crime for which this punishment is permitted by a special Part of the Criminal Code. If a court imposes such a punishment, it may also decide that a term of imprisonment served in a stricter security prison will not be taken into consideration for the purpose of conditional prison release.

A court may impose a sentence of imprisonment of between fifteen and twenty-five years only if the degree of danger of the crime to society is very high or the possibility of reforming the offender is particularly difficult to envisage. A court may impose the sentence of life imprisonment on an offender who committed a crime of murder under Art. 219 para. 2, or who intentionally caused the death of another person when committing the crime of treason (Art. 91), terrorism under Art. 93 or Art. 93a para. 3, a public threat under Art. 179 para. 3 or genocide (Art. 259) on the condition that:

- a) the degree of danger of such a crime to society is extraordinarily high in view of the particularly abominable manner in which the crime was committed or the particularly abominable motive or the particularly grave or difficult to rectify consequences, and
- b) the imposition of such punishment is required for the effective protection of society or there is no hope that the offender could be reformed with a sentence of imprisonment of between fifteen and twenty-five years.

Community Service (*Obecně prospěšné práce*)

Punishment through community service may be imposed for a crime for which the Criminal Code in its Special Part stipulates a maximum term of imprisonment of five years, provided that a different form of sentence is not required for the purpose of punishment in view of the envisaged possibility of reforming the offender and the nature of the crime committed. When imposing punishment, a court will consider the attitude of the offender and his state of health (i.e. particularly whether he is capable of regular work). The court may impose this punishment with a term of 50 up to 400 hours.

The punishment of community service entails the obligation of the convicted person to perform community service for socially beneficial purposes within a scope stipulated, such as maintenance of public areas, cleaning and maintenance of public buildings and roads, or other similar activities for the benefit of the local district, or for the benefit of the state and other socially beneficial institutions engaged in education and science, culture, school education, health protection, fire protection, environmental protection, promotion and protection of young people, animal protection, humanitarian, social, charity, religious, physical education and sports activities. The work may not be carried out for gainful purposes. This punishment was introduced into the Criminal Code by Amendment No. 152/1995 Coll. which was effective as of 1st January 1996 and a further amendment effective as of 1st January 2002 extended the range of non-profit-oriented entities for whose benefit the work may be performed; hitherto these were only local districts.

The convicted must perform community work in person, free of charge and in his free time but no later than within a year of the date the court ordered this punishment. If, from the time of conviction to the completion of the community service sentence, the offender did not lead an orderly life or did not serve the punishment within the set period of time through his own fault, the court will alter the sentence of community service or its remainder to a prison sentence, and each, and started, two hours of unserved punishment of community service count as one day of imprisonment.

The convicted person serves this punishment within the district court area in which he resides. If the convicted person consents, the punishment may also be served outside this district.

Fines (*Peněžitý trest*)

A court may impose a fine of between CZK 2,000 and CZK 5,000,000 if the offender profited by or attempted to profit by an intentional crime, or if the Criminal Code permits the imposition of such punishment in its Special Part. It is also possible to impose a fine for intentional crimes and crimes committed through negligence for which the maximum term of imprisonment is three years and, in view of the nature of the crime committed and the possibility of reforming the offender, a prison sentence is not imposed concurrently.

When determining the fine, the court takes into account the personal and property circumstances of the offender; it does not impose a fine if it is obvious that he lacks the funds to pay it. The court may order that the fine should be paid in monthly instalments of a reasonable amount. A fine may be imposed on a juvenile only if he is gainfully employed. The sum collected from a fine goes to the state.

If a court imposes a fine, it also provides an alternative punishment of imprisonment of up to two years in the event that the fine is not paid by the set deadline. However, the alternative punishment together with the imposed punishment of imprisonment may not exceed the maximum term.

Discharge/Waiver

A court may discharge an offender if the crime committed is of a lesser degree of danger to society, if the offender regrets the crime and convincingly demonstrates an effort to reform himself and if in view of the nature of the offence committed and the previous behaviour of the offender, it may be reasonably expected that the hearing of the case itself before a court will be sufficient for his reform.

Under the same conditions, discharge may be conditional, if the court considers it necessary to monitor the conduct of the offender for a set period of time. Regarding discharge, the court will set a probation period of up to one year and will also order supervision of the offender. Supervision of the offender means it will be provided throughout the probation period.

If the offender who was conditionally discharged has led an orderly life and complied with the conditions imposed during the probation period, the court will acquit him (the offender is deemed not to have been convicted), otherwise the court will decide to impose punishment. It may do this even during the probation period.

Conditional discharge(waiver) with supervision under Art. 26 of the Criminal Code closely relates to discharge under Art. 24 of the Criminal Code and both of them may be applied under the same conditions. However, conditional discharge with supervision under Art. 26 of the Criminal Code is the more severe alternative as it is not the final decision, but conditionally subject to fulfilment of certain preconditions, is connected with a probation period and may be made more severe by imposing reasonable restrictions and reasonable obligations; and usually also usually the obligation is imposed on the offender to endeavour to compensate for the damage he has caused by the crime committed.

7.7. In the provisions of Art. 26 para. 4 (a) to (f) of the Criminal Code, an illustrative list is given of reasonable restrictions and obligations which may be imposed on the offender to ensure that he leads an orderly life during the probation period. Reasonable restrictions and obligations may be imposed in connection with a conditional cessation of criminal prosecution, conditional discharge with supervision, suspended prison sentence, suspended prison sentence with supervision and substitution of custody with the offender's pledge. These may also be imposed in connection with the punishment of community service and for parole with supervision. From the range of reasonable restrictions and obligations, the judge or public prosecutor may in particular impose the obligation to:

- undergo training to acquire suitable work skills
- undergo an appropriate social training and corrective education programme
- undergo anti-drug addiction treatment, which is not protective treatment
- undergo appropriate psychological consultancy programmes
- avoid visits to unsuitable environments and contact with specified persons

- avoid gambling, fruit machines and betting

The court also usually orders the offender to endeavour to compensate for the damage caused by the crime; the obligation to provide compensation is mandatory in connection with the conditional cessation of criminal prosecution (Art. 307 and 308 of the Criminal Procedure Code) and out-of-court settlement (*narovnání*) (Art. 309 para. 1 (b) of the Criminal Procedure Code).

7.8. A general trend is becoming evident in the rule of law of the Czech Republic, as reflected in international documents on criminal law and punishment, which consists in looking for more effective methods of fighting and restricting crime. On the other hand, the unrestrainable growth in crime, its brutality and associated public concerns are giving rise to an atmosphere of repression not only among the public, but in a large part of the criminal justice system.

In spite of this, the meaning, purpose and function of punishment are perceived differently; in the abstract sense of the word, punishment is again conceived as a necessary means of redressing the balance of the social system. On a somewhat more practical level there is basic agreement that the purpose of punishment is as follows:

- a) retributive and punitive – i.e. the offender should suffer appropriately and be punished for his crime
- b) generally preventive – deterring other potential offenders from committing further crimes
- c) restitutive and satisfactory – with regard to the victim
- d) neutralising – i.e. making it difficult or impossible for an offender to commit further offences (at least for the period of imprisonment)
- e) socially rehabilitative – primarily aimed at the offender's integration into society

Punishment does not merely represent retribution for a crime in Czech criminal law; the fundamental purpose and objective of punishment under Art. 23 of the Criminal Code is to protect society against crimes and from those who commit them. The further effects of punishment are derived from the methods applied for achieving the purpose and the essence of punishment: prevent the offender from committing further crimes, educate him to lead an orderly life and thereby have an educational effect on the rest of society. The punishment imposed must not be degrading.

When determining the type of sentence and its term, the court takes into consideration the degree of danger of a crime to society, the possibility of reforming the offender and his circumstances. Important elements of the judicial individualisation of punishment are also the general mitigating and aggravating circumstances listed in the Criminal Code under Arts. 33 and 34.

8. Conditional and/or Suspended Sentence, Probation

8.1. - 8.6. The most frequent and important means of educationally influencing the offender and an important alternative particularly to short-term prison sentences is the suspended sentence. The essence of this lies in the fact that the court pronounces a conviction and imposes a sentence of imprisonment, but defers it (or rather waives the sentence of

imprisonment) on condition that the convicted person behaves properly during the set probation period and complies with the imposed conditions. A suspended sentence is often accompanied by supervision of the convicted person or certain obligations and restrictions are imposed on him.

The legal nature of a suspended sentence in the Czech Republic is still being debated in theory and practice. A suspended sentence set out in Arts. 58 to 60b of the Criminal Code may be considered a special form of setting aside an imposed punishment, a special method of serving a sentence, or a special approach which, apart from punishment and protective measures, is a means of achieving the purpose of the Criminal Code (classified as a threat of punishment – Art. 2 of the Criminal Code)⁸.

The Criminal Code of the Czech Republic regulates the simple suspended sentence as follows: if, in view of the person of the offender, particularly with regard to his previous life and the environment in which he lives and works, and the circumstances of the case, the court is justified in holding that the purpose of the punishment will be achieved even if it is not served, the court may conditionally suspend a sentence of imprisonment with the maximum term of two years. It will also set a probation period of between one and five years (for juveniles between only one and three years) commencing when the verdict comes into legal force.

The court may impose reasonable restrictions and reasonable obligations on the person punished with a suspended sentence as set out in Art. 26 para. 4 in order to make him lead an orderly life; as a rule, the court should also order him to endeavour to compensate for the damage he has caused by his crime.

If the person given the suspended sentence leads an orderly life during the probation period and complies with the imposed conditions, the court will acquit him; otherwise it will decide, and may do so even during the probation period, that the sentence will be served. In exceptional cases the court may, in view of the circumstances of the case and the person of the convicted, uphold the suspended sentence even though the convicted person has given cause for ordering that the sentence should be served, and

- a) order supervision of the convicted person
- b) extend probation by a reasonable period of time, however of not more than two years, while it must not exceed the maximum term of the probation period set out in Art. 59 para. 1 or
- c) order reasonable restrictions or reasonable obligations not hitherto imposed and as set out in Art. 26 para. 4 in order to encourage him lead an orderly life.

If it is determined that the person given a suspended sentence has proved himself, or if he is deemed to have proved himself (ie the court will not make a decision within a year from the expiry of the probation because of a fault of the convicted person), the offender is deemed not to have been convicted.

A suspended prison sentence with supervision under Art. 60a and Art. 60b of the Criminal Code (introduced by amendment to the Criminal Code No. 253/1997 Coll.) differs in that the term of the sentence the serving of which can be conditionally suspended may be a maximum of 3 years (as opposed to 2 years), and also in that concurrently with the suspended sentence the court is obliged to order supervision of the offender. The aim of supervision is to

---

² P. Šámal, - F. Púry, - S. Rizman,.: The Criminal Code: Commentary, 3rd edition, Prague, C. H. Beck 1998

ensure more intensive monitoring of the offender's conduct during the probation period and also provision of necessary care and psychosocial assistance. Reasonable restrictions or reasonable obligations may be imposed on the offender as part of the conditions set for the probation period in order to make him lead an orderly life. As a rule, the court also orders that the offender should endeavour to compensate for the damage he has caused by his crime.

The suspended prison sentence with supervision is a typical form of probation, which facilitates achievement of the purpose of punishment as defined by the Criminal Code, without any severe repression. Just as in other countries of continental Europe, this provision was influenced by the French-Belgian concept of suspending a prison sentence for a probation period during which the convicted person has to observe certain restrictions or comply with certain conditions.

Probation is one of the methods of dealing with an offender, which combines the penological (penalty, restriction) and social (supervision, assistance) aspects. It is the institutionalised supervision of the offender's conduct. The same principle, i.e. observance of the conditions imposed during the probation period, is also applied to conditional release from prison. Another probation element introduced into Czech criminal legislation is conditional discharge with supervision. The term „supervision“ is used consistently to establish conformity of terminology.

Supervision under Art. 26a means the regular personal contact of the offender with an officer of the Probation and Mediation Service (probation officer), co-operation in creating and implementing the probation programme during the probation period and monitoring adherence to the conditions imposed on the offender by the court or stipulated by the law. The probation officer supervises the offender.

The purpose of supervision is:

- a) monitoring and control of the offender's conduct thereby ensuring the protection of society and diminishing the possibility of his committing further crimes,
- b) professional guidance and assistance provided to the offender to ensure that he leads an orderly life in future.

The offender on whom supervision is imposed is obliged to:

- a) co-operate with the probation officer in the manner set by the probation officer based on his probation programme,
- b) appear before the probation officer on dates set by the probation officer,
- c) inform the probation officer of his residence and job, and observe reasonable measures or obligations imposed on him by the court and other circumstances important for supervision, as set by the probation officer,
- d) allow the probation officer entry into the dwelling where the offender resides.

Unless the presiding judge determines otherwise, the probation officer completes a report at least once every six months by which he informs the presiding judge of the court which imposed supervision of the progress of supervision of the offender, observance of the reasonable restrictions and obligations and his circumstances.

8.7. - 8.9. The Probation and Mediation Service is structured as an organisational agency of the state and is responsible to the Ministry of Justice. It consists of autonomous Probation and Mediation Service Centres usually operating in the location of the district court (or circuit or municipal courts with the same jurisdiction status). If two or more district courts reside in

one location, only one centre may be set up. The Probation and Mediation Service is headed by its director, who is appointed and replaced by the Minister of Justice.

The staff of each centre consists of at least two probation and mediation service officers with a university degree and one assistant with a secondary school leaving certificate.

The local jurisdiction of the centres to deal with probation and mediation is in line with the local jurisdiction of the court and, in preliminary proceedings, the prosecutor in whose district the centre operates. In order to speed up proceedings and for other reasons, the presiding judge or the single judge of the relevant court and, in preliminary proceedings, the prosecutor may order that the action required is taken by the centre in whose district the person subject to such action lives.

The centre may also be further structured as required into departments focusing particularly on young accused persons at an age close to the age of a juvenile, or on users of narcotic and psychotropic drugs.

The Probation and Mediation Service Act No. 257/2000 Coll. specifies the scope and content of the work of this service. Its jurisdiction is defined in accordance with the provisions of the Criminal Code and the Criminal Procedure Code.

The Probation and Mediation Service creates preconditions for a case, if it is deemed appropriate, to be tried in one of the special types of criminal proceedings or punishment may be imposed and completed which is not a sentence of imprisonment, or custody can be substituted by an alternative measure. For this purpose, it provides professional guidance and assistance to the accused, monitors and controls his conduct and co-operates with his family and the social environment in which he lives and works so that he can lead an orderly life in the future. Probation for the purpose of this law means organisation and supervision of an accused, charged or convicted person (hereinafter the „accused“), checking on the serving of sentences which do not involve imprisonment, including the obligations and restrictions imposed, monitoring the conduct of the convicted person during the probation period of conditional release from prison, individual assistance to the accused and guiding him towards an orderly life, and compliance with the conditions imposed on him by the court or the public prosecutor, thereby redressing disturbed legal and social relations. Mediation means out-of-court action to settle a dispute between the accused and the injured party, and activity directed at settling a conflict in conjunction with criminal proceedings. Mediation may take place only with the express consent of the accused and the injured party.

Probation and mediation work involves the following in particular (Art. 4):

- obtaining data on the accused and his family and social background
- creating conditions for deciding on the conditional cessation of criminal prosecution, or for approving an out-of-court settlement particularly by negotiating and concluding an agreement between the accused and the injured party on compensation for damage, or an agreement on an out-of-court settlement or conditions for further procedures of this kind or punishment not involving imprisonment
- supervision of the accused person’s conduct in cases when it was decided to replace custody by probation supervision
- supervision of the accused person’s conduct in cases when supervision was imposed, monitoring and control of the accused during the probation period, control of the serving of other punishment not involving imprisonment, including community service, monitoring compliance with protective measures

- monitoring and control of the accused person's conduct during the probation period in cases when a decision was made on the conditional release of the convicted person from prison.

The Probation and Mediation Service also helps to rectify the consequences of the crime inflicted on the injured party and other persons affected by the crime.

9. The Prison System and After-care

9.1. Organisation of the Prison System

The Prison Service of the Czech Republic (Act No. 555/1992 Coll., which was amended by Act No. 460/2000 Coll. defining the status and tasks of the Prison Service), administers the prison system. The Prison Service is a department of the Ministry of Justice. The Minister of Justice manages the Prison Service through a Director General whom he appoints and replaces. The Director General is responsible to the Minister of Justice for the work of the Prison Service.

The Prison Service comprises the General Director's Office, detention centres (for custody) and prisons (for imprisonment). Individual prisons, i.e. facilities for custody and imprisonment, are established and abolished by the Minister of Justice. The head of each prison is the director appointed and recalled by the Director General of the Prison Service.

The Prison Service also has a separate organisational unit called the Institute of Education, which organises the vocational training of staff working in the prison system.

Under the relevant legislation, the Prison Service is responsible for the enforcement of custody and prison sentences. By using appropriate resocialisation programmes it influences the persons serving a term of imprisonment so that the punishment served will have a positive effect on their life after they are released. The Prison Service is also engaged in economic activity within the scope required for the inmates to be assigned work when serving a sentence (or even when in custody).

Another important task of the Prison Service is maintaining order and safety in the buildings of the judiciary.

The Prison Service is divided into the prison guards, justice guards and administrative service. Prison guards and justice guards have the status of an armed service. Prison guards guard, present and escort detainees and inmates, whereas justice guards maintain order and safety in court buildings, public prosecutor's office buildings and in the buildings of the Ministry of Justice. The administrative service handles the organisational, economic, educational and other specialist activities in the prison system, including medical service.

9.2. Act No. 169/1999 Coll. regulates prison sentences. Under this act (Art. 2) a sentence or penalty may only be enforced in a manner which respects the personal dignity of the convicted person and limits the harmful effects of imprisonment; however, it may not endanger the required protection of society. The inmates must be treated in a manner which safeguards their health and if, the term of the sentence so permits, such attitudes and skills should be encouraged which will help the convicted person return to the community outside and be able to live an independent law-abiding life.

When received at a prison, the convicted person must be demonstrably familiarised with his rights and duties under this law and other procedures (these are the Prison Sentence Rules issued by the Ministry of Justice and the internal rules of individual prisons).

Prisoners are placed in cells and the men are always separated from the women. As a rule, juvenile prisoners are also separated from adult inmates, repeated offenders from those convicted and serving a sentence for the first time, those convicted for intentional crimes from those convicted of crimes through negligence. Prisoners with mental or behavioural disorders are also situated separately, as well as certain other groups of convicted persons requiring special treatment. A special group is formed of prisoners serving life sentences. They are placed in specially allocated areas of selected maximum security prisons.

In practice these prisoner placement rules are met depending on the accommodation space available in each prison. In situations when the accommodation capacity of prisons is not sufficient and the prisons are overcrowded, it becomes very difficult to meet all the requirements of the law.

Prisons are establishments for the collective accommodation of prisoners. The „one cell – one prisoner“ system cannot be applied as yet in view of the structural design of the premises because the interior lay-out in most prisons was dimensioned for the traditional placement of the convicted in groups of prisoners. A long-term problem is also the overall lack of space for prisoners, their leisure activities and the needs of the prison staff.

The Prison Sentence Act guarantees the rights of prisoners and the scope of these complies with the European Prison Rules and other international documents (the UN Human Rights Convention and so on).

Prisons create conditions for assigning work to prisoners either in their own workshops or in manufacturing centres, or in external companies. The prisoner's written consent is required in order for him to work for a company which is not run by the state (e.g. for a private firm). The prisoner may withdraw his consent within the set notice period; the withdrawal of consent may not be deemed to be a refusal to work, i.e. a disciplinary offence.

The working conditions of prisoners are subject to the same regulations as those applying to the rest of the working population. Prisoners are entitled to a wage depending on the quantity and quality of work. A government decree sets out in detail the conditions for the remuneration of prisoners who are assigned work while serving a sentence. Deductions are made from prisoners' wages to pay child maintenance if the prisoner is obliged to do so, as well as deductions for covering the costs of imprisonment and custody and other debts of the convicted. Total deductions may not exceed 86% of the net wage. The remainder of the wage is the prisoner's pocket money (12%) and any amount left over is deposited on his personal account in the prison. If a disciplinary penalty is imposed, the pocket money may be reduced.

A persistent problem is the lack of job opportunities for prisoners. Only about 50% can be assigned work.

Prisoners are provided with regular meals, while consideration is given to state of health, age and difficulty of the work performed. As far as the operations routine of a prison permits, consideration is also given to the cultural traditions and religious customs of each prisoner.

Prisoners are ensured an eight-hour period of sleep daily, time required for personal hygiene and cleaning up, meals, at least one hour for outdoor exercise and a reasonable period for personal leisure.

Prisoners are issued with prison clothes suitable for the weather conditions and sufficient to protect their health. Prisoners have a right to medical care and treatment. In the

event of illness or injury, they may be put in the Prison Hospital; in extreme cases a prisoner's sentence may be discontinued for a necessary period to be spent in hospital or for treatment outside prison. At their own request and if prison conditions permit, female prisoners can keep their children, usually up to the age of three, so they may look after them while serving their sentence. So far this has been applied only rarely in practice.

Prisoners are entitled to receive and send correspondence at their own expense and in general without restriction. However the Prison Service is entitled to check correspondence for security reasons. It is forbidden to check correspondence between the prisoner and his lawyer or between the prisoner and state authorities (this also applies to foreign consulates or international organisations).

Prisoners have the right to receive visiting relatives for a total time of three hours in one calendar month. Visits usually take place in rooms designed for this purpose and at times set by the prison director.

In exceptional cases, the prison director may permit visits in rooms not controlled by Prison Service authorities. Here a prisoner may be allowed undisturbed personal contact with his wife during the course of the visit.

Prisoners are also ensured the right to religious services and other services serving humanitarian purposes. Prisons therefore allow (usually on days of rest) joint religious ceremonies to be held for prisoners. Attendance at these religious ceremonies is of course voluntary. Legal regulations set out the conditions under which officials of registered churches and religious communities may co-operate with prisons to provide religious services.

Prisons also allow appropriate authorities (and non-governmental and charity organisations too) to provide prisoners with social services or other forms of charity to help prepare prisoners for their future independent life when released.

Prisoners are entitled to order daily newspapers, magazines and books at their own expense and may borrow appropriate publications (including legal regulations) from the prison library to satisfy their cultural needs.

A prisoner can also buy food and personal articles in the prison shop. Purchases are usually made by direct debit from the part of the money the prisoner can freely spend. If a prisoner is sent money, it is transferred to his account which is opened and maintained by the prison.

Each prisoner has the right to receive a parcel containing food and personal articles weighing up to 5 kg twice a year, usually for his birthday and Christmas. The Prison Service officers check the parcels. The legislation concerning receipt of parcels was widely discussed, particularly whether it should be subject to restrictions at all (apart from checking their contents). The view prevailed that it was not necessary to send parcels containing food and personal articles because prisoners could purchase these in prison shops and the frequent sending of parcels would facilitate the smuggling of prohibited items into prisons .

Prisoners with the required aptitude are enabled to attend basic schools or secondary vocational schools, or may attend various courses to improve their specialist skills. Prisoner education is usually provided in the educational centres of the Prison Service. Prisoners may be allowed a higher form of study. Prisoners serving a sentence in a low security prison (with supervision, control), or in a prison for juveniles, may be allowed free movement outside the prison to attend school (attend classes, take examinations, etc.).

An important provision of the Prison Sentence Act is the article on the protection of prisoners' rights (Art. 26). In order to exercise his rights and justified interests, the prisoner may file complaints and applications to the authorities responsible for dealing with such cases.

Prison directors are obliged to ensure that such applications and complaints are immediately delivered to the appropriate recipients. Prison service staff are obliged to safeguard the rights of prisoners serving their sentences.

If during a prison sentence it becomes apparent that a prisoner is being re-socialised, his sentence may be interrupted for up to 20 days during a calendar year. A prisoner may have his sentence interrupted for up to 10 days for serious family reasons and a sentence may also be interrupted for an essential period of time for serious health reasons. The prison director decides on interrupting a prison sentence and the period of interruption is deducted from the sentence (however if a prisoner injures himself intentionally and treatment had to be provided immediately outside the prison medical facility, the period of interruption is not deducted from the sentence).

As regards convicted juveniles, an individualised approach to treatment is increasingly applied in order to prevent the negative effects of isolation of juveniles from society as much as possible during their imprisonment. Convicted juveniles should be treated in a manner that develops their mental, emotional and social maturity. Emphasis is placed on acceptance and awareness of personal responsibility for the crime they committed. Educational and work activities of convicted juveniles should be directed at obtaining knowledge and skills which would help them to find employment once they are released from prison.

Accused persons who have not yet been convicted and are held in prisons are subject to custodial arrangements. Due to the fact that this concerns restriction of personal freedom, custody conditions have to be governed by the law (and not merely by a decree of the Ministry of Justice). This came with the Custody Act No. 293/1993 Coll. (amended by several provisions in 2000). The fundamental principle of custody is the presumption of innocence, i.e. that nobody taken into custody may be considered guilty until pronounced guilty by a final court decision. Hence during custody the accused may only be subjected to such restriction as is necessary to achieve the purpose of custody, to observe prison rules and for security (to prevent escape and so on). The human dignity of the accused may not be abused and he may not be subjected to physical or mental pressure.

Foreigners, immediately after being taken into custody, must be informed of their right to contact the diplomatic bodies of the country whose citizens they are and the officials of these diplomatic bodies may visit their citizens in custody without any restrictions.

The public prosecutor regularly inspects the places where custody and imprisonment are enforced. He is entitled to visit all places where prison sentences are served at any time, inspect prison documents, talk to the prisoners without the presence of other persons, and request relevant explanations from the Prison Service. When on an inspection of a prison, the public prosecutor may issue orders on the spot for observance of regulations applicable to prison sentences. He may also order the release of a person illegally subjected to imprisonment or held in custody.

The supervision of the public prosecutor does not override the obligation of the Prison Service authorities to perform their own control activities. The Ministry of Justice through the minister's general inspectorate is also directly involved in control and supervision activities.

9.3. A convicted person may only be taken into a prison on the basis of a written court order.

A sentence of imprisonment is served in prisons which are divided in accordance with the method of external guarding and security into four basic types as follows:

- with supervision

- with control
- with security
- with stricter security

Various types of wards may be established in one prison.

In addition to these basic types of prison, there are special prisons for juveniles.

The court decides in which kind of prison the convicted will serve his sentence. As a rule, the court sends to a prison with supervision any offender who has been sentenced for a crime of negligence and who has never been sentenced before for an intentional crime. In principle, it will send to a prison with control an offender who has committed a crime of negligence and has served a sentence of imprisonment before for an intentional crime, or an offender who has been sentenced for an intentional crime for which the maximum term is 2 years. People convicted for intentional crimes are usually sent to a prison with security unless lower-security prisons are considered. Offenders who are sentenced for life, or who have committed a particularly serious crime for which a prison sentence of at least 8 years is imposed, or offenders who committed intentional crimes and have absconded from custody or from a prison in the last 5 years are placed in prisons with stricter security.

A decision to transfer a prisoner to another type of prison is made by the court, which will take into account progress in the re-education of the prisoner.

The prison director is obliged to petition the court on the transfer of a prisoner to a different type of prison if he believes that the transfer will contribute to achieving the purpose of punishment. The convicted may make an application himself to the court proposing transfer to a different type of prison.

If a convicted person absconds from custody or from prison, or attempts this, he will be prosecuted for the crime of obstructing the enforcement of an official decision (Art. 171 of the Criminal Code) and may be sentenced to prison for up to 5 years or fined.

There are 35 prisons in the Czech Republic (including custodial prisons); 4 prisons have a capacity of more than 1000 places for prisoners, while the capacity of most prisons is 300 to 600 places. Some prison buildings are rather outdated because they are historical buildings, in other cases prisons do not fully meet requirements because they were converted from former hostels for manual workers of various industrial enterprises or from former army buildings and so on. Every year considerable sums of money are invested in the prison system on improvements to ensure that prison buildings meet the legislative requirements (and international conventions) for the environment in which prison sentences are being served.

Foreigners account for about 10% of those convicted serving a term of imprisonment in Czech prisons. About 20% of accused persons held in custody are foreigners. The majority of the foreigners are from Slovakia, Ukraine, Belarus, Moldavia and the former Yugoslavia, as well as Vietnam and some Arab countries, and from Poland and Germany.

At the beginning of the 1990s, the Czech Republic acceded to the international Convention on the Extradition of Convicted Persons (The convention came into force for the Czech Republic as of 1st August 1992). Convicted persons may also be extradited on the basis of bilateral agreements on legal force which the Czech Republic concluded with several countries. Several dozen people are extradited from the Czech Republic every year to serve prison sentences in other countries.

9.4. Conditional Release (Parole), Pardon and After-care

If a prisoner has served half of the sentence and proved by his behaviour and observance of his duties that he has reformed sufficiently to be expected to live an orderly life in future, the court may release him on parole. The court may also conditionally release a prisoner eligible for the aforementioned reasons and will accept a guarantee provided by a civic association that his reform will be completed. A civic association for this purpose is understood to mean particularly a trade union or other social organisations, work teams and the church, with the exception of political parties and movements. These associations may propose to the court that they are prepared to undertake to guarantee reform of the convicted person, if there are preconditions that a team effort will have a positive effect on him.

Persons who are sentenced for serious crimes, an exhaustive list of which is given in the law, may be conditionally released only after serving two-thirds of their sentence. Persons sentenced for the exceptional sentence of life imprisonment may be conditionally released only after serving at least 20 years of their sentence.

There is no unity of opinion in professional circles regarding conditional release from prison; some people rightly argue that parole is actually counterproductive to the purpose of life imprisonment, others point out that even life prisoners should be allowed to live in the hope that there is a chance of release, which may positively motivate their behaviour in prison.

The court sets a probation period for parole of between 1 and 7 years. The court may impose reasonable restrictions and obligations on a person on parole, such as anti-drug addiction treatment, training to acquire work skills or attendance social training and re-education programmes, refraining from visiting unsuitable places and so on. The court may also impose supervision of the paroled prisoner. Supervision means regular personal contact between the paroled prisoner and his probation officer. The purpose of supervision is to monitor and control the behaviour of the person on parole, checking whether he is complying with the conditions imposed by the court, professional guidance and assistance provided to the person on parole to help him live an orderly life.

If a person on parole lives an orderly life and complies with the conditions imposed on him, the court will rule that he has proved himself, otherwise it will decide, and may do so even during the probation period, that he will serve the remainder of his sentence.

Under Article 69 (g) of the Constitution, only the President may grant a pardon. The granting of a pardon means waiving or reducing a sentence imposed by the court, staying criminal prosecution, or deletion of the conviction. A pardon is not subject to the prisoner's application although the President usually decides whether to grant a pardon on the basis of an application. The President may deal with an application for a pardon on his own or request the Minister of Justice for an investigation and opinion. However the Minister himself may not decide on a pardon and if he believes that there are reasons for granting pardon, he will submit to the President an application setting out his standpoint. The President decides when the Minister of Justice may deal with the application for a pardon himself and reject an unfounded application.

Political discussions often focus on the issue of the extent of the President's constitutional powers to grant a pardon. There are proposals to the effect that a pardon should be subject to the positive recommendation of the Minister of Justice, or that the President should be allowed to grant a pardon only after completion of criminal proceedings, taking into consideration its results, etc.

The President may grant a general pardon (amnesty) under the Constitution by a decision whose validity requires a joint signature with the Prime Minister or a member of the

government authorised by him. In the event of an amnesty, it is the government which assumes co-responsibility for the President's decision.

In the Czech Republic general pardons (amnesties) are granted quite frequently. This usually occurs with the election of the head of state or on the occasion of important state anniversaries or other events of importance. For example, after the totalitarian regime was overthrown, the President declared a wide-ranging amnesty on 1st January 1990, under which about 24,000 of the total prison population of approximately 33,000 prisoners were freed. This wide-ranging amnesty caused certain problems because society was not ready for such a massive return of prisoners to community life within such a short period of time. The relevant authorities providing assistance to released prisoners (accommodation, integration into the labour market etc.) were not prepared either, and even charity organisations could not fully cope with the problems that arose.

Parole officers are entrusted with the care of released prisoners. They operate within the local authorities and look after people who have been unable to adjust to society. There are also parole officers who specialise in dealing with juveniles. Upon release from prison, the convicted person is instructed to contact his parole officer, who will help him return to the community outside (accommodation, employment and so on). An inadequacy of the system is that contact with the parole officer is voluntary for released persons and many of them do not avail themselves of this option, although they are not able to cope with their social situation on their own. Prior to release from prison, prisoners are prepared for their return to the community outside and the social workers of the Prison Service provide them with the necessary assistance. Various non-governmental and charity organisations, churches, foundations and so on also participate in the system of care of released prisoners. It should be noted that society is generally aware of the need to help released prisoners in their return to a free life.

10. Reform Plans

10.1. The Czech Republic's legal system has been significantly marked by the socio-political changes the state experienced. After the collapse of the totalitarian regime at the end of 1989, profound economic, political and social changes occurred which subsequently affected all walks of life. Inevitably, these events influenced the nature of the legal system and its overall reform is regarded as essential.

The current Criminal Code no. 140 of 1961 was repeatedly amended and after 1989 it was necessary to make further profound changes to this Code, the Criminal Procedure Code no. 141/1961 Coll. and other criminal legislation. These legislative changes may be characterised as an effort to respond quickly to changes in society and their key objective was to eliminate the most flagrant distortions of criminal law of the totalitarian period.

As regards the overall concept of the Criminal Code and the Criminal Procedure Code, there were only a few changes of a more profound nature. As a consequence, the current Criminal Code and Criminal Procedure Code is not in conformity with the changing realities of society, inadequately ensures the protection of freedoms and rights of the individual and contributes to the stability of society only to a limited extent. It is therefore generally acknowledged that it is necessary to proceed with the new codification of substantive and procedural criminal law in the Czech Republic.

From the beginning of the 1990s, background documentation and source data for the new codification of the Criminal Code and Criminal Procedure Code was being compiled

with varying degrees of intensity of effort and in different forms, mainly under the sponsorship of the Ministry of Justice, which set up a reform task force comprising judges and state prosecutors, legislation staff of the Ministry of Justice and the Ministry of the Interior, and further agencies and institutions, including officials engaged in the field of criminal law. In 1995, the Minister of Justice officially appointed a twenty-member commission for the re-codification of criminal substantive and procedural law. The commission progressively produced some sectional documents which were published in professional journals and inspired sound professional debate. This period of re-codification work may be summed up as a stage of discussion on the objectives and form of the proposed changes and the method of their implementation and introduction into practice. These discussions entailed the clarifying of views as to whether and to what extent to incorporate into the Czech criminal justice system, based on continental (inquisitional) procedure, some elements of the adversarial system and other approaches applied particularly in Anglo-Saxon countries. Some of the proposals were accepted after a profound exchange of opinions and the sometimes conflicting views and attitudes of representatives of the authorities responsible for criminal proceedings and scholars from academic and research institutes were reconciled with the progress of time. The opinion prevailed that in principle the current continental concept of criminal procedure should be preserved and the required reforms carried out within its context.

In 1997, the Minister of Justice appointed a new commission for the re-codification of the Criminal Code and Criminal Procedure Code comprising almost forty members. Its task is to complete the re-codification work within a reasonable period of time, which is considered to be around the time the Czech Republic is accepted as a member of the EU. There are clearly several reasons for the legal system of the Czech Republic to be brought into conformity with the system of other member countries and the *acquis communautaire* before the country joins the European structures and be firmly established both in its concept and application in practice.

At the beginning of 2000, an international scientific conference was held to discuss the „Concept of the New Codification of criminal law of the Czech Republic“ as elaborated by the commission.⁹ The Draft Concept was also presented for comments to home and foreign experts¹⁰. The Concept was published together with other papers presented at the conference in professional journals¹¹.

Thus, after approximately 10 years, the debate was successfully closed as to how society should apply criminal substantive law procedures to crime and a comprehensive concept for the Criminal Code of the Czech Republic was achieved.

The Concept became the foundation for drafting the principles of the new codification of criminal substantive law of the Czech Republic, which were approved by the Czech government on condition that the wording of the new Criminal Code is prepared and presented to the government by the end of 2002 and then submitted for discussion to the legislative bodies.

The main objectives of the new codification of the Criminal Code were set out as follows:

---

⁹ P.Šámal, Z.Karabec: "On the concept of the re-codification of criminal substantive law". *Právník (Lawyer's Magazine)* no.4/2000, pages 321-357

¹⁰ Specialist opinion prepared by Prof. Dr.jur. Dr.jur.h.c. Hans- Heinrich Jescheck, emeritus. Director of the Max-Planck Institute for Foreign and International Criminal Law in Freiburg (Germany).

¹¹ „Concept of the new codification of the criminal substantive law of the Czech Republic“. *Acta Universitatis Brunensis, Juridica*, no. 246, Masaryk University in Brno, 2000, 255 pages.

- ensure the full protection of civil rights and freedoms
- ensure the implementation of the criminal policy of a democratic society based on humanitarian principles, directed at social reintegration of offenders, and ensure reasonable satisfaction for crime victims
- achieve greater differentiation and individualisation of criminal liability of individuals and the legal consequences of this liability and also enable, under strictly defined conditions, to define the criminal liability of legal entities
- provide comprehensive legislation for the protection of juveniles by interlinking criminal juvenile law with other relevant areas of the legal system
- change the overall philosophy of imposing sanctions so that a sentence of imprisonment is applied as ultima ratio and emphasis is placed on the broad use of alternative sanctions to ensure positive motivation of offenders
- consistent removal of all relics of the non-democratic concept of the function and purpose of the Criminal Code and ensuring there is no ideological continuity with the legal system of the totalitarian period
- achieve a level comparable with criminal law of a modern European standard while respecting the Czech Republic's international obligations and requirements arising from European integration procedures.

The most important proposed changes to the Criminal Code are in particular:

- introduction of the formal concept of a crime (to replace the current material concept),
- binary categorisation of indictable offences into crimes and transgressions (the current concept of a single category of offence will be abandoned). This categorisation will also form the foundation for various types of criminal procedure, i.e. simplified proceedings, diversions and alternative approaches to transgressions will prevail,
- circumstances excluding illegality will be extended to include „consent of the injured party“, however this circumstance will not apply to cases of euthanasia,
- „admissible risk in production and research“ will be included in the circumstances excluding illegality,
- introduction of criminal liability of legal entities,
- new systematic arrangement of the special Part of the Criminal Code so that priority is given to the protection of fundamental human rights and freedoms of individuals over the collective interests of society and the state.

It should be noted that the new codification of criminal procedural law was developed in parallel with the concept of criminal substantive law. The urgency of some of the problems of criminal procedure, particularly the need to speed up and simplify criminal proceedings, demanded that certain procedural issues be dealt with in a fundamental manner as soon as possible without waiting for the overall new codification of the Criminal Procedure Code. This occurred with Act No. 265/2001 Coll., which fundamentally amended the existing Criminal Procedure Code effective as of 1st January 2002. This amendment realises a range of envisaged codification aims and is therefore perceived as the initial stage of the overall new codification of criminal procedural law. Hence the overall re-codification of criminal procedural law (the Criminal Procedure Code) will be completed only after assessment of the effectiveness of this major amendment.

10.2. The experience of the Czech Republic confirms that alternative punishment and various forms of diversions in criminal proceedings may be effective instruments for simplifying and speeding up criminal procedure. However their indisputable significance lies above all in appropriate differentiation and individualisation of imposed sanctions with regard to the offender's circumstances and the gravity of the crime committed. Alternative sanctions imposed instead of a prison sentence are a much better way of taking into account the interests of the crime victim and effectively securing compensation for the damage caused by the crime.

On the other hand, criminological and penological findings indicate that a sentence of imprisonment cannot always be expected to attain the purpose of punishment and sentencing. In the Czech Republic prisons are becoming overcrowded, the deterrent effect of a sentence of imprisonment is insufficient and does not result in the reform and re-socialisation of prisoners. It is obvious that

- therapeutic re-education programmes may not be fully effective in a prison environment which is inherently unfavourable for providing a positive influence
- the limited effectiveness of specific re-education programmes arises from the fact that they are applied to unsuitably selected individuals
- it should be admitted that there are certain categories of offenders (convicted persons) who resist any re-educational efforts during their imprisonment.

Hence a great deal is expected of various alternative forms of punishment (including diversions in criminal proceedings) in the Czech Republic. Appropriate legislative provisions should therefore be adopted to achieve these expected results. Of considerable assistance in this respect are various recommendations and resolutions of the respective bodies of the Council of Europe aiming at wide ranging introduction of community sanctions.

The experience of the Czech Republic also confirms that when alternatives to imprisonment are applied there are certain conservative attitudes which should be overcome, as reflected in the approach of courts and other authorities responsible for criminal proceedings, as well as certain mistrust on the part of the public, which often displays repressive attitudes and expects that the punishment imposed and the overall sentencing policy of the state will primarily have a deterrent effect on the offender.

For example, the findings of a criminological survey focused on the introduction of community service¹² in the Czech Republic show that this form of punishment was difficult to implement initially mainly for the following reasons:

- the people dealing with theoretical issues and those engaged in the field of practice were slow in coming to agreement about the suitability and effectiveness of establishing and using alternative sanctions
- conservative attitudes were displayed by judges accustomed to imposing traditional sentences
- there were doubts among people engaged in the field of justice whether alternatives to imprisonment would have sufficient deterrent effects and whether in actual fact they would constitute a sanction for the offender

---

¹² As a part of this survey, 335 court files and decisions were analysed concerning the sentencing of community service according to Art. 45 – 45a of the Criminal Code; in total 669 judges, state prosecutors and probation officers were asked to present their opinions on the key issues of the legislation and application of this sanction.

- an established system of prisons was available for enforcement of traditional sentences of imprisonment whereas enforcement of alternative sanctions was initially insufficiently secured in terms of organisation or institutions.

The current prevailing trend towards further development of alternatives to imprisonment is also supported by the progressively growing public interest in methods of dealing with offenders and the effectiveness of the criminal justice system. Economic aspects also play a role because the increasing costs of criminal justice and the prison system constitute a burden for the state budget. This trend may be summed up by saying that in the criminal policy of the Czech Republic the view is gaining ground that the purpose of alternative sanctions is not just to alleviate criminal repression, i.e. a lenient attitude to crime; on the contrary, appropriate application of alternative sanctions will enable, in restraining crime, to focus on the most serious offences and the most dangerous offenders.

10.3. The criminal and sanction policy of the Czech Republic, in comparison with the average length of imprisonment imposed in West European countries, appears to be relatively severe and repressive. This reflects the concerns of a part of the Czech population about crime and there is even criticism that the sanction policy is too tolerant and does not act as a sufficient deterrent. It should be mentioned for illustration that for example in 1999, a total of 672 prison sentences were imposed from 5 to 15 years, i.e. 4.4% of the total number of all sentences imposed, a total of 11 exceptional sentences from 15 to 25 years and 4 life sentences.

However, references are made in specialist literature to the fact that when prisoners serve sentences of imprisonment with terms of more than 5 years, penitentiary problems arise due to the long-term isolation of the convicted person from the outside community, the negative effects of the prison environment, adjustment to the prison sub-culture and so on. The purpose of punishment is thus often reduced to merely removing the convicted from the community and the re-education and re-socialisation function of imprisonment is limited. Consequently, empirical criminological research focuses on the undesirable effects of long-term imprisonment.

In general, increases in sanctions are not envisaged, and instead it will be an issue of appropriate differentiation in when to impose them, based on the principle of appropriate relationship between punishment, the gravity of the crime committed and the offender's circumstances.

Further hitherto unused sanctions are to be incorporated into the new Criminal Code, in particular house arrest, including the future possibility of electronic monitoring for this type of sanction. The range of community sanctions is also expected to be extended, with different enforcement regimes and varying intensities of restriction and isolation, such as weekend sanctions and different forms of detention.

Further sanctions are proposed in conjunction with the debate on the introduction of corporate liability, which will affect the assets of a criminally liable legal entity, such as prohibition of subsidising legal entities from the state budget, their exclusion from public tenders, bans on conducting specific business activities and winding up companies, including conditional termination of business.

In view of the social harm caused by some forms of crime, such as drug-related crimes, racially motivated crimes, organised crime, serious economic crimes and so on, state prosecution tends to recommend more severe sentences for these crimes. Within the context of the reform, it is envisaged that the maximum term of imprisonment will be increased from

the current 15 years to 20 years. This would establish a sufficiently broad framework for appropriate differentiation between sentences for the most serious crimes.

10.4. It is evident that there is growing interest in the situation of crime victims in the Czech Republic. The adopted concept of the new codification of criminal law expressly stipulates enhanced protection and assistance for victims as one of the objectives of the reform. It should be noted that non-governmental organisations are also actively involved, such as „Bílý kruh bezpečí“ (White Circle of Safety), which focuses on all-round aid and support for crime victims, including advice and psychological and social assistance. Non-governmental and charity organisations provide important help to victims of domestic violence which often meet the criteria of a crime.

A court decision on compensation for loss which is classified as **damage to property** may, under Arts. 228 and 229 of the Criminal Code, be made even during the course of criminal proceedings.

The important Financial Assistance to Victims of Crime Act No. 209/1997 Coll. came into effect as of 1st January 1998. It ensures that crime victims who suffer **grievous bodily harm or death** and are not fully compensated for this injury (by the offender, insurance company, etc.) receive financial assistance from the state through the Ministry of Justice. A victim means an individual who suffers bodily harm as a consequence of crime. A victim is also deemed to a person bereaved of the victim who died as a consequence of the crime. Aid is also provided to citizens of the Czech Republic or to stateless persons with a permanent or long-term residence permit in the Czech Republic; foreigners may receive such aid on the basis of an international treaty. As of 1st January 2002, one-off lump sums were increased to CZK 25,000. In justified cases, for instance in view of the limited capability of earning an income in the future, a further sum of up to CZK 150,000 may be provided.

The aim of this financial assistance from the state is to provide immediate help to victims to overcome the difficult social situation caused by a crime. The victim is, of course, required to avail itself of all legal means to obtain compensation from the offender or another person or legal entity obliged to provide compensation. The victim is obliged to return the money to the Ministry of Justice account within five years of the provision of financial assistance. The Ministry may, in view of the victim's social situation, the total damage and the amount of aid provided, waive the claim for the return of money.

There are further legislative provisions for securing assistance to crime victims. These are mainly „out-of-court-settlements“ (*narovnání*) under Arts. 309 - 314 of the Criminal Code. Under this provision the court and, in criminal proceedings, the state prosecutor, may stay criminal proceedings with the consent of the accused and the injured party for a crime for which a term of imprisonment may be imposed of up to 5 years if the accused pleads guilty, compensates the injured party for the damage caused by the crime and deposits a certain amount of money into a designated account for socially beneficial purposes (the accused must allocate at least 50 % of this amount for assistance for crime victims). The general trend toward increased support and assistance provided to crime victims is also apparent from the extension of the range of mediation procedures, where the offender is guided towards awareness of the situation into which he has brought his victim by his crime and endeavours to rectify the damage caused. Additional provisions for a wider use of mediation are set out in Act No. 257/2000 Coll., which came into effect as of 1st January 2001, and established the Probation and Mediation Service in the Czech Republic. Mediation for the purpose of this law

means out-of-court mediation to settle disputes and conflicts between the accused and the injured party in conjunction with criminal proceedings.

There are also further options of imposing sanctions connected with probation supervision under Art. 26a of the Criminal Code. Alternative sanctions usually include the obligation of the accused to endeavour to compensate for the damage during the probation period. The probation officer's supervision of the convicted person's behaviour and adherence to the imposed obligations and restrictions during the probation period may also contribute to securing compensation for damage more effectively and rectification of the harm caused to the crime victim.

The same applies to alternative sanctions, particularly community service, under Arts. 245 - 245a of the Criminal Code.

11. Statistical Data and Results of Research on Crime and Criminal Justice

11.1. This section contains statistical data on selected indicators of crime and the prison population from 1993 to 2001. 1993 was chosen as the baseline because of the splitting up of the Czech and Slovak Federal Republic and the establishment of the Czech Republic as of 1st January 1993. The relevant crime indicators were monitored regarding crime in general as well as the specific crimes of murder, robbery, intentional assault and theft. Data has also been included on punishment as well as the length of prison sentences imposed. Data on the prison population is given for individual convicted persons and for the total prison population including the accused in custody. Data on the number of crimes identified and cleared up was obtained from the statistics of the Police of the Czech Republic and data on the number of prosecuted, charged and convicted persons, as well as the sentences imposed, was obtained from the statistics of the Czech Ministry of Justice. The Czech Prison Service provided data on the prison population.

Table 1 –Total Crimes:

Year	Crimes registered	Crimes cleared up	Cleared up in %	Persons prosecuted	Persons charged	Persons convicted
1993	398,505	126,442	31.72	82,575	57,917	35,157
1994	372,427	136,935	36.76	85,929	65,139	51,931
1995	375,630	151,842	40.42	108,680	84,066	54,957
1996	394,267	162,929	41.32	109,204	85,347	57,974
1997	403,654	169,177	41.90	108,275	84,066	59,777
1998	425,930	185,093	43.46	106,488	73,905	54,083
1999	426,626	193,354	45.32	107,879	84,973	69,594
2000	391,469	172,245	43.99	110,808	86,074	63,211
2001	358,577	166,827	46.52	110,461	84,855	60,182

The table also includes transgressions in 1993 and 1994 prosecuted under Act No. 150/1969 Coll. (9 people were convicted in 1993, 1 person in 1994). In the following years there were no convictions for transgression. The category of transgression was abolished as of 1st July 1990.

When assessing data on crimes and the sentences imposed, it should be borne in mind that there were two presidential amnesties in the Czech Republic during these nine years. These were the President's Amnesty Decision No. 56/1993 Coll. of 3rd February 1993, and the President's Amnesty Decision No. 20/1998 Coll. of 3rd February 1998. On assuming office, the President ordered that criminal proceedings should not be initiated for certain crimes committed prior to the date of the decision or that they should be ceased, and pardoned certain sentences imposed, which is reflected, inter alia, in the statistics presented (see for example the significant drop in the number of people charged and convicted in 1998).

The data indicate that the last two years were marked by a positive trend in the decrease of the number of crimes and an increase in crimes cleared up. However some experts point out in this respect that this phenomenon may be caused by changes or inaccuracies in the way the police record their statistics. Moreover, the greatest fall in the number of crimes is shown for those types of crime which are generally characterised by high latency. The decreasing number of convicted persons in the last two years with the stagnating number of persons prosecuted may be regarded, inter alia, as a sign of the tendency towards alternative methods of handling cases.

In order to derive a correct assessment of the below given data on individual crimes, it should be noted that in the period under survey there was no legislative change to the classification of the selected crimes in the Criminal Code which in itself would have accounted for any significant change to these statistical data.

Table 2 – Crimes of Murder (including attempts):

Year	Crimes registered	Crimes cleared up	Cleared up in %	Persons prosecuted	Persons charged	Persons convicted
1993	278	229	82.37	223	177	103
1994	286	237	82.87	261	222	102
1995	277	239	86.28	290	254	134
1996	267	226	84.64	225	197	203
1997	291	252	86.60	272	221	168
1998	313	272	86.90	281	247	188
1999	265	236	89.06	288	237	182
2000	279	228	81.72	240	201	163
2001	234	201	85.90	224	186	144

Table 3 –Crimes of Robbery:

Year	Crimes registered	Crimes cleared up	Cleared up in %	Persons prosecuted	Persons charged	Persons convicted
1993	4,109	1,530	37.24	2,175	1,688	878
1994	3,826	1,767	46.18	2,265	1,874	989
1995	3,978	1,752	44.04	2,706	2,369	1,202
1996	4,218	1,965	46.59	2,673	2,355	1,418
1997	4,751	2,006	42.22	2,655	2,313	1,351
1998	4,306	1,861	43.22	2,590	2,236	1,619
1999	4,817	1,900	39.44	2,400	2,058	1,490
2000	4,644	1,811	39.00	2,294	1,999	1,427
2001	4,372	1,813	41.47	2,326	1,999	1,287

Table 4 – Crimes of Bodily Harm (only intentional – Arts. 221 and 222 of the Criminal Code):

Year	Crimes registered	Crimes cleared up	Cleared up in %	Persons prosecuted	Persons charged	Persons convicted
1993	8,003	6,299	78.71	5,798	4,192	1,784
1994	7,293	5,838	80.05	6,036	4,494	2,501
1995	8,007	6,590	82.30	6,913	5,555	2,261
1996	7,787	6,585	84.56	6,939	5,698	2,578
1997	7,654	6,618	86.46	6,658	5,436	3,055
1998	7,943	6,997	88.09	5,783	3,345	2,116
1999	7,390	6,599	89.30	5,685	4,664	2,615
2000	7,194	6,466	89.88	5,754	4,740	2,804
2001	7,065	6,347	89.84	5,645	4,675	2,852

Table 5 – Crimes of Theft:

Year	Crimes registered	Crimes cleared up	Cleared up in %	Persons prosecuted	Persons charged	Persons convicted
1993	304,257	56,707	18.64	36,259	27,244	13,786
1994	280,758	57,745	20.57	35,176	27,933	17,651
1995	267,247	62,925	23.55	42,399	35,393	17,545
1996	274,397	63,212	23.04	40,671	34,107	17,531
1997	275,812	62,620	22.70	37,809	31,596	17,890
1998	281,955	62,703	22.24	36,312	26,792	15,473
1999	269,972	60,302	22.34	32,850	27,669	17,029
2000	253,195	56,724	22.40	32,813	27,610	16,515
2001	227,805	56,985	25.01	33,651	28,000	16,227

As regards the crime of theft, it will be of interest to monitor the further development of statistics, inter alia in view of the change in legislation as of 1st January 2002, when the limit of damage caused, which is one of the alternative characteristics of the facts of the case

of a crime of theft, was increased from CZK 2,000 to CZK 5,000, i.e. two and a half times higher.

Table 6 - Sentences:

Year	Total	Imprisonment	Suspended	Fine	Community service	Other sentences	Discharge
1993	35,157	8,244	20,201	4,591	-	339	1,782
1994	51,931	11,126	33,554	5,648	-	427	1,176
1995	54,957	12,552	35,724	4,978	-	471	1,232
1996	57,974	13,375	37,020	4,734	725	427	1,693
1997	59,777	13,933	37,190	4,703	1,600	488	1,863
1998	54,083	14,656	33,059	2,634	1,776	372	1,586
1999	62,594	15,340	38,188	3,370	3,215	707	1,774
2000	63,211	14,114	35,617	3,571	7,084	754	2,071
2001	60,182	12,533	32,817	3,324	8,835	589	2,084

The figures in this table for 1993 and 1994 include sentences under the Transgressions Act No. 150/1969 Coll. (9 cases in 1993, 1 case in 1994). No such sentences were imposed in the following years.

The community service sentence was incorporated in the Criminal Code as of 1st January 1996. The changes in the number of the convicted on whom it was imposed clearly show the initial misgivings and mistrust on the part of the courts, compounded by the initially inadequate wording of the legislation and the absence of implementing regulations. However, in 2001 almost 15% of all sentences imposed were community service.

Table 7 - Sentences of Imprisonment:

Year	Imprisonment	Up to 1 year	from 1 to 5 years	from 5 to 15 years	from 15 to 25 years	Life
1993	8,244	4,290	3,635	307	12	0
1994	11,126	6,606	4,117	394	8	1
1995	12,552	7,722	4,312	506	12	0
1996	13,375	8,289	4,501	553	28	4
1997	13,933	8,756	4,560	587	26	4
1998	14,656	8,987	4,951	700	17	1
1999	15,340	9,925	4,728	672	11	4
2000	14,114	9,365	4,125	603	15	2
2001	12,533	8,407	3,563	547	15	1

Table 8 – Persons convicted and serving a sentence as of 31st December of the year in question:

Year	Number of prisoners	No. of prisoners per 100,000 inhabitants	Male prisoners	Female prisoners
1993	8,759	84.8	8,483	276
1994	9,925	96.0	9,616	309
1995	11,508	111.4	11,103	405
1996	12,973	125.8	12,530	443
1997	13,824	134.2	13,347	477
1998	14,942	145.1	14,423	519
1999	16,126	156.9	15,510	616
2000	15,571	151.6	14,966	605
2001	14,737	143.3	14,190	547

Table 9 – Prison population (including accused in custody) as of 31st December of the year in question:

Year	Number of prisoners	No. of prisoners		
		per 100,000 population	Male prisoners	Female prisoners
1994	18,753	181.4	18,133	620
1995	19,508	188.8	18,816	692
1996	20,860	202.2	20,092	768
1997	21,560	209.2	20,760	800
1998	22,067	214.3	21,202	865
1999	23,060	224.3	22,076	984
2000	21,538	209.7	20,570	968
2001	19,320	187.8	18,531	789

Table 10 – Ratio of juveniles convicted to total persons convicted

Year	Total number of persons convicted	Number of juveniles	
		convicted	%
1989	57,743	5,378	9.3
1990	18,871	2,256	12.0
1991	27,964	3,500	12.5
1992	31,032	4,169	13.4
1993	35,157	5,200	14.8
1994	51,931	6,034	11.6
1995	54,957	6,192	11.3
1996	57,974	6,239	10.8
1997	59,777	6,423	10.7
1998	54,083	4,615	8.5
1999	62,594	4,721	7.5
2000	63,211	4,252	6.7
2001	60,182	3,912	6.5

Throughout the 1990s, criminal courts mostly imposed suspended sentences on juveniles, in about 70% of cases every year. The sentence of imprisonment was imposed on 12% to 14% of convicted juveniles. As compared with the 1980s, there was also a drop in the ratio of short-term prison sentences of up to one year. The ratio of convicted juveniles to the total number of convicted persons was highest in 1993, when they accounted for almost fifteen percent of all convicted persons. Since then up to 2001, the percentage ratio has fallen by half with a clearly downward trend particularly in the last four years.

Table 11 – Crimes Committed by Children and Young People in the Czech Republic

CR	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Total no. of Crimes of which:	216,852	282,998	345,205	398,505	372,427	375,630
Children	4,146	5,939	7,093	8,280	8,053	10,322
Juveniles	11,407	15,952	15,952	21,074	22,160	22,310

CR	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Total no. of Crimes of which:	394,267	403,654	425,930	426,626	391,469	358,577
Children	12,059	12,086	11,999	12,464	10,216	9,926
Juveniles	22,719	19,139	16,730	14,920	13,507	12,913

We may state that the crime rate among children and juveniles reflects changes in the crimes committed by the adult population. In the context of the overall development, it was one of the most dramatically increasing areas of crime up to 1998. In 2000, child crime fell by 18% and juvenile crime by 9.5%. The downward trend continued in 2001, when child crime fell beneath the level of 1995 and juvenile crime approached the figures of 1990. Predominant are property-related crimes.

11.2. The Criminology and Social Prevention Institute has carried out several research studies on criminal justice. They dealt in particular with the introduction of alternative sanctions and diversions in criminal proceedings (Research Study on Conditionally Terminated Prosecution, 1996; Research Study on Community Service, 1998; Research Study on Out-of-Court Settlement, 1999; Research Study on Short-Term Prison Sentences, 2000; Research Study on Newly Introduced Probation Elements in Criminal Law, 2000). The research shows that the work of the courts and the entire justice system displays a certain degree of inertia and mistrust with respect to the newly introduced provisions of substantive and procedural law and that preference is given to the established procedures. This natural

conservatism can be easily overcome if the legislation regarding the new legal procedures is appropriately drafted and its application well organised.

A comprehensive research study on the effects of transformation of criminal legislation to reflect the crime situation and enhance efficiency of the judicial system (2001) draws attention, inter alia, to the fact that some de-penalising and de-criminalising measures rely on some form of co-operation from society, particularly local communities. Hence public activity should be encouraged accordingly. The research also produced further arguments in favour of experimental verification of the new legislative measures prior to their introduction. It stressed the need for drafting key documents defining the long-term objectives of criminal policy. In this connection, a note should also be made of the research study on the probable development of selected types of crime (2001).

12. Bibliography

General References to Crime and Criminal Justice in the Czech Republic

Pavel Šámal: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*, Praha : MS/SEVT a.s. 1992 - 256 pages

[Fundamental principles of criminal proceedings in a democratic system]

SEVT 98 631 0

Eduard Vlček: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, Brno: Masarykova univerzita 1993 - 67 pages

[History of Criminal Law in the Czech Lands and Czechoslovakia]

ISBN 80-210-0791-5

Petr Janda, et al: *Stručný úvod do problematiky práva*, Praha: IKSP 1994 - 88 pages (in English)

[Brief introduction to the problems of law]

Vladimír Kratochvíl: *Trestněprávní reforma v České republice*, Brno, Masarykova univerzita 1994 - 211 pages

[Criminal Law Reform in the Czech Republic]

ISBN 80-210-1013-4

Pavel Šámal, et al: *Trestní řád : Komentář*, Praha: C.H.Beck/SEVT 1995 – 1,439 pages

[Criminal Procedure Code: Commentary]

ISBN 80-7179-027-3

Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky: Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4.2000 na MS ČR v Praze, Brno: Masarykova univerzita 2000 - 256 pages

[Concept of the new codification of criminal substantive law in the Czech Republic: Collection of papers from an international conference held on 17th April 2000 at the Ministry of Justice in Prague]

ISBN 80-210-2469-0

Alena Marešová, et al: *Kriminalita v roce 2000: Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*, Praha: IKSP 2001 - 135 pages (with a summary in English)

[Criminality in 2000: Collection of papers by IKSP workers and the time sequences of selected criminality indicators]

ISBN 80-86008-96-7

Jan Vůjtěch, et al: *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000: Závěrečná zpráva k projektu RC96*, Praha, IKSP 2001 - 193 pages

[Effects of the transformation of criminal legislation on the state of criminality and enhancing the efficiency of justice in relation to the safety of the citizens of the Czech Republic in 2000: Concluding Report to the RC96 Project]

ISBN 80-86008-86-X

Pavel Šámal, František Púry, Stanislav Rizman: *Trestní zákon: Komentář*, Praha: C.H.Beck 2001 – 1,482 pages

[The Criminal Code: Commentary]

ISBN 80-7179-670-8

APPENDIX

1. Demographic issues

- 1.1. What is the *total population* as of 1 January 19 ----?
- 1.2. What is the *minimum age of criminal responsibility*? Is this an absolute limit, or are courts allowed discretion on a case-by case basis? What is the total population that has reached this minimum age?
- 1.3. What is the age at which *full (adult) criminal responsibility* is reached? What is the total population that has reached this age?
- 1.4. What is the total number of *non-natives* (aliens) as of 1 January 19 ---?
- 1.5. What are the most important *nationalities* represented among these non-natives?
- 1.6. What proportion of the population lives in *urbanized areas*? (What is the definition of urbanized areas used in your country?)
- 1.7. How many people are *employed*? What percentage of the employed are male? How large is the unemployment rate?

2. Criminal law statutes

- 2.1. Please provide a brief history of your *Penal Code*. When was it enacted? Has it been influenced by foreign Penal Codes and, if so, by which? What have been the major reforms of the Penal Code since 1945?
- 2.2. In what languages has the Penal Code been officially published? What translations are available (English, French, German, Spanish, Russian, other)? Please provide the bibliographical references and, if available, the international standard book number (ISBN).
- 2.3. What *other main statutes* contain definitions of criminal offences, such as narcotics offences, traffic offences, environmental offences or economic offences? Please list these statutes, with their date of enactment and describe in brief their content. Should violation of these statutes be deemed an administrative infraction or transgression, please note this.

3. Procedural law statutes

- 3.1. Please provide a brief history of your *Code of (Criminal) Procedure*. When was it

enacted? Has it been influenced by foreign procedural codes and, if so, by which? What have been the major reforms of the Code since 1945?

3.2. In what languages has the Procedural Code been officially published? What translations are available (English, French, German, Spanish, Russian, other)? Please provide the bibliographical references and, if available, the international standard book number.

3.3. What *other main statutes* contain provisions on criminal procedure? Please list these statutes, with their date of enactment and describe in brief their content. If your country has a system of administrative penal offences, please refer also to the statute which contains the applicable procedural provisions.

Is there a special statute on juvenile offenders? Please give the date of enactment and describe in brief its content.

4. The court system and the enforcement of criminal justice

4.1. Please provide a brief history of the statute on the *organization of the court system* (if separate from the Code of Procedure). When was it enacted? What have been the major reforms of this statute since 1945?

4.2. In what languages has this statute been officially published? What translations are available (English, French, German, Spanish, Russian, other). Please provide the bibliographical references and, if available, the international standard book number.

4.3. What *other main statutes* contain provisions on the organization of the court system? Please list these statutes, with their date of enactment and describe in brief their content.

4.4. What statutes contain provisions on the *organization of the police, the bar, and the prison and probation agency*?

4.5. Is there a special statute on criminal procedure in the case of juvenile offenders? Please give the date of enactment and describe in brief its content.

5. The fundamental principles of criminal law and procedure

5.1. Is the *principle of legality* established in the Penal Code? If so, please annex an English translation of the relevant provision.

5.2. What *division of offences* (e.g. crime/delict/contravention or *Vergehen/Verbrechen*) is made by the Penal Code, and on what criteria is this division based? Is the same

- division used in other criminal law statutes as well and, if not, what divisions are used?
- 5.3. What are the *minimum and maximum ages* at which an offender is dealt with as a juvenile? What is the minimum age at which an offender is dealt with as an adult offender?
- 5.4. Is *strict liability*¹³ for certain offences or categories of offences recognized in the Penal Code? If yes, for which offences?
- 5.5. Is strict liability for certain offences or categories of offences recognized elsewhere in criminal law? If yes, for which offences?
- 5.6. Is criminal responsibility restricted to individuals, or can also groups of persons be held responsible („*corporate responsibility*“)?
- 5.7. What grounds for *justification* are expressed in the Penal Code? Apart from these written grounds, are other grounds recognized in case law?
- 5.8. What *time limits* bar prosecution of criminal offences?
- 5.9. Is the Penal Code divided into a *general part* and a *special part*? If not, is another division used? In order to provide an overview of the contents of the Penal Code, please append a table of contents that provides the titles of parts and chapters of the Penal Code.
- 5.10. Please provide an English translation of the *legal definition of* (a) murder, (b) intentional homicide, (c) robbery, (d) (ordinary, simple) assault, and (e) (ordinary, simple) theft. What *aggravating circumstances* are mentioned in the Penal Code in the cases of assault and theft?

6. The organization of the investigation and criminal procedure

6.1. General issues

- 6.1.1. Please describe briefly the main aspects of ordinary criminal procedure (for example, how is the procedure initiated, how is evidence gathered and presented, who is summoned, what is the role of counsel, who has the right to be heard, who presents questions).
- 6.1.2. Does the pre-trial phase have an inquisitorial or an accusatorial character?
- 6.1.3. At what stage is the pre-trial phase deemed to end, and the trial stage to begin?

- 6.1.4. Does the trial phase have an inquisitorial or an accusatorial character?
- 6.1.5. Does your system recognize the role of the examining judge (jude d' instruction, Untersuchungsrichter), and if so, what is the function of the examining judge?
- 6.1.6. Is the Code of Judicial Procedure divided into a *general part* and a *special part*? If not, is another division used? In order to provide an overview of the contents of the Code of Judicial Procedure, please append a table of contents that provides the titles of parts and chapters of the Code.

6.2 Special issues

- 6.2.1. Please describe briefly the stages of apprehension, arrest and pre-trial detention as recognized in your system.
- 6.2.2. What are the legal prerequisites for the application of apprehension / arrest/ pre-trial detention?
- 6.2.3. Who decides on the application of pre-trial detention?
- 6.2.4. Is the maximum term of pre-trial detention determined in law? Is there any trend towards shortening this maximum term?
- 6.2.5. Who may request a review of the decision to hold a suspect in pre-trial detention, and/or does the law prescribe an automatic review of this decision at regular intervals?
- 6.2.6. How is the term of pre-trial detention to be deducted from the sentence?
- 6.2.7. What are the general legal remedies (appeal) against a decision by the court of first instance?
- 6.2.8. May a case be tried in the absence of the defendant?
- 6.2.9. Please describe briefly the main rules of evidence (types of admissible evidence, methods of acquiring evidence and the assessment of evidence).

6.3. The organization of detection and investigation

- 6.3.1 What is the composition and internal organization of the national agency responsible for the detection and investigation of criminal offences?
- 6.3.2 Who supervises and controls this activity?
- 6.3.3 Is this agency subject to written or oral instructions by the prosecution agency in the investigation of specific offences?

---

¹³ Strict liability means that a statute imposes criminal sanctions for an unlawful act without requiring that the

6.3.4 6.3.4. Do special law enforcement agencies exist for the detection and investigation of (1) traffic offences, (2) narcotics offences, (3) firearms offences, (4) environmental offences, (5) economic offences, or other major offence categories?

6.4. The organization of the prosecution agency

6.4.1 What is the composition and internal organization of the national prosecution agency?

6.4.2 What are the main duties and powers of the prosecution agency in criminal cases?

6.4.3 Is the prosecution agency a dependent or independent body? Are its decisions subject to review by another body? Who is vested with the right to issue directives to the prosecution agency regarding (a) general prosecution policy and (b) prosecution of specific cases?

6.4.4 What possibilities exist in your system for the police or the prosecution agency to close a criminal case officially on the basis of, for example, composition, caution or simplified procedure?

6.5 Organization of the courts

6.5.1 What is the composition and internal organization of the court system?

6.5.2 What courts deal with criminal offences as the first instance and as the appellate level?

6.5.3 What are the main rules of jurisdiction?

6.5.4 What criminal offences are tried by a full bench and what are tried by a single judge?

6.5.5 What forms of participation by laypersons are recognized in your system? What questions are they competent to decide?

6.5.6 What is the highest court in criminal matters? Is it competent to review a decision in full, is its review limited to the issues appealed, or is it restricted to controlling due process and the fairness of the procedure?

6.5.7 What is the significance of decisions of this highest court as precedents?

6.6 The Bar and legal counsel

---

criminal intent of the offender be demonstrated.

- 6.6.1 What are the legal rights of the Bar during the pre-trial stage?
- 6.6.2 Does the suspect have the right to counsel immediately upon apprehension / arrest by the police? Does the suspect have this right during pre-trial detention?
- 6.6.3 Is cost-free legal aid provided to (1) those who are apprehended / arrested by the police, (2) those held in pre-trial detention, and/or (3) those charged with an offence? If so, under what conditions is cost-free legal aid provided?
- 6.6.4 What qualifications must a member of the Bar or legal counsel fulfill?

6.7 The position of the victim

- 6.7.1 Does your system recognize a legal definition of „victim“ („injured person“, „complainant“)?
- 6.7.2 Does the victim have an officially recognized role in pre-trial proceedings, for example in the presentation of evidence or in questioning?
- 6.7.3 Does the victim have legal remedies against a decision of the police or the prosecutor not to proceed with a case?
- 6.7.4 Does the victim have the right to present civil claims in connection with criminal proceedings? Are there any restrictions on this right?
- 6.7.5 Does the victim have the right to present criminal charges and /or to be heard on the charges presented by the public prosecutor?
- 6.7.6 Does the victim have the right to counsel?
- 6.7.7 Does the victim have the right of appeal?
- 6.7.8 Is the victim assisted by the State in claiming compensation from the offender?
- 6.7.9 Does the victim have the right to State compensation for injuries or loss caused by crime? If so, please describe briefly the system used.
- 6.7.10 Does your country have national and / or local victim support schemes? If so, please describe these schemes briefly, including the extent to which they are supported by the State.

7. Sentencing and the system of sanctions

- 7.1 What *classification of sanctions* is given in the Penal Code?
- 7.2 Does the Penal Code distinguish between *punishments and measures* and / or between *principal and additional punishments*?
- 7.3 Does the Penal Code or another statute provide *special sanctions for juveniles*? If so,

please describe these provisions.

7.4 Does the Penal Code or another statute provide *special sanctions for civil servants, military personnel or other major groups*?

7.5 Please provide information concerning the provisions on the following *sanctions*:

- capital punishment;
- imprisonment (what is the general minimum and maximum);
- deprivation of liberty for an indeterminate period;
- other forms of detention (what is the general minimum and maximum);
- probation and other measures involving supervision;
- community service;
- compensation orders;
- fines and / or day-fines (what is the general minimum and maximum; how is the size of the day-fine calculated)
- (other)alternatives or substitutes for imprisonment or fine.

7.6 In case of *default of payment of a fine*, may a fine be converted into imprisonment or another sanction? What is the term of such imprisonment, or the severity of such sanction? Who determines the conversion?

7.7 What *measures* (for example withdrawal of license, restriction of rights) may be imposed on adults as a reaction to an offence? In what cases can such measures be imposed, and for how long?

7.8 Does the Penal Code (or other statute) contain general provisions on sentencing? If so, please explain them briefly.

7.9 What general or specific sanctions or measures are used for (1) traffic offences, (2) narcotics offences, (3) firearms offences, (4) environmental offences, and (5) economic offences?

8. Conditional and/or suspended sentence, and probation

8.1 Please describe the basic provisions concerning the conditional and / or suspended sentence.

8.2 For what offences and what sentences may the conditional or suspended sentence be applied?

- 8.3 May the court impose a sentence that is suspended only in part?
- 8.4 What general or special conditions may be attached to a conditional or suspended sentence?
- 8.5 Who supervises compliance with such conditions?
- 8.6 What is the procedure followed if an offender is in breach of a condition, and what are the possible consequences?
- 8.7 What are the main lines of the organization of the probation service on the national and the regional level?
- 8.8 What are the main functions of the probation service?
- 8.9 What is the role of volunteers in probation activities?

9. The prison system and after-care of prisoners

9.1. Organization of the prison system

- 9.1.1 Does the prison administration form part of the Ministry of Justice? If not, under which Ministry does it function?
- 9.1.2 What are the main lines of the organization of the prison administration?
- 9.1.3 Who is responsible for the development of prison policy?
- 9.1.4 Please describe briefly the main legislation on the enforcement of prison sentences and fines, and on the legal position of prisoners.
- 9.1.5 Please describe briefly the prison system in your country (the number, size and classification of prisons; high security, semi-open, open, night prisons etc.).
- 9.1.6 Please describe briefly the juvenile prison system in your country.
- 9.1.7 Who decides on the placement of prisoners in different prisons?
- 9.1.8 Does your system allow more than one prisoner per prison cell?
- 9.1.9 What activities are convicted prisoners and pre-trial detainees required to participate in (prison work, education, other)?
- 9.1.10 Under what conditions can a prisoner work or pursue education outside the prison?
- 9.1.11 Under what conditions can a prisoner be granted a furlough?
- 9.1.12 Is absconding from prison deemed a criminal offence, and if so what is the minimum and maximum penalty imposed?
- 9.1.13 Do your prisons contain any significant minority categories of prisoners (e.g. aliens)?
- 9.1.14 Is your country a contracting party to an international convention on the transfer of

prisoners to their home country in order to serve a prison sentence imposed by a judge abroad?

9.2. Conditional release (parole), pardon and after-care

9.2.1 Please describe the basic provisions concerning conditional release (parole).

9.2.2 Under what legal conditions may a prisoner be released conditionally, and what is the minimum term to be served?

9.2.3 What general or special conditions may be attached to conditional release?

9.2.4 Who decides on conditional release?

9.2.5 Who supervises compliance with the conditions?

9.2.6 What is the procedure followed if an offender is in breach of a condition, and what are the possible consequences?

9.2.7 Which person or agency is empowered to grant pardon or amnesty?

9.2.8 Please describe briefly how the after-care of released prisoners is organized in your country.

9.2.9 What functions does this organization have (assistance in providing housing and employment, counselling services, etc.)

9. Plans for reform

10.1 Are there any major reforms related to the issues dealt with in this questionnaire that are now under discussion and that are planned to come into force during the following five years? If so, please describe briefly the purpose of the reforms, and what agency or committee is preparing the reforms. Please provide bibliographical references if available.

10.2 Is there a tendency in your country to reduce the use of imprisonment and/or to expand the use of non-custodial sanctions? If so, please describe briefly the reasons for this tendency and the results achieved.

10.3 Is there a tendency in your country to increase sentences for certain offences (e.g. narcotics offences, environmental offences, etc.)? If so, please describe briefly the reasons for this tendency and the results achieved.

10.4 Is there a tendency in your country to increase the support provided to victims of offences? If so, please describe briefly the reasons for this tendency and the results achieved.

11. Statistics and research results on crime and criminal justice

Please prepare a short (ca. 3-5 page) summary trends and the operation of criminal justice in your country over the past decade, using available statistics and research results.

Such a summary might include indicators on, for example, the following:

- trends in homicide, robbery, assault and theft (NB question 5.10)
- clearance rate
- number of convicted offenders
- number of different sanctions imposed
- trends in the use of imprisonment and in the total prison population

12. Bibliography

Please provide a list of general references in crime and criminal justice in your country, with particular attention to references available in the major international languages.

**Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe:
ČESKÁ REPUBLIKA**

Autoři: JUDr. Zdeněk Karabec
JUDr. Simona Diblíková
JUDr. Petr Zeman

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: září 2002

Vydání: první

Náklad: 180 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-7338-006-4